

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκληματολογία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ»
“CONTEMPORARY JUVENILE DELINQUENCY”**

Επιβλέπων Καθηγητής και Τριμελής Επιτροπή:

Ομότιμος Καθηγητής, κ. Φαρσεδάκης Ιάκωβος (επιβλέπων)

Ομότιμος Καθηγητής, κ. Κουράκης Νέστωρ

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, κ. Βλάχου Βασιλική

Χριστοπούλου Ελένη

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Εγκληματολογίας

A.M.: 3221M007

Αθήνα, 2023

Αφιερώνεται σε όλα τα αγαπημένα μου πρόσωπα

Copyright © Χριστοπούλου Ελένη, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και η διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον κ. Φαρσεδάκη Ιάκωβο, Ομότιμο Καθηγητή Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και επιβλέποντα της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, τόσο για την επιστημονική του καθοδήγηση, όσο και για τη σπουδαία βοήθεια, την οποία παρείχε, στα πλαίσια της υποστήριξης της παρούσας μελέτης. Δίχως τη δική του συνδρομή, κατεύθυνση και πολύτιμη προσφορά, δε θα μπορούσε να υλοποιηθεί, κατ' αυτόν τον τρόπο η συγκεκριμένη μορφή της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας. Επιπρόσθετα, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου και στους συνεπιβλέποντες της παρούσας μελέτης, στα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, κ. Βλάχου Βασιλική και τον Ομότιμο Καθηγητή Εγκληματολογίας στη Νομική Σχολή Αθηνών, κ. Κουράκη Νέστορα, για τη μελέτη της παρούσας εργασίας και για την επιστημονική καθοδήγηση, στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Εγκληματολογίας. Καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, η βοήθεια και η προσφορά των Καθηγητών μου στον εμπλουτισμό των γνώσεών μου και στην παροχή πολύτιμης βοήθειας, αλλά και της άριστης συνεργασίας μας, αποτέλεσε για εμένα τη βάση για περαιτέρω διερεύνηση του παρόντος θέματος, αλλά και με ενέπνευσαν προκειμένου να μελετήσω εις βάθος το αντικείμενο της Εγκληματολογίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες.....	8
Περίληψη.....	9
Abstract.....	10

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εννοιολογική Προσέγγιση.....	15
1. Ο ορισμός της ανηλικότητας κατά το άρθρο 121 του ΠΚ.....	15
2. Η παρεκκλίνουσα και αντικοινωνική συμπεριφορά.....	17
3. Η έννοια της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	19
4. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός των ανήλικων δραστών.....	21
5. Η διάκριση της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας.....	23

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ -ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων ως κοινωνικό φαινόμενο.....	26
1. Οι περιπτώσεις στην Ελλάδα.....	26
2. Η εμφάνιση του φαινομένου στην Ευρώπη.....	30
3. Η παραβατικότητα των ανηλίκων στις ΗΠΑ.....	31

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ-ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

1. Θεωρίες και Εμπειρικές Έρευνες.....	34
1.1 Η Προσέγγιση των Θεωριών Ελέγχου.....	34
1.2 Η Θεωρία του Προσωπικού Ελέγχου (Personal Control Theory) σύμφωνα με τον A. Reiss.....	36
1.3 Η Θεωρία του Κοινωνικού Ελέγχου (Social Control Theory) του T. Hirschi.....	38
1.4 Η Θεωρία του Αυτοελέγχου (Self-Control Theory) των M.R. Gottfredson και T. Hirschi.....	41
1.5 Η Θεωρία του Κοινωνικού Ελέγχου (Social Control Theory) του I. Nye.....	43
1.6 Η Σχολή της Πολιτιστικής Παρέκκλισης.....	45
1.7 Η Σχολή της Ανομίας.....	46
1.8 Η Θεωρία των Τεχνικών Εξουδετέρωσης από τους G. Sykes και D. Matza.....	47

1.9 Η Θεωρία της Παράσυρσης/ Διολίσθησης από τον D. Matza.....	49
1.10 Η Σχολή της Ετικέτας ή του Στιγματισμού.....	50
1.11 Η θεωρία με βάση τη Σχολή του Σικάγο.....	51
2. Παράγοντες διακινδύνευσης (risk factors) για την παραβατικότητα των ανηλίκων.....	53
2.1 Παράγοντες που οδηγούν τους ανήλικους δράστες στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς.....	53
2.2 Διαταραχές συμπεριφοράς και ψυχικές διαταραχές των ανηλίκων.....	58
2.3 Κακοποίηση.....	60
2.4 Σχέσεις γονέων και τέκνων.....	62
2.5 Ασταθές οικογενειακό περιβάλλον.....	64
2.6 Η συνεχής χρήση του διαδικτύου και το “gaming”.....	65
2.7 Ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media) στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων.....	68
2.8 Η προώθηση προτύπων και η κουλτούρα της trap μουσικής.....	70
2.9 Εμπλοκή γονέων ή ανήλικων δραστών με ναρκωτικές ουσίες.....	72
2.10 Ο ρόλος του σχολικού περιβάλλοντος.....	73

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ-ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

1. Το Νομικό Πλαίσιο αναφορικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων.....	76
1.1 Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.....	76
1.2 Η προστασία των ανηλίκων σύμφωνα με το Σύνταγμα και τις Διεθνείς Συμβάσεις.....	80
1.3 Ποινική μεταχείριση των ανήλικων παραβατών.....	82
1.4 Οι υπηρεσίες και ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων.....	84
1.5 Τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα και ο σκοπός τους.....	85
1.6 Η επιβολή θεραπευτικών μέτρων στους ανήλικους παραβάτες.....	86
1.7 Η υφ’ όρον απόλυση.....	88
1.8 Ειδικά ζητήματα	88
2. Πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	90
2.1 Η πρόληψη ως μέσο αντεγκληματικής πολιτικής.....	90
2.2 Η πρόληψη της παραβατικότητας στην οικογένεια.....	92
2.3 Κοινωνική πρόληψη.....	94
2.4 Περιστασιακή πρόληψη.....	96

2.5 Ευρωπαϊκά Προγράμματα πρόληψης παραβατικότητας.....	96
---	----

3. Η αντιμετώπιση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	98
---	-----------

3.1 Οικογενειακή θεραπεία και ενίσχυση των γονέων και τέκνων.....	98
---	----

3.2 Παρέμβαση μέσω της συμβουλευτικής	99
---	----

3.3 Η αντιμετώπιση μέσω των προγραμμάτων και υπηρεσιών -φορέων του κράτους.....	100
---	-----

3.4 Η συμβολή και ο ρόλος των κοινωνικών φορέων.....	101
--	-----

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπεράσματα.....	103
--------------------------	------------

Βιβλιογραφία και Ηλεκτρονικές Πηγές.....	105
---	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Εμπειρική Διερεύνηση του φαινομένου.....	129
---	------------

1. Συνέντευξη από αρμόδιο υπάλληλο της Ελληνικής Αστυνομίας.....	129
--	-----

2. Αποτελέσματα της συνέντευξης και κριτική προσέγγιση του φαινομένου.....	135
--	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Νομοθεσία.....	137
-----------------------	------------

A) Ποινικός Κώδικας.....	137
--------------------------	-----

B) Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.....	145
-------------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Νομολογία.....	147
-----------------------	------------

Συντομογραφίες

Άρ.	Άρθρο
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Βλ.	Βλέπε
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΑ	Επιμέλεια Επιμελητών Ανηλίκων
Εκδ.	Εκδόσεις
επ.	επόμενα
επιμ.	Επιμέλεια έκδοσης
κ.ά	και άλλα
λ.χ.	Λόγου χάριν
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ν.	Νόμος
παρ.	Παράγραφος
π.χ.	Παραδείγματος χάριν
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
τ.	τέυχος
Τ.	Τόμος
ΥΕΑ	Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περίληψη

Το θέμα της παρούσας μελέτης αφορά το ζήτημα της σύγχρονης παραβατικότητας των ανηλίκων. Πρόκειται να γίνει μία εκτενής αναφορά στο θέμα αυτό, ως κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο εντοπίζεται ολοένα και περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες, στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς. Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή αποτυπώνει τόσο βιβλιογραφικά, όσο και ερευνητικά, το ζήτημα της παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνουν οι ανήλικοι σήμερα.

Διακρίνεται σε τρία μέρη, όπου το φαινόμενο παρουσιάζεται βιβλιογραφικά μέσω της θεωρίας, αλλά γίνεται και εμπειρική διερεύνηση αυτού, μέσω συνέντευξης αρμοδίου υπαλλήλου του Τμήματος της Ελληνικής Αστυνομίας. Αναλύονται τα πορίσματα και τα αποτελέσματα της έρευνας, έτσι ώστε να τα προσεγγίσουμε κριτικά, να σχολιάσουμε και να εμβαθύνουμε στο θέμα της μελέτης.

Ήδη από την αρχή της ανάληψης του συγκεκριμένου θέματος, επεδίωκα τη συνεχή παρακολούθηση του φαινομένου, αλλά και των περιστατικών που συνέβαιναν στη χώρα μας και προσπαθούσα να τα αξιολογήσω, βάσει των -μέχρι τώρα- εγκληματολογικών γνώσεών μου, μέσω των θεωριών και των εμπειρικών ερευνών. Βέβαια, το ενδιαφέρον μου επεκτάθηκε με την παρακολούθηση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας και τη βιβλιογραφική μελέτη και ξενόγλωσσου υλικού, που αφορά χώρες της Ευρώπης και πολιτείες των ΗΠΑ.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εις βάθος κατανόηση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή και η επιδίωξη εξεύρεσης λύσεων -μεθόδων αντιμετώπισης, έτσι ώστε το φαινόμενο, να αρχίζει να παρουσιάζει άμβλυνση και όχι αύξηση, αντίθετα με ό,τι παρατηρείται σήμερα και προβληματίζει ιδιαίτερος, το σύνολο της κοινωνίας, ενώ παράλληλα, αυτό το φαινόμενο επιδρά αρνητικά, στους ίδιους τους ανήλικους, οι οποίοι αποτελούν, άλλωστε, το μέλλον του κόσμου.

Λέξεις-κλειδιά: παραβατικότητα, ανήλικοι, σύγχρονη εποχή

Abstract

The subject of the present study refers to the issue of contemporary juvenile delinquency. There is going to be an extensive reference to this issue, as a social phenomenon, which is increasingly found in modern societies, in Greece, but also internationally. This master's thesis captures, both bibliographically and research-wise, the issue of delinquent behavior exhibited by minors today.

It is divided into three parts, where the phenomenon is presented bibliographically through theory, but it is also empirically investigated, through an interview with members of the Hellenic Police Department. The findings and results of the research are analyzed, so that we can approach them critically, comment and deepen the subject of the study.

From the very beginning of taking up this particular topic, I sought to continuously monitor the phenomenon, as well as the incidents that happened in our country and tried to evaluate them, based on my -up to now- criminological knowledge, through theories and empirical research. Of course, my interest expanded with the monitoring of the surrounding atmosphere and the bibliographic study and foreign language books, concerning European countries and US states.

The purpose of the present study is the in-depth understanding of the phenomenon of juvenile delinquency in the modern era and the pursuit of finding solutions - methods of dealing with it, so that the phenomenon begins to show an attenuation and not an increase, contrary to what is observed today and particularly concerns the society, while at the same time, this phenomenon has a negative effect on the minors themselves, who are, after all, the future of the world.

Keywords: delinquency, minors, modern era

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή, το ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων έχει απασχολήσει ιδιαίτερα, τόσο τους ειδικούς, που αντιμετωπίζουν καθημερινά περιστατικά παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από ανηλίκους, όσο και το σύνολο της κοινωνίας.

Πρόκειται για ένα διαχρονικό ζήτημα, το οποίο σήμερα έχει λάβει μεγαλύτερες προεκτάσεις, διότι έχουν αυξηθεί οι περιπτώσεις βιαιοτήτων, αντικοινωνικής, παρεκκλίνουσας ή ακόμη και εγκληματικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, αλλά και των νέων. Ειδικότερα, η παραβατικότητα αποτελεί την απόρροια ενός ανεπαρκούς συστήματος- μηχανισμού και πλήττει την κοινωνία, οδηγώντας σε ένα σύγχρονο φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας.

Οι γονείς των ανηλίκων παραβατών, οι καθηγητές-δάσκαλοι και το περιβάλλον τους, προσπαθούν να λειτουργήσουν με όσα μέσα διαθέτουν, έτσι ώστε να προλάβουν την έξαρση του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, αυτό το επιτυγχάνουν μέσω της επαρκούς ενημέρωσης –πληροφόρησης, της παιδείας και του εποικοδομητικού διαλόγου, μεταξύ των μερών, ήδη από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης του παιδιού, στις πρώτες, δηλαδή, φάσεις της ζωής του. Από τα πρώιμα, λοιπόν αυτά ηλικιακά σημεία, μέχρι την ανάπτυξή του, την εφηβεία και την ενηλικίωσή του, το οικογενειακό και το σχολικό του περιβάλλον, επιδιώκει να εμφυσήσει στον ανήλικο, ιδανικά, αξίες και να του μεταδώσει αρχές, οι οποίες θα τον βοηθήσουν στη μετέπειτα πορεία της ζωής του, στην κοινωνικοποίησή του, αλλά και στην ομαλή μετάβασή του στην κοινωνία ως πολίτη.

Ωστόσο, πολλές φορές, οι συνθήκες δεν είναι ακριβώς , όπως περιγράφονται ανωτέρω και οι παράγοντες, που οδηγούν στο φαινόμενο της ανήλικης παραβατικότητας ποικίλουν, διαφέρουν και είναι εξατομικευμένοι, σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων δεν απασχολεί, ωστόσο, μόνο την Ελλάδα, αλλά εντοπίζεται και σε χώρες του εξωτερικού, στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Εντοπίζονται δηλαδή, περιπτώσεις-υποθέσεις που είναι ιδιαίτερα πολύπλοκες και πολύκροτες.

Ειδικότερα όμως, στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια, τόσο την περίοδο της οικονομικής κρίσης, όσο και το διάστημα της υγειονομικής κρίσης, με την πανδημία του Covid-19, η παραβατικότητα των ανηλίκων αυξάνεται ραγδαία, με τις

τελευταίους, να εκδηλώνουν νέες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και μάλιστα, πιο σύνθετες, ενώ συχνά, αυτές οι περιπτώσεις, αφορούν την εμπλοκή νεαρών ή ανηλίκων δραστών σε αξιόποινες πράξεις, παρότι βρίσκονται σε μικρότερες ηλικίες, συγκριτικά με ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν.

Μάλιστα, σημαντικό είναι να αναφερθεί, ότι στη σύγχρονη εποχή, το φαινόμενο αυτό, έχει πάρει νέες μεγάλες διαστάσεις, λόγω της προβολής των περιπτώσεων -περιστατικών σε καθημερινή βάση, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ή τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, που κατακλύζουν με την πληροφόρηση το κοινό και τους κρατάει ενήμερους για την εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών από ανηλίκους, με περιστατικά που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα ή σε άλλες χώρες, ανά πάσα στιγμή.

Επιπλέον, κάθε άνθρωπος, σε οποιαδήποτε ηλικία, έχει διαφορετική προσωπικότητα, ψυχοσύνθεση, διαφορετικές συνθήκες διαβίωσης, διαφορετικό περιβάλλον και ερεθίσματα που διαμορφώνουν τον χαρακτήρα του και επομένως, η κάθε περίπτωση ανήλικης παραβατικότητας χρήζει διαφορετικής αντιμετώπισης, ενώ δεν υπάρχει συγκεκριμένη και μοναδική λύση στο φαινόμενο, αλλά πλήθος διαφορετικών μεθόδων αντιμετώπισής του.

Στην παρούσα μελέτη πρόκειται να αναλυθούν όλα εκείνα τα ζητήματα, που αφορούν την ανήλικη παραβατικότητα, τους παράγοντες διακινδύνευσης, αλλά και την αντιμετώπιση του φαινομένου, μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και της εμπειρικής διερεύνησης.

Στο εισαγωγικό μέρος της προσεγγίζονται οι έννοιες της παρεκκλίνουσας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και κυρίως, προσδιορίζεται ειδικότερα, η έννοια της παραβατικότητας, αλλά και της ανηλικότητας των δραστών. Είναι πολύ σημαντικό βέβαια, να υπάρξει και η διάκριση της έννοιας της εγκληματικότητας, σε σχέση με αυτή της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται η φαινομενολογία και γίνεται εκτενής αναφορά στο θέμα της παραβατικότητας των ανηλίκων, ως κοινωνικού φαινομένου, με την ανάλυση των περιπτώσεων που εντοπίζονται στην Ελλάδα, την εμφάνιση του φαινομένου στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

Στο δεύτερο μέρος, δίδονται εξηγήσεις του φαινομένου, μέσω των θεωριών και των εμπειρικών ερευνών, όπως έχουν αποδοθεί από Κοινωνιολόγους και Εγκληματολόγους, ανά περιόδους, προκειμένου να διασαφηνιστεί πλήρως και να αξιολογηθεί το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων, σε κάθε επίπεδο.

Αρχικά, προσεγγίζονται οι θεωρίες ελέγχου εν γένει και στη συνέχεια, πιο ειδικά, οι θεωρίες προσωπικού και κοινωνικού ελέγχου. Επιπλέον, στο ίδιο μέρος, αναλύονται οι παράγοντες, οι οποίοι πολλές φορές, οδηγούν τους ανήλικους δράστες στην παραβατικότητα, αλλά και τους παράγοντες διακινδύνευσης (risk factors), σχετικά με την δράση των ανηλικών παραβατών. Ειδικότερα, αναφέρονται ζητήματα διαταραχής συμπεριφοράς, προβλήματα οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος, σχέσεις γονέων και τέκνων, ψυχικές διαταραχές κ.ά.

Στο τρίτο μέρος, αναπτύσσεται η αντιμετώπιση του φαινομένου, αναλύεται και παρουσιάζεται το νομικό πλαίσιο που αφορά την παραβατικότητα των ανηλικών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, στα κείμενα που θεσπίζονται αντίστοιχα, στο Σύνταγμα και στις διεθνείς συμβάσεις, ενώ παράλληλα αποτυπώνονται ζητήματα που αφορούν τις υπηρεσίες, τον ρόλο των επιμελητών ανηλικών, τα θεραπευτικά και αναμορφωτικά μέτρα, και την ποινική μεταχείριση των τελευταίων, σε περιπτώσεις εκδηλώσεως παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Η αντιμετώπιση του φαινομένου επιτυγχάνεται μέσω παρεμβάσεων από τη συμβουλευτική, μέσω του σχολικού περιβάλλοντος και των κοινωνικών- κρατικών φορέων ή υπηρεσιών. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί, ότι η παραβατικότητα των ανηλικών στη σύγχρονη εποχή, μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω της επιστήμης, των ειδικών και να επιλυθεί, εάν υπάρξει η κατάλληλη μέριμνα. Πρώτα όμως, πρέπει να γίνει αντιληπτός ο παράγοντας ή οι παράγοντες πρόκλησης του φαινομένου.

Σε αυτά τα πλαίσια, θα ακολουθήσει έρευνα, όπου πρόκειται να γίνει ανάλυση στοιχείων για την παραβατικότητα των ανηλικών, από τα δεδομένα της Ελληνικής Αστυνομίας, να πραγματοποιηθεί συνέντευξη από αρμόδιο υπάλληλο του Τμήματός της, να παρουσιαστούν τα αποτελέσματα και να γίνει σχολιασμός των δεδομένων, αλλά και των πορισμάτων για την παραβατικότητα των ανηλικών.

Παράλληλα, παρουσιάζονται κείμενα της ελληνικής νομοθεσίας, που αφορούν θέματα των ανηλικών, αλλά και νομολογία, δηλαδή αποφάσεις των δικαστηρίων, που έχουν ως βάση τους την εκδήλωση παραβατικής ή και εγκληματικής συμπεριφοράς, από τους ανήλικους δράστες.

Αξιοσημείωτο είναι να αναφερθεί, ότι το παρόν ζήτημα, δημιουργεί ανησυχία στο σύνολο της κοινωνίας και ειδικότερα, στους γονείς και στους καθηγητές – δασκάλους, οι οποίοι αντιμετωπίζουν, καθημερινά και άμεσα, φαινόμενα παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλικών- μαθητών, οι οποίοι, είτε μέσω χρήσης σωματικής ή λεκτικής βίας, επιτίθενται σε τρίτους, προκαλώντας τους σωματική ή

ψυχική βλάβη. Κατ' επέκταση, η αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου κοινωνικής παθογένειας, στη σύγχρονη εποχή, αποτελεί σημαντικό στοιχείο- κλειδί για την αποτροπή παρόμοιων περιστατικών στο μέλλον, αλλά και για την ενίσχυση της ελπίδας ότι αυτή η συμπεριφορά-παραβατικότητα θα αλλάξει, εφόσον ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα.

Εννοιολογική Προσέγγιση

1. Ο ορισμός της ανηλικότητας κατά το άρθρο 121 του ΠΚ

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να προσδιοριστεί εννοιολογικά, η ανηλικότητα και εν συνεχεία, να γίνει εκτενής ανάλυση στο ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων, το οποίο εξετάζεται στην παρούσα μελέτη. Οι παράγοντες που δημιουργούν την παραβατικότητα, αλλά και εν γένει, οι συνέπειες αυτής, απασχολούν τη διεθνή και την εγχώρια κοινότητα, διότι παρατηρείται ολοένα και περισσότερο, η αύξηση του φαινομένου στη σύγχρονη εποχή.¹

Στον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα (ν.4619/2019) έχουν τεθεί άρθρα, τα οποία αφορούν τους ανηλίκους (βλ. ενδεικτικά, άρ. 121-132), τις ποινές που τους επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβατικής συμπεριφοράς, την ποινική τους μεταχείριση, κατά το Ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων, αλλά και τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Ειδικότερα, στο άρθρο 121 παρ.1 του ισχύοντος Ποινικού Κώδικα, αναφέρεται ότι εννοιολογικά, οι ανήλικοι είναι εκείνοι, οι οποίοι, κατά το χρόνο που τελούν την αξιόποινη πράξη, η ηλικία τους βρίσκεται ανάμεσα στο 12ο και στο 18ο έτος της ηλικίας τους, συμπληρωμένων.² Επιπρόσθετα, στην παρ. 2 του άρθρου 121 του ΠΚ, επισημαίνεται ότι οι ανήλικοι παραβάτες υποβάλλονται σε μέτρα θεραπευτικά ή αναμορφωτικά, ή σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, όπως ορίζεται από το νόμο και τις διατάξεις των επόμενων άρθρων του Ποινικού Κώδικα, όπως ισχύει από το νόμο, υπ' αριθμόν ν.4619/2019.

Η ανηλικότητα αποτελεί μια περίοδο της ανθρώπινης ύπαρξης, κατά την οποία το άτομο χρειάζεται ιδιαίτερη μεταχείριση και προσοχή από την κοινωνία, αλλά και από

¹ Agarwal, D. (2018). Juvenile delinquency in India-Latest trends and entailing amendments in juvenile justice act. International Journal of Social Sciences, 3(3), p.1365-1383.

Retrieved from: <https://grdspublishing.org/index.php/people/article/view/1056>

²<https://www.ministryofjustice.gr/wpcontent/uploads/2019>,<https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019>

το περιβάλλον του.³ Η κοινωνία και οι θεσμοί δίνουν χώρο στους ανηλίκους να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους και να εξελιχθούν σε υπεύθυνους ενήλικους, που απέχουν από την παραβατικότητα και την εγκληματικότητα. Το Δίκαιο Ανηλίκων ειδικότερα, ωθεί τον ανήλικο στην κατεύθυνση της οργανωμένης κοινωνικοποίησής του και ομαλής ένταξής του στην κοινωνία.⁴

Σε αυτό το στάδιο της ζωής τους, τα άτομα βρίσκονται σε θέση, κατά την οποία επιζητούν να ανακαλύψουν τον κόσμο, να διευρύνουν τους ορίζοντές τους, να μάθουν νέα πράγματα και να συναναστραφούν με τους συνομηλίκους τους, έτσι ώστε να κοινωνικοποιηθούν. Συχνά βέβαια, επιζητούν την προσοχή (attention), την επιβράβευση, αλλά και την αποδοχή από τα άτομα της ίδιας ηλικίας, έτσι ώστε να νιώθουν ότι ανήκουν σε μία ομάδα.

Αυτό βέβαια, έχει ως αποτέλεσμα να παρασύρονται και να ωθούνται σε πράξεις, τις οποίες ουδέποτε θα διέπρατταν οι ίδιοι, εάν δεν επηρεάζονταν από τρίτους. Φυσικά, στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν είχαν οι ίδιοι την ωριμότητα ή το υπόβαθρο, λόγω της ηλικίας τους, να κατανοήσουν τη βαρύτητα των πράξεων που τελούσαν. Είναι λοιπόν, εκείνοι, οι οποίοι είναι περισσότερο επιρρεπείς και ευάλωτοι σε πιέσεις, αλλά και προτροπές συνομηλίκων τους ή τρίτων για την τέλεση παραβάσεων.⁵

Οι συμπεριφορές τους δικαιολογούνται- έως ένα σημείο- λόγω της ηλικίας τους, αλλά και των χαρακτηριστικών αυτής. Σε επίπεδο θεωρητικής διερεύνησης,⁶ είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι ανήλικοι χαρακτηρίζονται περισσότερο, ως «παραβάτες» και όχι ως «εγκληματίες», ενώ παράλληλα, το ελληνικό Σύστημα

³ Μαυρή Ηλιάνα, Παραβατικότητα ανηλίκων Ρομά: Παράγοντες εκδήλωσης και προοπτικές καταπολέμησης του φαινομένου μέσα από την εμπειρία των επιμελητών ανηλίκων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος, 2022, σελ. 5-9

⁴ Walter, σε Πιτσελά, Α. Γ. (2013). Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (ζ' έκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα., σελ. 5-6

⁵ Shoemaker, D. J. (2010). Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior (sixth ed.). New York: Oxford University Press, p.210

⁶ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη, Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα, 2021, σελ.2

Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης, προβλέπει ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση για εκείνους.⁷

Έτσι, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στα κείμενα που μελετώνται διεθνώς, στο Ποινικό Δίκαιο, αλλά και στην Επιστήμη της Εγκληματολογίας, επικρατεί η έννοια του «ανήλικου παραβάτη» και όχι του «ανήλικου εγκληματία», έτσι ώστε να αποφευχθεί το στίγμα για τους ανήλικους, που διαπράττουν αξιόποινες πράξεις.⁸

Επιπρόσθετα, είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι η κοινωνικοποίηση του ατόμου και η ομαλή ένταξή του στην κοινωνία, του δημιουργεί έναν αυτοέλεγχο, ο οποίος αποτελεί φραγμό, στις τάσεις για ανάπτυξη αντικοινωνικής ή παραβατικής συμπεριφοράς, στο κοινωνικό του περιβάλλον. Βέβαια, αυτό συμβαίνει συνήθως, σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ δεν συμβαίνει πολύ συχνά, σε ανηλίκους.⁹

2. Η παρεκκλίνουσα και αντικοινωνική συμπεριφορά

Στην επιστήμη της Εγκληματολογίας και του Ποινικού Δικαίου έχει επικρατήσει, όπως προαναφέρθηκε, ο όρος «ανήλικος παραβάτης», προκειμένου να περιγραφεί το άτομο που τελεί μία αξιόποινη πράξη και παρουσιάζει αποκλίνουσα ή παραβατική συμπεριφορά προς το κοινωνικό σύνολο.

Η έννοια της απόκλισης, της παραβατικής συμπεριφοράς ή της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και της εγκληματικότητας, παρουσιάζουν διαφορές.¹⁰ Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, όταν γίνεται λόγος για ανηλίκους, οι έννοιες, είθισται να θεωρούνται σχεδόν ταυτόσημες.¹¹

⁷ Κουράκης, Ν. Ε. (2012). Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων: Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, β' έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα., σελ. 11-12

⁸ Κουράκης, Ν. Ε. (2012). Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων: Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, β' έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα., σελ. 11-12

⁹ Βλάχου Β. (2008). Η Εξέλιξη των Εγκληματολογικών Θεωριών για τη Βία και την Επιθετικότητα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 54

¹⁰ Χορέβα Θεοδώρα, «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, 2019, σελ. 2-4

¹¹ Καλτσούνη-Νόβα, Χ. (2005). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα:GUTENBERG., σελ. 14

Στο συγκεκριμένο σημείο, πρόκειται να επιχειρηθεί μία ανάλυση των συγκεκριμένων εννοιών, έτσι ώστε να γίνει πιο κατανοητή η ανάπτυξη του θέματος της παρούσας μελέτης για την παραβατικότητα των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή. Η έννοια της απόκλισης και της παρέκκλισης, δεν έχουν σταθερή σημασία, αλλά διαμορφώνονται ανάλογα με την κάθε εποχή και την κάθε κοινωνία.¹²

Ο όρος της παρέκκλισης ή της απόκλισης, αφορά περισσότερο συμπεριφορές, οι οποίες μπορεί να μην παραβιάζουν ρητά κάποιον τυπικό κανόνα ή νόμο, αλλά οδηγούν σε παραβίαση άτυπων κανόνων¹³, με συμπεριφορές των παραβατών, οι οποίες δεν είναι αποδεκτές από το περιβάλλον και την κοινωνία¹⁴, ενώ συχνά δεν στοιχειοθετούν καν εγκληματικές πράξεις, διότι δεν πληρούν την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος.¹⁵

Κατά τον Πανούση Γ., η έννοια της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, αφορά την εκδήλωση αυτής, η οποία έρχεται αντίθετα στις αξίες, τα δεδομένα και τις αρχές της κάθε κοινωνίας και παραβιάζει πρότυπα συμπεριφοράς ή συμφέροντα της εκάστοτε κοινωνίας¹⁶. Πολλές φορές μάλιστα, δεν επισύρει ποινικές κυρώσεις, διότι δεν αποτελούν αδικήματα του Ποινικού Κώδικα.¹⁷

Είναι λοιπόν σημαντικό να επισημανθεί, ότι οι ανήλικοι δράστες που εκδηλώνουν κάποια από τις παραπάνω συμπεριφορές ή ακόμη και εγκληματικές

¹² Ταμιχτής, Ι. (2016). Νεανική παραβατικότητα και σχολείο: Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικού ελέγχου μαθητών-μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας. Ο ρόλος του σχολείου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016, σελ.7

¹³ Χορέβα Θεοδώρα, «Παραβατικότητα ανηλίκων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, 2019, σελ. 2-4

¹⁴ Καλτσούνη-Νόβα, Χ. (2005). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα:GUTENBERG., σελ. 13-15

¹⁵ Καραμπέρη, Ε. (2016). Ανήλικη παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη, σελ. 7

¹⁶ Πανούσης, Γ. (1987). Θεμελιώδη ζητήματα της εγκληματολογίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα., σελ. 162-163

¹⁷ Papacosta Sismani, E. (2009). Female delinquency in secondary schools: trauma and depression precipitating female delinquency and the role of ethnic identity in Cyprus. DProf thesis, Middlesex University., p.1.

Available from Middlesex University Research Repository at <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/2679>

πράξεις, χαρακτηρίζονται με διαφορετικό τρόπο, συγκριτικά με τους ενήλικους δράστες, ενώ συχνά, οι μορφές παραβατικής συμπεριφοράς τους, τείνουν να μοιάζουν με εκείνες των ενηλίκων δραστών, λόγω της βαρύτητας της πράξεως ή της κοινωνικής τους απαξίας.

3. Η έννοια της παραβατικότητας των ανηλίκων

Όπως αναφέρθηκε στην παρούσα μελέτη, είναι σημαντικό το φαινόμενο να προσδιοριστεί αιτιολογικά, προκειμένου να γίνει κατανοητή η έννοια και να μπορέσει να γίνει αντικείμενο επεξεργασίας και περαιτέρω διερεύνησης, στα πλαίσια της επιστήμης της Εγκληματολογίας.

Η έννοια της παραβατικότητας αφορά την εκδήλωση συμπεριφορών των ανηλίκων δραστών, οι οποίοι παραβιάζουν κανόνες και αξίες του κοινωνικού συνόλου¹⁸, ενώ παράλληλα, είναι συγγενής με τις έννοιες της απόκλισης ή παρέκκλισης, στις οποίες έγινε ήδη εκτενής αναφορά ανωτέρω.¹⁹ Ο όρος αυτός μάλιστα, δηλώνει και μια αποστασιοποιημένη αντίληψη από τον συνήθη τρόπο προσέγγισης του εν λόγω φαινομένου, ενώ παράλληλα διακρίνεται μια ιδεολογική φόρτιση, η οποία δεν συναντάται στον αντίστοιχο όρο για τους ενήλικους δράστες.²⁰ Σύμφωνα με το Legal Dictionary²¹, ο ορισμός της παραβατικότητας συνδέεται κυρίως με την ανυπακοή και την αταξία των ανηλίκων παραβατών και τις αντίστοιχες κυρώσεις που πρόκειται να δεχθούν από την κοινωνία ή το οικογενειακό τους περιβάλλον.

Η διάκριση των εννοιών μεταξύ τους, έγκειται στη διαφοροποίηση ότι η παραβατικότητα συνδέεται περισσότερο με την παραβίαση κανόνων και διατάξεων

¹⁸ Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 7-9

¹⁹ Ιντζεσίλογλου, Ν. (2012). Κοινωνιολογία του Δικαίου (β' έκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκουλα, σελ. 74

²⁰ Ι. Φαρσεδάκης, Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 12

²¹ Νικόλαος Ανδρουλάκης, Μαργαρίτης Λάμπρος, Φαρσεδάκης Ιάκωβος, Λεξικό Νομικής ορολογίας, Ποινικό Δίκαιο και Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 469

του Ποινικού Δικαίου και την τέλεση αξιόποινων- εγκληματικών πράξεων που επισύρουν ποινές από το θεσμοθετημένο κράτος και την Πολιτεία. Αντιθέτως, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές αφορούν περισσότερο την κοινωνική αποδοκιμασία, δεν αποτελούν εγκλήματα, διότι δεν πληρούν την αντικειμενική υπόστασή τους και ούτε τυποποιούνται ως τέτοια, έτσι ώστε να επισύρονται ποινικές κυρώσεις.²² Η παραβατικότητα, αποτελεί την συμπεριφορά, η οποία αντιτίθεται σε κανόνες της κοινωνίας, που ισχύουν και οι δράστες προσβάλλουν με αυτό τον τρόπο, τόσο το κοινωνικό όσο και το ατομικό συμφέρον.²³

Η παραβατικότητα έχει ως πηγή της τη μη ομαλή κοινωνικοποίηση του ατόμου και τη μη αρμονική σχέση του με το περιβάλλον, αλλά και την εκδήλωση από τους ανήλικους παραβάτες, αντικοινωνικών συμπεριφορών απέναντι σε τρίτους.²⁴

Επιπλέον, αυτή η σχέση κοινωνικοποίησης και παραβατικότητας έχει μελετηθεί ιδιαίτερα από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, Εγκληματολογίας και Ψυχολογίας, αναφορικά με τους παράγοντες που ωθούν τους ανήλικους σε εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Έχει, λοιπόν, αποδειχθεί ότι η μη ομαλή κοινωνικοποίηση οδηγεί συχνά σε παραβατική συμπεριφορά, ενώ παράλληλα, μορφές, αυτής της μη ομαλής κοινωνικοποίησης είναι οι τάσεις φυγής ή αυτοεγκατάλειψη του ανηλίκου και η εξέγερση-επανάσταση κατά των αξιών, που έχουν επιβληθεί από την κοινωνία.²⁵ Πολλές φορές, αυτή η επανάσταση εξωτερικεύεται μέσω της τέλεσης αξιόποινης

²² Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 7-9

²³ Thio, A. (2003). Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά (Χ. Τσουραμάνης, Επιμ., Μ. Μπαρπάτση, Μτφρ., δ' έκδ.). Αθήνα: Έλλην, σελ. 26-27, 29.

²⁴ Ν. Ε. Κουράκης, Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, Β': Ειδικά εγκληματολογικά θέματα, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991, σελ. 86, σε Έφηβοι Παραβάτες και Κοινωνία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 1999, σελ. 21 επ.

²⁵ Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ.

πράξης ή της γενικότερης αντιδραστικής συμπεριφοράς του ανηλίκου προς το περιβάλλον του.²⁶

Βέβαια, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι οποιαδήποτε μορφή παραβατικής συμπεριφοράς του ανηλίκου συνδέεται απαραίτητα με την κακή κοινωνικοποίησή του και να αποτελεί παράγοντα για τη νεανική παραβατικότητα, διότι δεν μπορεί να προσδιοριστεί ακριβώς και με σαφήνεια η αιτία, καθώς πρόκειται για πολυπαραγοντικό ζήτημα.²⁷

Είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί ότι η οικογένεια και το περιβάλλον του ανηλίκου, του δημιουργεί την έννοια της υπακοής, στο σύνολο, στην Πολιτεία και στους νόμους, μέσω των αξιών και των κανόνων που επιβάλλει σε αυτόν, από μικρή ηλικία.²⁸ Αυτό συμβαίνει, διότι οι οικογενειακοί παράγοντες επηρεάζουν την κοινωνικοποίηση του ατόμου, μέσω της εκμάθησης των κοινωνικών κανόνων.²⁹ Τέλος, έρευνες έχουν δείξει ότι επιπλέον, κοινωνικοί παράγοντες επιδρούν στην έκταση και στη διεύρυνση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων δραστών.³⁰

4. Ο εννοιολογικός προσδιορισμός των ανήλικων δραστών

Το ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή, αποτελεί θέμα, το οποίο απασχολεί πλήθος επιστημόνων και γίνονται έρευνες, αναφορικά με τους παράγοντες- αίτια, που οδηγούν στην εξάπλωση και αύξηση του φαινομένου. Αρκετές έρευνες, έχουν στραφεί στο κοινωνικό περιβάλλον ή στην οικογένεια, που

²⁶ Πανούσης, «Πρακτικά Προβλήματα ένταξης και προσαρμογής των νέων στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις», Στο: Ν. Γαβαλάς (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα;», Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη, Θεσσαλονίκη, 1986, σελ.111

²⁷ Α.Χαίδου, Εγκληματολογικά Κείμενα. Ανήλικοι-Ναρκοτικά-Κοινωνικός Έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σελ.43

²⁸ Κ. Σπινέλλη, Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση μορφών κοινωνικού ελέγχου, Εκδόσεις Σάκκουλας, Κομοτηνή, 1982, σελ. 201

²⁹ Ιωαννίδη-Ψυχογιού, Ο Θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων/Ιδρυμάτων Αγωγής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 13 επ.

³⁰ Delmas-Marty, Πρότυπα & Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής, Χ. Ζαραφονίτου (Μτφρ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σελ. 103 επ.

πολλές φορές, αποτελούν τους πρώτους στόχους για την αναζήτηση των αιτιών³¹ μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των ανηλίκων δραστών, ενώ άλλες έρευνες έχουν στραφεί περισσότερο, στα χαρακτηριστικά του νεαρού δράστη.

Συχνά, ο προσδιορισμός του χαρακτήρα ενός ανήλικου παραβάτη υποκρύπτει στοιχεία ατομικών, κοινωνικών και οικογενειακών καταστάσεων, τα οποία εντοπίζονται, σε περισσότερες από μία περιπτώσεις ανηλίκων δραστών, πράγμα, το οποίο μας οδηγεί στη σκέψη ότι δεν πρόκειται για τυχειότητα.³²

Έχουν γίνει πολλές κλινικές έρευνες για το συγκεκριμένο θέμα.³³ Παρατηρείται ότι ο έφηβος δράστης έρχεται σε σύγκρουση με τον εαυτό του, λόγω των εσωτερικών διεργασιών, κατά την χρονική περίοδο, στην οποία υφίσταται το μεταβατικό στάδιο της ανάπτυξης, της ανακάλυψης του ψυχισμού του και την κατεύθυνση προς την ενηλικίωση και αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την εκδήλωση κρίσεων και συγκρούσεων με το εξωτερικό περιβάλλον του.³⁴

Οι ανήλικοι παραβάτες χαρακτηρίζονται από «δυσκοινωνικότητα»³⁵, δηλαδή μία δυσκολία να αναπτυχθούν ψυχοκοινωνικά, πράγμα που στηρίζεται στην ευλωτότητα του ίδιου, ως ατόμου, λόγω των συνοδών δυσκολιών που αντιμετώπισε στη ζωή του,³⁶ μέχρι την εκδήλωση της παραβατικότητας.

³¹ Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 11

³² Ιωαννίδη-Ψυχογιού, Ο Θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων/Ιδρυμάτων Αγωγής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 13 επ.

³³ Λ. Μπεζέ, «Εγκληματικότητα και κρίση ταυτότητας στην εφηβεία», Έγκλημα και Κοινωνία, Α΄, τ. 1, 1987, σελ. 23

³⁴ Κουτσιμάνη, Κ. Πέτρου, Ο. Χατζηδήμου, στο Συνέδριο: Νεανική Παραβατικότητα και κοινωνική ένταξη. Σύγχρονα εναλλακτικά μέτρα κοινωνικής υποστήριξης, ΑΡΣΙΣ (Μη Κυβερνητική Οργάνωση), Θεσσαλονίκη, 2.6.2003, (Εισήγηση συνεδρίου)

³⁵ Λ. Μπεζέ, Έφηβοι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1991, σελ. 30 επ.

³⁶ Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 18-20

Ο ανήλικος δράστης προσδιορίζεται κυρίως με χαρακτηριστικά επανάστασης, αντιδραστικότητας ή εξέγερσης, δυσκολίας στην επικοινωνία με το οικογενειακό ή συγγενικό περιβάλλον, προσκόλληση στην επιρροή των συνομηλίκων και στην πίεση, που αυτοί ασκούν (peer pressure).³⁷ Άλλοι, έχουν χαρακτηριστικά άγχους, κρίσεων και άλλοι εκδηλώνουν την παραβατικότητα, ως αποτέλεσμα μιας «κραυγής βοήθειας».³⁸

Στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι ανήλικοι δράστες δεν έχουν αντιληφθεί τη βαρύτητα της πράξεώς τους, ενώ συχνά δεν περίμεναν ότι η αντικοινωνική ή αποκλίνουσα συμπεριφορά τους θα έφτανε στο σημείο της εγκληματικότητας, με τις ποινές που επισύρονται από το κράτος και την Πολιτεία.

5. Η διάκριση της εγκληματικότητας και της παραβατικότητας και η σχέση τους με την ηλικία των δραστών-παραβατών αντιστοίχως

Η επιστήμη της Εγκληματολογίας επικεντρώνεται στα ζητήματα που αφορούν τις εγκληματικές πράξεις, το ψυχολογικό προφίλ των δραστών, τους παράγοντες που οδήγησαν τους δράστες στην τέλεση μιας αξιόποινης πράξης, αλλά και σε όλες τις συνθήκες, που επικρατούν, τόσο πριν από την τέλεση αυτής, όσο και έπειτα από την κράτησή τους.

Υπό το κοινωνιολογικό πρίσμα, μια πράξη θεωρείται εγκληματική, όταν οι δράστες παραβιάζουν τα δεδομένα της εκάστοτε κοινωνίας.³⁹ Η κοινωνία της κάθε εποχής θεωρεί εγκληματική κάποια πράξη που τελείται από τα μέλη της, ενώ κάποια άλλη κοινωνία, όχι απαραίτητα. Όπως αλλάζει ο χρόνος, αλλά φυσικά και ο τόπος, οι κοινωνίες διαμορφώνονται και παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά ως προς τις αντιλήψεις των μελών τους, αναφορικά με το ποια πράξη θεωρείται αξιόποινη, εάν αυτή αποτελεί αδίκημα ή έγκλημα. Βέβαια, προκειμένου να αξιολογηθεί μια

³⁷ Καραμπέρη Ε., Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 18-20

³⁸ Λ. Μπεζέ, Έφηβοι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1991, σελ. 30 επ.

³⁹ Grigorenko, E.L. (2012). The «why(s)» of criminal behavior in juveniles: The long and the short of it. In Grigorenko, E..L. Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry, p.p. 35-51.

πράξη ως «έγκλημα» είναι απαραίτητο να υπάρξει παραβίαση θεμελιωδών αρχών και αξιών του δικαίου και δεν αρκεί η παραβίαση απλών κοινωνικών κανόνων.

Στο Ποινικό Δίκαιο, γίνεται αναφορά στην έννοια της αξιόποινης πράξης, η οποία θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια –χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να θεωρηθεί εγκληματική (άρ.14 ΠΚ). Πρόκειται για τα στοιχεία της αντικειμενικής και της υποκειμενικής υπόστασης του αδίκου, που πρέπει να πληρούνται, έτσι ώστε να στοιχειοθετείται έγκλημα και «πράξη», κατά το Ποινικό Δίκαιο και να επισύρεται η αντίστοιχη ποινή από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης.⁴⁰

Οι έννοιες της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας ωστόσο, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις και διακρίσεις. Παρά ταύτα, χρησιμοποιείται περισσότερο, η έννοια της «παραβατικότητας» για τους ανήλικους δράστες, έτσι ώστε να αποφευχθεί ο στιγματισμός τους, ο τραυματισμός τους και η αρνητική επιρροή που πιθανόν έχει στον ψυχισμό του, στην πορεία της ζωής του ανηλίκου,⁴¹ ενώ περισσότερο χρησιμοποιείται η έννοια της «εγκληματικότητας», του «εγκληματία» για τους ενήλικους δράστες.⁴²

Ο όρος του ανήλικου παραβάτη ή του νεαρού παραβάτη, αποτελεί νομικό όρο και όχι διάγνωση.⁴³ Έτσι, «παραβατική», θεωρείται η συμπεριφορά του ατόμου, την οποία έχει ο ίδιος εκδηλώσει και βρίσκεται σε ηλικία, κάτω των 18 ετών.^{44 45}

Επομένως, απαραίτητη είναι η προϋπόθεση, να πληρούνται δύο στοιχεία, για

⁴⁰ Μυλωνόπουλος Χ., Γενικό Μέρος Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2020, σελ. 127-128, 134.

⁴¹ Τάτση, Χ. (2012). Παραβατικότητα ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας: μεταχείριση ή τιμωρία. Εγκληματολογία, 2, σελ. 93-98.

Ανακτήθηκε από https://criminology.panteion.gr/attachments/article/336/CMEL_TATSH.indd.pdf, σελ. 93

⁴² Καλτσούνη-Νόβα, Χ. (2005). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα: GUTENBERG., σελ.197

⁴³ Harper, C.C., & McLanahan, S.S. (2004). Father absence and youth incarceration. Journal of research on adolescence, 14(3), p.p. 369-397.

⁴⁴ Zahn, M., Agnew, R., Fishbein, D., Miller, S., Winn, D-M., Dakoff, G., Kruttschnitt, C., Giordano, P., Gottfredson, D.C., Payne, A.A., Feld, B.C. & Chesney-Lind, M. (2010). Girls study group. Understanding and responding to girls' delinquency. US Department of Justice-Office of juvenile justice and delinquency prevention. Retrieved from: http://www.njjn.org/uploads/digitallibrary/resource_692.pdf, σελ.2

⁴⁵ Καλτσούνη-Νόβα, Χ. (2005). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα: GUTENBERG., σελ. 127

να θεωρηθεί μία πράξη «παραβατική». Αρχικά, η εκδήλωση της συμπεριφοράς από τον ανήλικο παραβάτη και έπειτα, η κρίση από τη Δικαιοσύνη και το Σύστημά της, μέσω της επιβολής ποινών.⁴⁶

⁴⁶ Ιωαννίδη-Ψυχογιού, Ο Θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων/Ιδρυμάτων Αγωγής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σελ. 13 επ.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ –ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων ως κοινωνικό φαινόμενο

1. Οι περιπτώσεις στην Ελλάδα

Το φαινόμενο της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων στην Ελλάδα έχει επίσης επεκταθεί ιδιαίτερα, με αποτέλεσμα να προκαλεί ανησυχία, τόσο στην οικογένεια, όσο και στο σχολικό περιβάλλον, όπου εντοπίζονται τα περισσότερα από τα περιστατικά παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων με συνομηλίκους τους. Ειδικότερα, έρευνες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί παρατηρούν συμπεριφορές των εφήβων μαθητών τους, οι οποίες παρεκκλίνουν από το κοινωνικά αποδεκτό και διακρίνουν ότι αυτές οι συμπεριφορές δημιουργούν προβλήματα και εντάσεις στις μεταξύ τους σχέσεις.⁴⁷

Στην Ελλάδα, παρατηρούνται περιστατικά παραβατικότητας των ανηλίκων, που αφορούν εγκλήματα, όπως οι εμπρησμοί, οι σωματικές βλάβες, εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών.⁴⁸

Υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες η παραβατική συμπεριφορά αρχίζει ήδη από πολύ μικρές ηλικίες και από το στάδιο της εφηβείας, ενώ είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί ότι η παιδική ηλικία παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για τη διάπλαση της προσωπικότητας του ατόμου και καθορίζει μεγάλο μέρος της μετέπειτα πορείας του, με βάση τα ερεθίσματα που έχει λάβει από το περιβάλλον του. Φυσικά υπάρχουν περιπτώσεις, που η παραβατικότητα δεν αφορά μόνο την ανηλικότητα, αλλά εμφανίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου.⁴⁹

⁴⁷ Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α., Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>, σελ.2-3

⁴⁸ Μαυρογιάννης Δ., Εγχειρίδιο Γενικής Κοινωνιολογίας, 4^η έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1999

⁴⁹ Federal Ministry of the Interior. 2001, Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf, σελ. 36

Συχνά, οι ανήλικοι παραβάτες διαπράττουν αδικήματα, τα οποία δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρά.⁵⁰ Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου η εγκληματικότητα φτάνει στα ύψη, με ανήλικους δράστες να διαπράττουν σοβαρά αδικήματα.⁵¹ Επί παραδείγματι, τα αδικήματα που είναι μικρότερης σημασίας, είναι εκείνα που αφορούν παραβάσεις στον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, κλοπές ή διαρρήξεις, ενώ πιο σοβαρά αδικήματα αφορούν βιασμούς- εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και ανθρωποκτονίες.⁵²

Σύμφωνα μάλιστα, με τα επίσημα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ φανερώνεται ακριβώς αυτή η αύξηση, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια της υγειονομικής κρίσης, όπου οι ανήλικοι παραβάτες ηλικίας από 13-17 ετών ήταν 5.847 το 2017, ενώ μέχρι το 2022 ο καταγεγραμμένος αριθμός ανέρχεται στους 7.230.⁵³ Στα αδικήματα που έχουν διαπραχθεί συμπεριλαμβάνονται πλημμελήματα και κακουργήματα, είτε τελεσμένα είτε απόπειρες αυτών, με βάση τις πηγές της Ελληνικής Αστυνομίας.⁵⁴ Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα από τα στατιστικά στοιχεία της ΕΛ.ΑΣ. αναφορικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων δείχνει ότι το 2020 διαπιστώθηκε αύξηση 30%, αλλά και 10% της βίας προς τα παιδιά,⁵⁵ με την Αστυνομία να συλλαμβάνει 5.255 ανηλικούς, ηλικίας από 13-17 ετών. Επιπλέον, η μέση ετήσια μεταβολή από το 2015-2022 είναι 7,6% και η ετήσια μεταβολή των ετών 2021/2022 είναι 18,8%, όπως

⁵⁰ Federal Ministry of the Interior. 2001, Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf, σελ 36

⁵¹ Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α., Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>, σελ.3

⁵² Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α., Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>, σελ. 4

⁵³ Στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, όπως ανακτώνται από τον σύνδεσμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/->

⁵⁴ Πηγή των στατιστικών στοιχείων μέσα από τα δεδομένα της μηχανογραφικής εφαρμογής της «Στατιστικής Επετηρίδας» της ΕΛ.ΑΣ., όπως καταγράφονται τα περιστατικά από τις αρμόδιες Περιφερειακές Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, <https://www.astynomia.gr/statistikes-epetirides/statistika-stoicheia-2/statistika-stoicheia-egklimatikotitas/>

⁵⁵ Μουζάκη Μαρία, Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στη νεανική παραβατικότητα, Αρθρογραφία, Κοινωνική Πολιτική, 14 Ιανουαρίου 2022, όπως ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα: <https://socialpolicy.gr/2022/01/%CE%B7-%CE>

καταγράφεται επίσημα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ.⁵⁶ Παράλληλα, ανήλικοι ηλικίας από 7-17 ετών αποτελούν το 4,5% επί του συνόλου των δραστών για το έτος 2022.⁵⁷

Παρατηρείται ότι η πορεία της ανήλικης παραβατικότητας είναι αυξητική, εάν μάλιστα πραγματοποιήσουμε και τη σύγκριση με τα στατιστικά στοιχεία των προηγούμενων ετών. Ειδικότερα, το 2016 οι ανήλικοι κατηγορούμενοι ήταν 776, ενώ το 2019 ανήλθε ο αριθμός τους σε 1.226, με αποτέλεσμα το ποσοστό τέλεσης αξιόποινων πράξεων να φτάνει το 58%.⁵⁸ Βέβαια, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η Εγκληματολογική Στατιστική αναφέρεται στα αδικήματα που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους και για τα οποία, επιλήφθηκαν οι αρμόδιες Περιφερειακές Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας.⁵⁹

Όσον αφορά τις αξιόποινες πράξεις, οι ανήλικοι δημιουργούν ομάδες χούλιγκαν, οι οποίες στη συνέχεια, σε κάποιες περιπτώσεις, λειτουργούν τρομοκρατικά για τρίτους και μετατρέπονται οι ίδιοι σε εγκληματικές φυσιογνωμίες. Στην Ελλάδα, μάλιστα, πρόσφατα υπήρξε παρόμοιο περιστατικό χουλιγκανισμού, με θύμα τον Α.Κ., ο οποίος έχασε τη ζωή του, ύστερα από ένοπλη επίθεση εις βάρος του, από ομάδες χούλιγκαν.

Σύμφωνα με τον Κουράκη Ν.,⁶⁰ πιο συχνά εμφανίζεται παραβατική συμπεριφορά σε ανηλίκους, σε ηλικίες μεταξύ 14 έως 16 ετών. Επιπλέον, πολλές φορές, σε αυτή την ηλικία, ο ανήλικος παραβάτης έχει τα χαρακτηριστικά του μαθητή⁶¹, που έχει

⁵⁶ Στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, όπως ανακτώνται από τον σύνδεσμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/->

⁵⁷ Στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, όπως ανακτώνται από τον σύνδεσμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/->

⁵⁸ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/symmorries-en-drasei-exarsi-tis-vias-metaxy-anilikon-se-ellada-kai-eyropi-thlivera-stoicheia/>

⁵⁹ Στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, όπως ανακτώνται από τον σύνδεσμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/->

⁶⁰ Κουράκης Ν., 1999, «Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα», μελέτες ευρωπαϊκής νομικής επιστήμης, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδ. Σάκκουλα-2004: «Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων». Στο μεταίχμιο του Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας», Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα, σελ. 359

⁶¹ Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α., Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>, σελ. 4

τελειώσει το Γυμνάσιο και το οικογενειακό του περιβάλλον είναι κανονικό.⁶² Αυτό επισημαίνεται, διότι ένα άτομο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, επηρεάζεται από την οικογένεια,⁶³ ενώ είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η παραβατικότητα αφορά κάθε άτομο, διότι κάθε τέτοια περίπτωση βρίσκεται δίπλα σε καθέναν από εμάς.⁶⁴

Σύμφωνα με τις ειδήσεις στην Ελλάδα,⁶⁵ η κλοπή κινητών από 10 χρόνους (ανηλίκους) παραβάτες αποτελεί καθημερινό φαινόμενο πλέον. Επίσης, το θέμα του bullying, του εκφοβισμού στο σχολείο, οδηγεί τους μαθητές στην απόγνωση και πολλές φορές στην αυτοχειρία. Πρόκειται για την περίπτωση του 14χρονου μαθητή που αυτοκτόνησε εξαιτίας του συστηματικού εκφοβισμού από τους συμμαθητές του. Παρατηρείται λοιπόν, η σύγχρονη παραβατικότητα να έχει φτάσει στα ύψη, καθώς και η περίοδος του Covid-19 επηρέασε σε πολύ μεγάλο βαθμό όλα τα συστήματα, αλλά και ανέδειξε τη δυσλειτουργία τους.⁶⁶ Συστήματα, όπως η οικογένεια, το σχολείο, τα κοινωνικά συστήματα. Παράλληλα, αυξήθηκε η αγχώδης διαταραχή και τα προβλήματα σχέσεων με το κοινωνικό σύνολο, έπειτα από την περίοδο απομόνωσης (lockdown) που βίωσαν οι μαθητές, στα χρόνια της πανδημίας.

Αναφέρεται συγκεκριμένα, ότι το άγχος, η κατάθλιψη και οι ψυχικές διαταραχές, αποτελούν καθημερινά φαινόμενα, διότι οι νέοι, τα παιδιά και οι έφηβοι δεν μπορούν να διαχειριστούν αυτές τις καταστάσεις που βιώνουν και τα περιστατικά αυξήθηκαν από το ¼ έως 1/3 συγκριτικά με εκείνα των προηγούμενων ετών.⁶⁷

⁶² Βυθούλκας Δ., Νέδος Β., Τσώλη Μ., 2005, Το Βήμα http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf σε Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α., Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>, σελ. 4-6

⁶³ Κατσιγαράκη-Αντωνίου, Ευτ. 2004, «οικογένεια και παραβατικότητα», Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδ. Σάκουλα, σελ. 42, 104

⁶⁴ Maurice H. (2013), Συλλογική Μνήμη, Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα, σελ. 25-42

⁶⁵ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/se-exarsi-i-paravatikotita-anilikon-ti-lene-oi-eidikoi-gia-to-anisychitiko-fainomeno-video/>

⁶⁶ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/se-exarsi-i-paravatikotita-anilikon-ti-lene-oi-eidikoi-gia-to-anisychitiko-fainomeno-video/>

⁶⁷ <https://www.ertnews.gr/dimosio-vima/paravatikotita-anilikon-pos-epirease-i-pandimia-tous-neous-poia-ta-aitia-symfona-me-eidikous/>

Οι ανήλικοι λειτουργούν με βία και γι' αυτό το λόγο εντοπίζονται περιστατικά επιθέσεων σε σχολεία, σε πολύ μικρές ηλικίες. Εξαιτίας, δηλαδή, του εγκλεισμού, της κακής χρήσης του διαδικτύου ή και ακόμη και της ενδοοικογενειακής βίας, την οποία βίωσαν τα παιδιά, κατά την περίοδο της πανδημίας.⁶⁸ Παράδειγμα ενός τέτοιου περιστατικού αποτελεί επίσης, το γεγονός ότι δύο 17χρονοι μαχαίρωσαν έναν 18χρονο στην Ακρόπολη. Παρατηρείται λοιπόν, στην Ελλάδα ότι το 2017-2018 τα περιστατικά της ανήλικης παραβατικότητας δεν ξεπερνούσαν το 50% και πλέον έχουν εκτοξευθεί πολύ πάνω από αυτό το ποσοστό.⁶⁹

2. Η εμφάνιση του φαινομένου στην Ευρώπη

Στην Ευρώπη, οι περιπτώσεις που εμφανίζονται αναφορικά με την εγκληματικότητα των ανήλικων δραστών, ανέκαθεν ήταν πιο αυξημένες από ό,τι στη χώρα μας. Ήδη, από τις αρχές του 1990 παρατηρείται η αύξηση του φαινομένου και η εγκληματικότητα χαρακτηρίζεται «μικρομεσαία».⁷⁰

Στην Ιταλία, στη Γαλλία και στη Γερμανία παρατηρούνται περιστατικά παραβατικότητας με το ποσοστό να ξεπερνά το 20% , ενώ ο ΠΟΥ υπολόγισε ότι διαπράττονται 200.000 ανθρωποκτονίες μεταξύ νέων, ηλικίας 10 έως 29 ετών.⁷¹ Φυσικά ,πολλές φορές το αποτέλεσμα δεν είναι ο θάνατος, αλλά μπορεί να υπάρξουν μόνιμες βλάβες και συνέπειες, τόσο στη σωματική, όσο και στην ψυχική υγεία των εμπλεκόμενων θυμάτων. Τα θύματα συχνά, είναι συνομήλικοι με τους ανήλικους δράστες, είτε νέοι, αλλά και άνθρωποι κάθε ηλικίας.

Το πιο σημαντικό ωστόσο, με βάση τα περιστατικά που εντοπίζονται σε όλες τις χώρες της Ευρώπης είναι να δοθεί βάση και έμφαση στην πρόληψη. Μέσω των δομών, μέσω του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος και της κοινωνικοποίησης, τα παιδιά ήδη, από μικρή ηλικία θα πρέπει να γνωρίζουν τις αρχές και τους κανόνες των κοινωνικών συνόλων και να πορεύονται στη ζωή με τον αξιακό

⁶⁸ <https://www.ertnews.gr/dimosio-vima/paravatikotita-anilikon-pos-epirease-i-pandimia-tous-neous-poia-ta-aitia-symfona-me-eidikous/>

⁶⁹ <https://athina984.gr/2023/02/11/paravatikotita-anilikon-i-nea-ereyna-toy-athina-9-84-simera-stoys-98-3/>

⁷⁰ <https://www.postmodern.gr/2019/04/03/neaniki-paravatikotita-se-ellada-kai/>

⁷¹ <https://www.postmodern.gr/2019/04/03/neaniki-paravatikotita-se-ellada-kai/>

τους κώδικα, αποφεύγοντας την εμπλοκή στην παρανομία και την εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών, εν γένει.

Το σύστημα των ευρωπαϊκών χωρών επιδιώκει την πρόληψη τέτοιων φαινομένων, αλλά και την καταστολή τους. Υπάρχουν ειδικοί νόμοι και ψηφίσματα κατά καιρούς, αναφορικά με το θέμα της πρόληψης της νεανικής εγκληματικότητας, για τους τρόπους αντιμετώπισής της και το ρόλο που έχει το Δίκαιο των Ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράδειγμα, με αυτό ακριβώς το θέμα, αποτελεί η γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, ήδη από τις 9/ 05/2006 (C-110/75). Με αυτό τον τρόπο, επιδιώκεται να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο σχεδιασμό μιας στρατηγικής για την καταπολέμηση του φαινομένου, έτσι ώστε να αποφευχθεί και να προληφθεί κάθε πιθανή περίπτωση, όχι μόνο για τους ανηλίκους, αλλά και για τους αυριανούς ενήλικους.⁷²

Ένα παράδειγμα παραβατικότητας των ανηλίκων, η οποία εκδηλώνεται μέσω του εκφοβισμού (bullying) εντοπίζεται στη Γαλλία, όπου τέσσερις 13χρονοι πρόκειται να δικαστούν για bullying, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την αυτοκτονία ενός συνομηλίκου τους.⁷³ Τέτοια και άλλα παρόμοια περιστατικά αποτελούν καθημερινότητα πλέον, τόσο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και παγκοσμίως.

3. Η παραβατικότητα των ανηλίκων στις ΗΠΑ

Στις ΗΠΑ επίσης, το φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας της παραβατικότητας των ανηλίκων έχει αυξηθεί σημαντικά και κυρίως, μετά την περίοδο του Covid-19, που έπληξε ιδιαίτερα, όλες τις πολιτείες και επηρέασε τη ζωή εκατομμυρίων Αμερικανών.

Η παραβατικότητα των ανηλίκων άρχισε να εμφανίζει αύξηση, σε μεγάλο βαθμό, τη χρονική περίοδο μεταξύ των ετών 1960 έως 1992, όταν περίπου κατεγράφησαν 14,6 εκατομμύρια εγκλήματα. Από τότε, ο αριθμός των εγκλημάτων έχει αμβλυνθεί, σε σημαντικό ποσοστό. Το 2015, κατεγράφησαν 9 εκατομμύρια εγκλήματα. Παρατηρείται, λοιπόν, μείωση περίπου 5 εκατομμυρίων καταγραφών εγκληματικών

⁷² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52006IE0414&from=ES>

⁷³ <https://www.kathimerini.gr/society/562349563/via-anilikon-ta-egklimata-kai-oi-logoi-gia-tin-entasi-toy-fainomenoy/>

πράξεων, αριθμός που υποδηλώνει αυτή τη μείωση, στον γενικό πληθυσμό στις πολιτείες των ΗΠΑ.⁷⁴ Σήμερα, το ποσοστό έχει αυξηθεί ξανά, σύμφωνα με καταγραφές του 2022.

Το θέμα της εγκληματικότητας στην Αμερική αποτελεί γενικότερα, καθημερινό φαινόμενο, διότι έχουν εντοπιστεί περιστατικά, τα οποία εκφεύγουν της διαχείρισης και της πρόληψης. Η ψυχική υγεία των μαθητών έχει επιβαρυνθεί ιδιαίτερα με πολλούς από αυτούς να εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά, να έχουν άγχος, κατάθλιψη, ή ψυχικές διαταραχές και προβλήματα συμπεριφοράς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση φαινομένων, όπως το bullying, μεταξύ των συνομηλίκων.

Ο εκφοβισμός των μαθητών στις ΗΠΑ αποτελεί καθημερινό φαινόμενο και πολλές φορές έχει ολέθρια αποτελέσματα. Παράδειγμα τέτοιας συμπεριφοράς αποτελεί η περίπτωση στη Γιούτα, όπου ένα κορίτσι 10 ετών αυτοκτόνησε, ύστερα από παρενόχληση και εκφοβισμό από τους συμμαθητές της για την εμφάνισή της.⁷⁵

Το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να αποτρέπονται τέτοια περιστατικά και η παιδεία να πραγματοποιείται μέσω μηχανισμών και θεσμών που δεν επιτρέπουν και δεν αφήνουν χώρο στη βία.⁷⁶

Πολλές φορές, οι ανήλικοι μαθητές, οι οποίοι εκδηλώνουν παραβατική συμπεριφορά παρουσιάζουν προβλήματα ένταξης στο σχολικό περιβάλλον, ιδιαιτερότητες στο χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να χρειάζονται ιδιαίτερη μεταχείριση και προστασία.

Η ταυτότητά τους, η ιδέα που έχουν για τον εαυτό τους και η αυτοεικόνα τους⁷⁷ θα πρέπει να αλλάξει και να επαναπροσδιοριστεί, έτσι ώστε να νιώθουν

⁷⁴ Siegel Larry J. & Senna Joseph J. (1994) Fifth Edition, Juvenile Delinquency. Theory, Practice and Law, p. 50

⁷⁵ https://www.huffingtonpost.gr/entry/bullying-orye-yia-ton-thanato-tes-mikres-izi-poe-aetoktonese-alla-pole-arya_gr_61a7b2d6e4b025be1af1ef42

⁷⁶ Φυτράκη Ε., 1995, «Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Μια ελληνοβρετανική σύγκριση» (Σύνοψη εργασιών Ημερίδας), Στο: Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Συγκριτική μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία, Αθήνα: «Άρσις»: Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, Nacro National Association for the Care and Resettlement of Offenders, σελ. 146-147

⁷⁷ Μπεζέ Λ., 1990, «Δυσκοινωνικότητα των Νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος». Στο Συμπόσιο: Μπεζέ Λουκία (επιμελήτρια έκδοσης), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, σελ. 30 επ.

αυτοπεποίθηση και άνεση στους γύρω τους και με τους συνομηλίκους τους και κατ' επέκταση να αποφεύγεται κάθε είδους προστριβή και διένεξη.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ-ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

1. Θεωρίες και Εμπειρικές Έρευνες

1.1 Η Προσέγγιση των Θεωριών Ελέγχου

Στο πλαίσιο της παρούσας ενότητας γίνεται εκτενής αναφορά στο σύνολο των θεωριών και των μεθόδων που λειτούργησαν ως τρόπος μελέτης των φαινομένων παθογένειας που εντοπίζονται σε ένα κοινωνικό σύνολο, αλλά και ως τρόπος μελέτης της συμπεριφοράς του ατόμου. Πρόκειται για μελέτη και διερεύνηση, έτσι ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για καθένα ξεχωριστά από τα ανωτέρω αντικείμενα παρατήρησης.

Ήδη από τον 19ο αιώνα έχει καθιερωθεί το θετικιστικό πρότυπο που αφορά στη σχέση αιτιότητας, δηλαδή τη σχέση αιτίου και αιτιατού που εντοπίζεται σε όλα τα αντικείμενα παρατήρησης.⁷⁸ Οι Lombroso, Ferri και Garofalo, επεδίωξαν την τεκμηριωμένη παρατήρηση και μελέτη του φαινομένου του εγκλήματος, μέσω της εμπειρικής έρευνας και της θετικιστικής μεθόδου, με την Ιταλική Θετική Σχολή. Μέσω της θετικιστικής μεθόδου, θα πρέπει να υπάρχει αντικειμενικότητα κατά την διερεύνηση, ενώ η εγκληματική συμπεριφορά θα πρέπει να μελετάται, να προλαμβάνεται και να υπάρχει δυνατότητα βελτίωσης της συμπεριφοράς των δραστών.⁷⁹

Κατά τη δεκαετία του 1950, εμφανίστηκαν κάποιες θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου. Οι πιο γνωστές, είναι η θεωρία του εσωτερικού προσωπικού ελέγχου (A. Reiss, 1951), η θεωρία του Κοινωνικού ελέγχου (I. Nye, 1958), η θεωρία της Συγκράτησης (W. Reckless, 1961) κ.ά.⁸⁰

⁷⁸ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.4-5

⁷⁹ Χάιδου, Α. (1996). Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 15-17

⁸⁰ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.5

Επίσης, έχει υποστηριχθεί ότι στην αρχή αυτών των θεωριών εντοπίζονται ιδέες του Κοινωνιολόγου Ντυρκέιμ, αναφορικά με την κανονικότητα⁸¹ του εγκληματικού φαινομένου, δηλαδή με το κατά πόσο ένας άνθρωπος έχει φυσιολογική ροπή προς την τέλεση εγκληματικών πράξεων.⁸²

Βέβαια και για τους νέους θεωρητικούς, το έγκλημα θεωρείται ως κάτι φυσιολογικό.⁸³ Οι θεωρητικοί του ελέγχου εστιάζουν περισσότερο στους παράγοντες που συγκρατούν το άτομο από τη διάπραξη εγκληματικών ενεργειών και από την υιοθέτηση μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς,⁸⁴ διότι θεωρούν ότι η απόκλιση είναι κάτι, το οποίο είναι εγγενώς ελκυστικό (inherently attractive).⁸⁵

Οι θεωρητικοί του κοινωνικού ελέγχου με τις απόψεις τους, εκφράζουν τη διαφοροποίησή τους από τις απόψεις των θεωρητικών της Σχολής της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης ή Αλληλενέργειας, η οποία εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1960.⁸⁶ Οι τελευταίοι θεωρούν ότι το άτομο που εγκληματεί και ο όρος του «εγκληματία» (“criminal”) είναι μία κοινωνική κατασκευή, δηλαδή ένα στίγμα⁸⁷ που του δίνεται από την κοινωνία και γι’ αυτό άλλωστε, δε μελετούν το έγκλημα αιτιοκρατικά.⁸⁸

⁸¹ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.6

⁸² Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2018). *Criminological Theory: Context and Consequences*, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, p. 209

⁸³ Williams III, F. P., & McShane, M. D. (2018). *Criminological Theory*, 7th Edition. New York: Pearson Education, p. 138

⁸⁴ McLaughlin, E., & Muncie, J. (2001). *The Sage Dictionary Of Criminology*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications, p.270

⁸⁵ Krohn, M. D., & Lane, J. (2015). *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*. West Sussex: Wiley Blackwell., p. 284

⁸⁶ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.6

⁸⁷ Williams III, F. P., & McShane, M. D. (2018). *Criminological Theory*, 7th Edition. New York: Pearson Education, p. 94-96

⁸⁸ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 6

Η έννοια λοιπόν, του κοινωνικού ελέγχου είναι ιδιαίτερα αμφίσημη.⁸⁹ Χωρίζεται σε τυπικό, άτυπο, εσωτερικό και εξωτερικό,⁹⁰ ενώ ορίζεται εν γένει, ως η ικανότητα αυτορρύθμισης της κοινωνίας, με βάση τις αρχές και τις αξίες που η ίδια η κοινωνία έχει θεμελιώσει.⁹¹

1.2 Η Θεωρία του Προσωπικού Ελέγχου (Personal Control Theory) σύμφωνα με τον A. Reiss

Μέσω της θεωρητικής και εμπειρικής διερεύνησης του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων εξάγονται στοιχεία που αφορούν τη συμπεριφορά των ανηλίκων, αλλά και των παραγόντων που οδηγούν σε αυτή.

Ο Αμερικάνος εγκληματολόγος Albert John Reiss, στο πολύ γνωστό⁹² του άρθρο με τίτλο: "Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls"⁹³, που δημοσιεύτηκε το 1951, ανέλυσε τα συμπεράσματα μιας έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε τα έτη 1943 έως 1944⁹⁴ και αφορούσε την εναλλακτική ποινή της δοκιμασίας (probation), αναφορικά με τη μελέτη της παραβατικότητας ανηλίκων αγοριών.⁹⁵

Η θεωρία του Reiss αποτελεί πρώιμο στάδιο των θεωριών κοινωνικού ελέγχου και αποτελεί την βάση για την ανάπτυξη άλλων θεωριών με τις ίδιες κεντρικές

⁸⁹ Williams, K. S. (2012). Textbook on Criminology, 7th edition. United Kingdom: Oxford University Press, p.372

⁹⁰ Χάιδου, Α. (2019). Εγκληματικότητα Ανηλίκων: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις, Πρόληψη και Κοινωνικός Έλεγχος. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.41

⁹¹ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, σελ.19

⁹² Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 10-13

⁹³ Reiss, A. J. (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. American Sociological Review, Vol 16, No. 2, σελ. 196-207.

⁹⁴ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 10-13

⁹⁵ Χάιδου, Α. (2018). Ποινολογία- Σωφρονιστική. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ.223-224

ιδέες.⁹⁶ Παρότι δεν έχει υποστηριχθεί πολύ εμπειρικά η συγκεκριμένη θεωρία, ο Reiss προκειμένου να πραγματοποιήσει την έρευνά του συγκέντρωσε δείγμα επίσημων εγγράφων δικαστικών αρχείων για 1.110 ανήλικους παραβάτες ηλικίας 11 έως 17 ετών, οι οποίοι είχαν τεθεί σε καθεστώς δοκιμασίας (probation).⁹⁷

Τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας είχαν ως αποτέλεσμα 92% των ανήλικων αγοριών παραβατών να τελούν κάποιο αδίκημα, παρότι βρίσκονταν σε εποπτεία.⁹⁸

Επιπλέον, ο συγγραφέας τόνισε ότι είναι πολύ σημαντική η ύπαρξη των πρωταρχικών βασικών ομάδων («primary groups») στη μη εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς από ανήλικους, όταν υπάρχει προσωπικός έλεγχος του παιδιού.⁹⁹ Τότε, εκείνο επιθυμεί να στρέφεται κατά του εγκλήματος, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει επιτύχει η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου στο παιδί, μέσω αυτών των κοινωνικών ομάδων θεσμών.¹⁰⁰

Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά, διακρίνονται τα άτομα σε κομφορμιστικά, σε ανώριμα ή σε άτομα με χαμηλό αυτοσεβασμό και σε εκείνα, τα οποία θεωρούνται κοινωνικά κατεστραμμένα ή πλήρως προσανατολισμένα στην εγκληματικότητα, με βάση τα γραφόμενα του ίδιου συγγραφέα.¹⁰¹ Σε κάθε μία από τις τρεις περιπτώσεις χρειάζεται διαφορετική αντιμετώπιση, έτσι ώστε να επέλθει η θεραπεία, να προβλεφθεί η εγκληματικότητα, αλλά και να προληφθεί η υποτροπή.

⁹⁶ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανήλικων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 10-13

⁹⁷ Reiss, A. J. (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. American Sociological Review, Vol 16, No. 2, σελ. 196-207.

⁹⁸ Reiss, A. J. (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. American Sociological Review, Vol 16, No. 2, σελ. 196-207.

⁹⁹ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανήλικων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 10-13

¹⁰⁰ Reiss, A. J. (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. American Sociological Review, Vol 16, No. 2, σελ. 196-207.

¹⁰¹ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανήλικων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 10-13

1.3 Η Θεωρία του Κοινωνικού Ελέγχου (Social Control Theory) του T. Hirschi

Ο Travis Hirschi, που αποτελεί θεωρητικό και διδάκτορα της Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Berkeley και Καθηγητή Ποινικής Δικαιοσύνης στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης, συνέβαλε σημαντικά στον τομέα της Κοινωνιολογίας και της Εγκληματολογίας.¹⁰² Η προσφορά του είναι ιδιαίτερα μεγάλη, ενώ είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι έχει λάβει πλήθος βραβείων για την συνεισφορά του στην Εγκληματολογική Επιστήμη.

Έχει ασχοληθεί περισσότερο με δύο σημαντικές θεωρίες, αυτή της Θεωρίας του Κοινωνικού Ελέγχου και της Θεωρίας του Αυτοελέγχου, ενώ η τελευταία μάλιστα, αναπτύχθηκε από κοινού με τον M.R. Gottfredson.¹⁰³ Ο T. Hirschi έχει γίνει γνωστός με το έργο που συνέγραψε το 1969, με την ονομασία “Causes of Delinquency”.¹⁰⁴

Ήδη από το 1960, η αμερικανική κοινωνία είχε φτάσει στα στάδια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, με κύριο γνώρισμα αυτής, την ολοένα και περισσότερο παρακμάζουσα μορφή του θεσμού της αμερικανικής οικογένειας.¹⁰⁵ Η συγκεκριμένη θεωρία της παραβατικότητας αποτελεί μία θεωρία κοινωνιολογικής υφής, η οποία έχει ως βάση της τη λειτουργία και το ρόλο των κοινωνικών σχέσεων, παρά τον έλεγχο της προσωπικότητας του ατόμου που διαπράττει έγκλημα ή εκδηλώνει κάποιας μορφής παραβατική συμπεριφορά.

Περισσότερο λοιπόν, επικεντρώνεται στους θεσμούς της κοινωνίας, αλλά και στους δεσμούς (social bonds)¹⁰⁶ καθενός από τα μέλη αυτής με τους θεσμούς, παρά

¹⁰² Κ.Λεϊμονής, Κ. Παππά, Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2009, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

¹⁰³ Κ.Λεϊμονής, Κ. Παππά, Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2009, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

¹⁰⁴ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

¹⁰⁵ Κ.Λεϊμονής, Κ. Παππά, Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2009, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

¹⁰⁶ Hirschi T. (1969). Causes of Delinquency. California: Berkeley, p. 17

στη μεμονωμένη ύπαρξη του κάθε ατόμου μέσα στο κοινωνικό σύνολο ή το ρόλο του αυτοελέγχου αυτού, που προέβη στην τέλεση μιας αξιόποινης πράξης.

Η συγκεκριμένη θεωρία στηρίζεται στη βάση του γεγονότος ότι μία εγκληματική ή αποκλίνουσα συμπεριφορά ενός δράστη θα εμφανιστεί στα πλαίσια της κοινωνίας όταν οι δεσμοί με αυτή, δεν είναι ισχυροί,¹⁰⁷ αλλά αντίθετα είναι αδύναμοι, χαλαροί ή ακόμη και όταν αυτοί έχουν ήδη καταστραφεί.

Σύμφωνα με τον T. Hirschi, οι δεσμοί με τους θεσμούς, αλλά και η σχέση με τους συμπολίτες του ατόμου παίζουν σημαντικό ρόλο για την εμφάνιση ή μη παραβατικής ή αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Ο συγγραφέας προβάλλει ορισμένες έννοιες, αναφορικά με το θέμα της παραβατικότητας και τους κοινωνικούς δεσμούς. Αυτές οι έννοιες είναι η αφοσίωση, η δέσμευση, η συμμετοχή και η πίστη.¹⁰⁸

Ο πρώτος δεσμός (social bond), αυτός της αφοσίωσης ή της προσκόλλησης αφορά ακριβώς αυτή την έννοια του δεσμού του ατόμου με τους γονείς, τους δασκάλους και τους θεσμούς,¹⁰⁹ οι οποίοι ασκούν άμεσα ή έμμεσα κάποιες μορφές έλεγχου.¹¹⁰

Η δεύτερη έννοια που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι αυτή της δέσμευσης. Πρόκειται για τη σχέση που έχει το άτομο με την τήρηση των κοινωνικών κανόνων.¹¹¹ Πιο συγκεκριμένα, ένα άτομο που ακολουθεί όλα τα χρόνια της ζωής του τους κανόνες που επιτάσσονται από την κοινωνία¹¹² υπολογίζει περισσότερο το κόστος και το όφελος για την διάπραξη ενός εγκλήματος, διότι δεν θέλει να καταστρέψει όσα έχει δημιουργήσει και να διακινδυνεύσει τις κατακτήσεις χρόνων,

¹⁰⁷Κ.Λεϊμονής, Κ. Παππά, Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2009, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

¹⁰⁸ Hirschi T. (1969). Causes of Delinquency. California: Berkeley, p. 17

¹⁰⁹ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

¹¹⁰ Hirschi T. (1969). Causes of Delinquency. California: Berkeley, p. 18-19

¹¹¹ Hirschi T. (1969). Causes of Delinquency. California: Berkeley, p. 20-21

¹¹² Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2018). Criminological Theory: Context and Consequences, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, p. 218

οι οποίες φυσικά συνδέονται και με το προσωπικό «εγώ»¹¹³ του και την κοινωνική του θέση και υπόσταση. Περιπτώσεις δηλαδή, διάπραξης κάποιας εγκληματικής ενέργειας από άτομα τέτοιου προφίλ είναι σχεδόν αδύνατη και αυτό, διότι εκείνοι συνδέονται με τους κοινωνικούς δεσμούς άμεσα και έντονα.

Επιπλέον, για τον T. Hirschi, η τρίτη έννοια, που αφορά τη συμμετοχή του ατόμου σε κοινωνικές ομάδες, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη της προσωπικότητας και του χαρακτήρα του, δεν αφήνει στο άτομο το περιθώριο και τον χρόνο να λειτουργήσει παραβατικά και να προχωρήσει σε τέλεση εγκληματικής πράξεως.

Παράλληλα, η τελευταία έννοια, αυτή της πίστεως, αφορά περισσότερο την ύπαρξη ενός ίδιου κώδικα δικαιοσύνης, ενός κοινού δικαϊκού συστήματος¹¹⁴ και αυτό συμβαίνει, διότι όσο περισσότερο πιστεύουν τα άτομα στους θεσμούς, τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες να συμμορφωθούν με τα πρότυπα που επιβάλλονται από την κοινωνία. Φυσικά, αυτό έχει ως προϋπόθεση την ένταση του βαθμού της πίστης. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό ο βαθμός σύνδεσης του ατόμου με αυτά τα συστήματα.

Βέβαια, η συγκεκριμένη θεωρία έτυχε κριτικής από αρκετούς επιστήμονες και ερευνητές, οι οποίοι πιστεύουν ότι αυτή δεν μπορεί να εξηγήσει τους λόγους της ύπαρξης σοβαρής εγκληματικότητας, αλλά μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό αυτής. O Agnew¹¹⁵ υποστήριζε ότι μόνο 20-25 % των περιπτώσεων της παραβατικότητας μπορεί ίσως να προβλεφθεί, ενώ ερευνητές όπως ο Krohn και Massey¹¹⁶ κάνουν λόγο για ακόμη μικρότερα ποσοστά.¹¹⁷

¹¹³ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

¹¹⁴ Κ.Λεϊμονής, Κ. Παππά, Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2009, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

¹¹⁵ Agnew, R. L. (1985). Social Control Theory and Delinquency: A Longitudinal Test. *Criminology*, Vol 23, p. 58-59

¹¹⁶ Krohn, M. D., & Lane, J. (2015). *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*. West Sussex: Wiley Blackwell, p.32-56

¹¹⁷ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

Επιπρόσθετα, άλλοι μελετητές θεωρούν ότι κατά τη δημιουργία της θεωρίας του, ο T. Hirschi υπέπεσε σε ταυτολογίες, τόσο των μεταβλητών, όσο και των θεωριών, εντοπίζοντας κοινά σημεία, τα οποία αλληλοεπικαλύπτονται.

Το 1990 έγινε βέβαια μία επεξεργασία από τους δύο συγγραφείς, με σημαντικές προσθήκες, οι οποίες εξηγούν ίσως και πιο αναλυτικά, τους λόγους ώθησης του ατόμου στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς ή τους λόγους για τους οποίους δεν τέλεσαν αξιόποινη πράξη και συγκρατήθηκαν.

1.4 Η Θεωρία του Αυτοελέγχου (Self-Control Theory) των M.R. Gottfredson και T. Hirschi

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το 1990 αναπτύχθηκε από τους T. Hirschi και M.R. Gottfredson, η θεωρία του αυτοελέγχου (self-control theory) ή η γενική θεωρία του εγκλήματος (general theory of crime), όπως ονομάζεται, στο ομώνυμο έργο, με τίτλο: “General Theory of Crime”.

Η συνεργασία των δύο συγγραφέων είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη της γενικής θεωρίας η οποία εξηγούσε, σε μεγάλο βαθμό, τους λόγους τέλεσης αξιόποινων πράξεων και της ώθησης ή μη των ατόμων σε αυτές τις ενέργειες.¹¹⁸ Ειδικότερα, ακολουθώντας την προσέγγιση του E. Durkheim, αναφορικά με το έγκλημα οι Hirschi και Gottfredson θεωρούν το έγκλημα ως κάτι το ασήμαντο, το απλό και το τετριμμένο.¹¹⁹

Θεωρούσαν δηλαδή, ότι το να τελέσει κάποιος αξιόποινη πράξη είναι κάτι εύκολο. Προσπάθησαν να εξηγήσουν τα αιτία και τους παράγοντες τέλεσης εγκληματικών πράξεων. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ουσιαστική αποπεράτωση αυτών, οδηγούν σε μία βραχυπρόθεσμη, είτε μακροπρόθεσμη ικανοποίηση για τους δράστες και εκείνο, που τους ωθεί ή τους συγκρατεί από την τέλεσή τους είναι ο μηχανισμός που έχουν ως προς τον αυτοέλεγχο.¹²⁰ Υποστηρίζεται δηλαδή, ότι

¹¹⁸ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

¹¹⁹ Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). A General Theory Of Crime. Stanford, California: Stanford University Press, p.111

¹²⁰ Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2018). Criminological Theory: Context and Consequences, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, p. 225-226

κάποιοι έχουν περισσότερο αυτοέλεγχο¹²¹ σε σχέση με την παραβατικότητα, ενώ σε άλλους, αυτός ο μηχανισμός είναι πιο χαμηλός και εκείνοι είναι πιο ευάλωτοι.¹²² Βέβαια, τα άτομα που παρουσιάζουν χαμηλό αυτοέλεγχο και ο μηχανισμός τους είναι περισσότερο αδρανής από ό,τι στους άλλους, παρουσιάζουν και αντίστοιχα χαρακτηριστικά, όπως αυτά της παρορμητικότητας, της έλλειψης ευαισθησίας¹²³ και της εκδήλωσης ρισκοκίνδυνης συμπεριφοράς, σε όλες τις φάσεις της ζωής τους.

Φυσικά, κατά τους συγγραφείς, οι κύριοι λόγοι που ένα άτομο έχει χαμηλό αυτοέλεγχο είναι οι αδρανείς μηχανισμοί που αναπτύχθηκαν, κατά την ανατροφή του παιδιού από τους γονείς ή η γονική εγκληματικότητα ή το είδος της οικογένειας κ.ά., αλλά και ο τρόπος αντιμετώπισης του νεαρού ατόμου, κατά την εκδήλωση της πρώτης ένδειξης για παραβατική συμπεριφορά.

Επιπλέον, σημαντικό για τον αυτοέλεγχο είναι και το σχολείο, η κοινωνικοποίηση και τα πρώτα στάδια επαφής του παιδιού με τους καθηγητές και τους θεσμούς, ενώ πολλές φορές, τα ποσοστά εγκληματικότητας αποδίδονται και σε χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η φυλή κ.ά.

Επίσης, συμβάλλουν παράγοντες, όπως οι ευκαιρίες διάπραξης μιας εγκληματικής ενέργειας, όπως δίδεται στους δράστες και οι οποίοι, τις αξιοποιούν άμεσα, λόγω έλλειψης αυτοέλεγχου.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, όπως οι Pratt και Cullen (2000),¹²⁴ συσχέτισαν τα ποσοστά εγκληματικότητας με τα επίπεδα του αυτοελέγχου των ατόμων και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για έναν πολύ σημαντικό δείκτη,¹²⁵ ο οποίος αποτελεί συχνά παράγοντα εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς.

¹²¹ Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2018). *Criminological Theory: Context and Consequences*, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, p. 225-226

¹²² Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), *Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα*, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

¹²³ Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A General Theory Of Crime*. Stanford, California: Stanford University Press, p.90-91

¹²⁴ Berndt, M. (2004). Self-control in the General Theory of Crime: Theoretical implications of a measurement problem. *Theoretical Criminology*, Vol 8 (1), 33-55.

¹²⁵ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), *Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα*, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-36

Παράλληλα, σύμφωνα με ερευνητές, οι δύο θεωρίες συσχετίζονται, ενώ άλλοι μελετητές εντοπίζουν βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποκλίνουν μεταξύ των δύο θεωριών, με πιο σημαντικό χαρακτηριστικό αυτό του αυτοελέγχου (self-control), που εντοπίζεται στη δεύτερη θεωρία και στην έλλειψη πίστης, όπως εκφράζεται στην πρώτη θεωρία.

Επιπλέον, μελέτες υποστηρίζουν ότι η συγκεκριμένη θεωρία αφορά περισσότερο την παραβατικότητα ανηλίκων και όχι τόσο την εγκληματικότητα των ενηλίκων και γι' αυτό τον λόγο, συχνά αμφισβητείται η ευρύτητά της.¹²⁶ Όπως επίσης, σχολιάζεται το εύρος της, όσον αφορά τις κατηγορίες εγκλημάτων, διότι δεν περιλαμβάνονται εγκλήματα, όπως αυτά της τρομοκρατίας ή του οικονομικού εγκλήματος.¹²⁷

Παρά ταύτα, οι T. Hirschi και M.R. Gottfredson¹²⁸ συνέγραψαν εξέχουσες θεωρίες, αναφορικά με τον κοινωνικό έλεγχο, στις οποίες σίγουρα ασκήθηκε κριτική, αλλά δεν αμφισβητείται το γεγονός ότι συνετέλεσαν, σε σημαντικό βαθμό, στην διερεύνηση των αιτίων και των παραγόντων, που οδηγούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και στην τέλεση αξιόποινων πράξεων.

1.5 Η Θεωρία του Κοινωνικού Ελέγχου (Social Control Theory) του I. Nye

Σε έρευνα, η οποία δημοσιεύτηκε το 1958 στο “Family Relationships and Delinquent Behavior”,¹²⁹ ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Ivan Nye, ερευνά τον τρόπο και τον βαθμό, με τον οποίο η οικογένεια, το σχολικό περιβάλλον και οι θεσμοί

¹²⁶ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 17-20

¹²⁷ Diamond, B. (2014). Self-control Theory. Στο M. J. Mitchell, The Encyclopedia of Theoretical Criminology, First Edition, Vol I, West Sussex: Blackwell Publishing, σελ. 771-774

¹²⁸ Hirschi, Travis and Michael Gottfredson. (1993). Commentary: Testing the general theory of crime. Journal of Research in Crime and Delinquency. 30(1), p.47-54

¹²⁹ Wells, E. L. (2010). Nye, F. Ivan: Family Controls and Delinquency. Στο & P. F. T. Cullen, Encyclopedia of Criminological Theory (σσ. 671-674). Thousand Oaks: SAGE Publications, p. 671-674

επηρεάζουν την παραβατικότητα των ανηλίκων.¹³⁰ Πρόκειται για κάτι, το οποίο μελέτησε και ο Reiss σε έρευνες και σε άρθρα, τα οποία δημοσίευσε.¹³¹

Εστιάζει δηλαδή, στο κατά πόσο η οικογένεια ελέγχει τα παιδιά και σε ποιο βαθμό τα παιδιά υπακούν στον έλεγχο των μεγαλύτερων στο οικογενειακό περιβάλλον. Πρόκειται για έρευνα, η οποία διεξήχθη μέσω συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων, σε μαθητές από την Αμερική και συγκεκριμένα, από την Ουάσινγκτον.¹³²

Ο Nye λοιπόν αναφέρει ότι σε περιπτώσεις, όπου είναι αδύναμος ο κοινωνικός έλεγχος που ασκείται, δεν εμποδίζεται η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, ενώ πολλές φορές, μέσω αυτής εκδηλώνονται και ικανοποιούνται περισσότερο οι ανάγκες των ανηλίκων, συγκριτικά με την αυστηρή τήρηση των κανόνων που τους έχει επιβληθεί από το περιβάλλον τους.¹³³

Στη συγκεκριμένη έρευνα, ο συγγραφέας περιγράφει διαφορετικές κατηγορίες κοινωνικού ελέγχου, που ασκείται στους ανηλίκους και στους νέους.¹³⁴ Πρόκειται για τον άμεσο κοινωνικό έλεγχο (direct control), για τον έμμεσο κοινωνικό έλεγχο (indirect control), τον εσωτερικόποιημένο ή εσωτερικό έλεγχο (internalized control) και τον έλεγχο ευκαιριών (opportunity control).¹³⁵

Σύμφωνα με τον συγγραφέα, το οικογενειακό περιβάλλον παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στην εκδήλωση ή μη παραβατικής συμπεριφοράς από το ανήλικό τέκνο, όπως

¹³⁰ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 17-20

¹³¹ Reiss, A. J. (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. *American Sociological Review*, Vol 16, No. 2, σελ. 196-207.

¹³² Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 17-20

¹³³ Wells , E. L. (2010). Nye, F. Ivan: Family Controls and Delinquency. Στο &. P. F. T. Cullen, *Encyclopedia of Criminological Theory* (σσ. 671-674). Thousand Oaks: SAGE Publications, p. 671-674

¹³⁴ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 17-20

¹³⁵ Wells , E. L. (2010). Nye, F. Ivan: Family Controls and Delinquency. Στο &. P. F. T. Cullen, *Encyclopedia of Criminological Theory* (σσ. 671-674). Thousand Oaks: SAGE Publications, p. 672

αποδείχθηκε, διότι τα νεαρά άτομα αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα των γονέων¹³⁶ τους και έτσι, καθίσταται ο κοινωνικός έλεγχος ακόμη πιο αποτελεσματικός, στις περιπτώσεις θετικών συναισθημάτων, όπως αμοιβαίου σεβασμού και εκτίμησης, σε αντίθεση με τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες εξέλειπε το συγκεκριμένο πρότυπο.¹³⁷ Η συγκεκριμένη θεωρία είχε ως στόχο την πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, ενώ τα στοιχεία της έρευνας και τα πορίσματα χρησιμοποιήθηκαν και σε μεταγενέστερες έρευνες. Παράλληλα, δεν έλειψαν και οι επικρίσεις από μεταγενέστερους εγκληματολόγους.

1.6 Η Σχολή της Πολιτιστικής Παρέκκλισης

Το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανηλίκων θα μπορούσε να έχει ως εξήγηση τη θεωρία με βάση τη σχολή της «Πολιτιστικής Παρέκκλισης». Σε αυτή εμπεριέχονται βασικοί αντιπρόσωποι, όπως ο Cohen, Matza και Sykes και ο Cloward.¹³⁸

Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται στην περίπτωση που οι νέοι παρουσιάζουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και παραβατούν, διότι θεωρούν ότι στη δική τους περίπτωση δε θα εφαρμοστεί ο νόμος, είτε διότι δεν γνωρίζουν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης που τελούν, καθώς είναι και το οικογενειακό τους περιβάλλον του ίδιου ιδεολογικού υποβάθρου, είτε διότι τους δίνεται η λανθασμένη εντύπωση, ότι παρά το γεγονός της παράβασης, τα πράγματα δεν θα αλλάξουν και οι συνέπειες δεν θα επέλθουν γι' αυτούς.

Ειδικότερα μάλιστα, πρόκειται για τη «σχολή της υποκοουλτούρας» όπως υποστηρίζεται από τον Cohen,¹³⁹ η οποία αποτελεί μικρότερο σχήμα της θεωρίας της

¹³⁶ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 20

¹³⁷ Wells , E. L. (2010). Nye, F. Ivan: Family Controls and Delinquency. Στο &. P. F. T. Cullen, Encyclopedia of Criminological Theory (σσ. 671-674). Thousand Oaks: SAGE Publications, p. 672

¹³⁸ Σπηλιόπουλος Σπ., Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019, σελ.43

¹³⁹ Σπηλιόπουλος Σπ., Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές

«Πολιτιστικής Παρέκκλισης» και θεωρείται ότι η κοινωνικοποίηση είναι ο ουσιαστικός μηχανισμός, στον οποίο ερείδεται η παραβατικότητα των ανηλίκων. Ότι αποτελεί δηλαδή, το υπόβαθρο για την παραβατικότητα των ανηλίκων. Αυτό συμβαίνει, διότι ο ρόλος του κάθε φορέα, τόσο της οικογένειας όσο και της εκπαίδευσης μπορεί να προκαλέσει στο νεαρό άτομο μία σύγχυση λόγω της κουλτούρας που ο ίδιος φέρει ήδη εσωτερικά. Φυσικά, αυτή η σύγχυση εκφράζεται συχνά, σε παραβατική συμπεριφορά, με τους ανηλίκους να διαπράττουν ποινικά αδικήματα και να λαμβάνονται για εκείνους μέτρα (αναμορφωτικά, σωφρονιστικά ή θεραπευτικά) από τη Δικαιοσύνη.¹⁴⁰

1.7 Η Σχολή της Ανομίας

Η σχολή της ανομίας¹⁴¹ περιγράφεται, κατά τον E. Durkheim, ως η κατάσταση, κατά την οποία απουσιάζουν οι αξίες ή υπάρχει σύγχυση των αξιών, που αποτελούν τη βάση και τα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς των ατόμων, σε ένα κοινωνικό σύνολο. Εκλείπουν δηλαδή, οι δεσμοί και η συνοχή¹⁴² που θα έπρεπε να υπάρχει σε μία κοινωνία, ενώ παράλληλα, ενισχύονται οι κρίσεις του κοινωνικού συνόλου και επέρχεται η πλήρης αποσύνθεσή του.

Όπως βέβαια έχει ήδη αναφερθεί, ο E. Durkheim, θεωρεί το έγκλημα ως κάτι φυσικό σε μία κοινωνία και την παραβατικότητα κατ' επέκταση, ως μία κανονική κατάσταση, η οποία υπάρχει κατά την συνύπαρξη των ατόμων, μέσα στον κοινωνικό βίο. Αυτό συμβαίνει, διότι εκδηλώνεται σε κάθε κοινωνία και ενεργοποιεί τους μηχανισμούς κοινωνικής αντίδρασης.¹⁴³ Θεωρεί δηλαδή, την παραβατικότητα ως κάτι

Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019, σελ.43

¹⁴⁰ Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 161-162

¹⁴¹ Α. Χάιδου, Θετικιστική εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σελ. 217 επ.

88 Βλ. για μεγαλύτερη ανάλυση R. Merton, "Social theory and Social Structure, Free Press, New York, 1968.

¹⁴² Ν. Ιντζεσίλογλου, Κοινωνία και Νέα Τεχνολογία, Εκδόσεις Σάκκουλα, ΑθήναΘεσσαλονίκη, 2014, σελ. 132-133.

¹⁴³ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» "Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the

το αναμενόμενο και αναπόφευκτο, φυσικό επακόλουθο για την εξέλιξη των κοινωνικών συστημάτων.¹⁴⁴

Ο Robert Merton¹⁴⁵ συνεχίζει τη σκέψη του Durkheim και επικεντρώνεται στην πίεση που ασκεί το σύστημα αξιών και στον τρόπο, με τον οποίο προσπαθεί να ανταπεξέλθει το κάθε μέλος της κοινωνίας σε αυτή την πίεση, με αποτέλεσμα να επιλέγει την παραβατικότητα και να εκφεύγει των κοινωνικών προτύπων δημιουργώντας εν γένει ένα σύστημα ανομίας και αταξίας.

1.8 Η Θεωρία των Τεχνικών Εξουδετέρωσης από τους G. Sykes και D. Matza

Το άρθρο των D. Matza και G. Sykes¹⁴⁶ με τίτλο: «Techniques of Neutralization: A theory of Delinquency», έχει ως βάση του την κεντρική ιδέα της θεωρίας του E. Sutherland, αναφορικά με την εγκληματογένεση.¹⁴⁷ Παρότι δεν υπάρχει ερευνητικό θεωρητικό ή εμπειρικό επίπεδο στη συγκεκριμένη θεωρία, αυτή έχει βρει τη βάση της σε θεωρίες της Παραβατικής Υποκουλτούρας.¹⁴⁸

Σε αυτό το πλαίσιο, εκδηλώνεται η διαφοροποίηση του συστήματος των αξιών της κοινωνίας, με τα μέλη της να εκδηλώνουν και να υιοθετούν διαφορετική συμπεριφορά. Ειδικότερα, πρόκειται περισσότερο για κανόνες που επιβάλλονται από την πολιτισμική ομάδα, στην οποία εντάσσονται.¹⁴⁹

Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 11

¹⁴⁴ Ν. Ιντζεσίλογλου, «Κοινωνικοποίηση των νέων και παραβατικότητα». Στα Πρακτικά Ημερίδας: Σ. Βαϊραμίδου (Επιμ.), Παραβατικότητα και Σχολείο, Αδελφοί Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη, 2007 ...», ό.π., σ. 90 επ.

¹⁴⁵ R. Merton, “Social theory and Social Structure, Free Press, New York, 1968.

¹⁴⁶ Assessing The Techniques Of Neutralization Theory Sociology Essay. (2016, December 5). UKESSEYS: <https://www.ukessays.com/essays/sociology/assessing-the-techniques-of-neutralization-theorysociology-essay.php?vref=1>

¹⁴⁷ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 27-32, 49

¹⁴⁸ Sykes, G. M., & Matza, D. (1957 (22)). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. American Sociological Review, σελ. 664-670.

¹⁴⁹ Χάιδου, Α. (1996). Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 160-161

Κύρια σημεία του άρθρου των D. Matza και G. Sykes αποτελεί το γεγονός ότι οι συγγραφείς αμφισβητούν την επιρροή που έχουν οι θεσμοί¹⁵⁰ όπως η οικογένεια ή το σχολείο για την αύξηση της εγκληματικότητας. Δεν θεωρούν δηλαδή, ότι θεσμοί όπως η οικογένεια, μπορεί να λειτουργήσουν ως παράγοντες εγκληματογένεσης, διότι κάτι τέτοιο δεν έχει επαληθευθεί, όπως αναφέρουν.

Επιπρόσθετα, ένα άλλο κύριο σημείο του άρθρου τους, αποτελεί το γεγονός ότι δεν θεωρούν ότι όσα άτομα δεν ενστερνίζονται τους κανόνες και τις επιβεβλημένες αρχές της κοινωνίας, ότι δρουν παραβατικά. Αντιθέτως, εκείνοι επιτυγχάνουν την προσωρινή αναστολή του ελέγχου που τους επιβάλλεται από την κοινωνία.¹⁵¹ Συγκεκριμένα, πρόκειται για τεχνικές εξουδετέρωσης¹⁵² όπως αναφέρονται από τους συγγραφείς στο άρθρο τους. Αυτές οι τεχνικές¹⁵³ είναι η άρνηση της ευθύνης, (denial of responsibility), η άρνηση του θύματος (the denial of the victim), η άρνηση της βλάβης (the denial of injury), η επίκληση ανώτερων αξιών (the appeal to higher loyalties) και η κατηγορία των κατηγορών (the condemnation of the condemner).¹⁵⁴

Σε συγκεκριμένους τύπους παραβατικής συμπεριφοράς εκδηλώνονται διαφορετικές κάθε φορά τεχνικές, ενώ πολύ συχνά, η τεχνική της άρνησης του θύματος χρησιμοποιείται σε αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας.¹⁵⁵ Βέβαια, γίνεται δεκτό ότι η συγκεκριμένη θεωρία χρήζει περαιτέρω εμπειρικής διερεύνησης¹⁵⁶ ενώ

¹⁵⁰ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 27-28

¹⁵¹ Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A., (2018). *Criminological Theory: Context and Consequences*, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, p. 194

¹⁵² Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 27-28

¹⁵³ Assessing The Techniques Of Neutralization Theory Sociology Essay. (2016, December 5). UKESSEYS: <https://www.ukessays.com/essays/sociology/assessing-the-techniques-of-neutralization-theorysociology-essay.php?vref=1>

¹⁵⁴ Sykes, G. M., & Matza, D. (1957 (22)). *Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency*. *American Sociological Review*, σελ. 664-670.

¹⁵⁵ Maruna, S., & Copes, H. (2005). *What Have We Learned from Five Decades of Neutralization Research?*. Chicago Journals: University of Chicago Press, 223-225

¹⁵⁶ Χάιδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 211

παράλληλα, έχει δεχτεί αρκετές επικρίσεις, σχετικά με την «ασάφεια»¹⁵⁷ συγκεκριμένων όρων της, που χρήζουν περαιτέρω επεξήγησης.¹⁵⁸

1.9 Η Θεωρία της Παράσυρσης/ Διολίσθησης από τον D. Matza

Το 1964 ο D. Matza, με το βιβλίο του “Delinquency and drift” τόνισε συγκεκριμένα σημεία,¹⁵⁹ αναφορικά με το φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας της παραβατικότητας των ανηλίκων.¹⁶⁰

Παρά την κριτική που δέχτηκε για το άρθρο του¹⁶¹ με τον G. Sykes (το 1957), επικεντρώθηκε στη λογική ήταν θετικιστών.¹⁶² Επιπλέον, αναλύει τις έννοιες της διαφορετικότητας (differentiation), του περιορισμού (constraint) και του καταναγκασμού (compulsion).¹⁶³ Επιλέγει την κατεύθυνση που κινούνται οι κοινωνιολόγοι που υποστηρίζουν ότι ο παραβατικός νέος είναι ένα φυσιολογικό άτομο, το οποίο αμφιταλαντεύεται (drifting) μεταξύ της ηθικής συμπεριφοράς και της παραβατικότητας.¹⁶⁴ Γι’ αυτόν τον λόγο μάλιστα, τους αποκαλεί παρασυρμένους (drifters).¹⁶⁵ Βρίσκονται δηλαδή, μεταξύ της σύννομης συμπεριφοράς και της

¹⁵⁷ Assessing The Techniques Of Neutralization Theory Sociology Essay. (2016, December 5). UKESSEYS: <https://www.ukessays.com/essays/sociology/assessing-the-techniques-of-neutralization-theorysociology-essay.php?vref=1>

¹⁵⁸ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-35

¹⁵⁹ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ. 32-35

¹⁶⁰ Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: Wiley, p. 3-12

¹⁶¹ Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: Wiley, p. 3-12

¹⁶² Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.32-35

¹⁶³ Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: Wiley, p. 3-12

¹⁶⁴ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.32-35

¹⁶⁵ Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: Wiley, p. 29

παραβατικότητας.¹⁶⁶ Πιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας αναφέρει ότι αυτή η παράσυρση ή διολίσθηση (drift) προς την εγκληματική συμπεριφορά είναι τυχαία και απρόβλεπτη¹⁶⁷ χωρίς ωστόσο να εκλείπει από αυτήν την πράξη η έννοια και το στοιχείο της βουλήσεως (will).¹⁶⁸

Επομένως διολισθαίνει, παρασύρεται στην εγκληματική συμπεριφορά και στην παράβαση και ο ανήλικος επιλέγει αυτή την εκδήλωση της στάσης του, διότι του παρέχει περισσότερη ελευθερία από ό τι να λειτουργήσει με βάση τις αξίες και τους κανόνες που του έχουν επιβληθεί από την κοινωνία.¹⁶⁹ Τάσσεται γενικότερα υπέρ της Κλασικής Σχολής και αντιτίθεται του θετικισμού, ενώ υποστηρίζει ότι ο εγκληματίας δεν διαφέρει από αυτόν που δεν εγκληματεί. Φυσικά και στη θεωρία της παράσυρσης- διολίσθησης ασκήθηκαν κριτικές, κυρίως λόγω της έλλειψης εμπειρικής διερεύνησης και επαλήθευσης.¹⁷⁰

1.10 Η Σχολή της Ετικέτας ή του Στιγματισμού

Πολύ σημαντικό ρόλο στην παραβατικότητα των ανηλίκων και στην εξήγηση που μπορεί να δώσει η Επιστήμη της Κοινωνιολογίας και Εγκληματολογίας, αποτελεί η θεωρία που υποστηρίζεται από τη σχολή του Στιγματισμού ή της Ετικέτας.

Αποτελεί συχνό φαινόμενο ο στιγματισμός ή η «ετικετοποίηση» των ανηλίκων από τους γονείς τους, οι οποίοι χαρακτηρίζουν τα ανήλικα τέκνα τους ως «ταραχοποιούς» ή «κακά παιδιά». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται η παραβατικότητα, εξαιτίας αυτού του γονικού στιγματισμού που είναι ιδιαίτερα επιζήμιος για τα παιδιά.

Στην πορεία της ζωής τους και ενώ ωριμάζουν, κινδυνεύουν να αυξήσουν αυτές τις «ετικέτες», οι οποίες στην πραγματικότητα λειτουργούν βλαπτικά για την

¹⁶⁶ Λαμπροπούλου, Έ. (1994). Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, σελ. 101

¹⁶⁷ Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, σελ.32-35

¹⁶⁸ Matza, D. (1964). Delinquency and Drift. New York: Wiley, p. 181

¹⁶⁹ Sampson, R. J. (1999). Techniques of research neutralization. Theoretical Criminology 3 (4) , σελ. 438-451

¹⁷⁰ Shoemaker, D. J. (2010). Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior (sixth ed.). New York: Oxford University Press., p. 200

ίδια τους την ταυτότητα. Κατανοούν ότι έχουν στιγματιστεί αρνητικά από όλο το κοινωνικό περιβάλλον τους, με αφετηρία το οικογενειακό τους περιβάλλον.

Στη συνέχεια πάνω σε αυτή την βάση, το σχολικό περιβάλλον με τους εκπαιδευτικούς και τους συμμαθητές, στηρίζεται πάνω σε αυτήν την ετικέτα, με αποτέλεσμα, οι ανήλικοι να αντιδρούν, να εντάσσονται σε συμμορίες και ουσιαστικά να αυξάνουν αυτόν τον στιγματισμό, που τους έχει ήδη αποδοθεί από το περιβάλλον τους.¹⁷¹

Φυσικά, αυτός ο στιγματισμός δε σταματά μόνο στους ανηλίκους, αλλά συνεχίζει και κατά την περίοδο της ενηλικίωσής τους, όπου συνεχίζουν να εγκληματούν και μάλιστα, να τελούν ακόμη πιο αξιόποινες πράξεις από ό,τι στο παρελθόν. Και αυτό, διότι η δύναμη των αρνητικών ετικετών και του στιγματισμού εξακολουθεί να δρα.¹⁷²

Μάλιστα, ακόμη και σε περιπτώσεις τοξικοεξάρτησης, άτομα τα οποία έχουν στην ταυτότητά τους «την ετικέτα του εθισμένου», εξακολουθούν να αυξάνουν την χρήση των τοξικών ουσιών, όπως αποδεικνύεται από τους μελετητές.¹⁷³

Σε καμία λοιπόν περίπτωση, δε βοηθά το άτομο που παραβατεί, ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση, αλλά αντιθέτως προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη βλάβη, τόσο στους ίδιους, όσο και στο κοινωνικό περιβάλλον, αποτρέποντάς τους να ζήσουν μία ζωή ελεύθερη και στη νομιμότητα, έξω από την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς.

1.11 Η θεωρία με βάση τη Σχολή του Σικάγο

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε, μέσα σε όλες τις θεωρίες, οι οποίες λειτουργούν ως προσπάθεια διερεύνησης και εξήγησης του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, τη θεωρία που στηρίζεται στη σχολή του Σικάγο. Πρόκειται για την πιο μελετημένη πόλη, η οποία θεωρείται πλέον ως «κοινωνικό

¹⁷¹ Newburn, (2017) Criminology, Third edition, Routledge, the Taylor & Francis Group, p. 227

¹⁷² Σπηλιόπουλος Σπ., Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019, σελ. 44-46

¹⁷³ Sieg, (2010) Criminology: Theories, Patterns, and Typologies, Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning, p.232

εργαστήριο»¹⁷⁴ για οποιαδήποτε έρευνα, καθώς προσεγγίζεται η παραβατικότητα και η εγκληματικότητα, μέσα από το πανεπιστήμιο του Σικάγο, ήδη από τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

Αυτή η μελέτη είναι πολύ σημαντική για την Εγκληματολογία και για την κατανόηση φαινομένων, όπως αυτή της παραβατικότητας των ανηλίκων.¹⁷⁵ Οι βασικές έννοιες αυτής της σχολής κατευθύνονται στην ιδέα ότι το έγκλημα εντοπίζεται πιο συχνά και είναι πιο συνηθισμένο στην πόλη, διότι εκεί εντοπίζονται οι πιο σύνθετοι και ξεχωριστοί τρόποι ζωής των ατόμων. Ο χώρος δηλαδή, του αστικού περιβάλλοντος δημιουργεί τις συνθήκες εγκληματογένεσης περισσότερο από μια επαρχιακή πόλη.

Ακόμη, μία βασική έννοιά της αποτελεί η ιδέα ότι το έγκλημα μπορεί να μελετηθεί πολύ καλύτερα, εάν γίνει συνδυασμός μεθοδολογιών,¹⁷⁶ παρά εάν χρησιμοποιείται μία μόνο μέθοδος, ενώ παράλληλα μπορεί να αντιμετωπιστεί και με καλύτερο τρόπο μέσω συντονισμένων οργανισμών.¹⁷⁷

Μέσω της θεωρίας που υιοθετείται από τη σχολή του Σικάγο για την εγκληματικότητα, είναι δυνατόν να εξηγηθεί γιατί κάποιοι άνθρωποι γίνονται εγκληματίες, ενώ κάποιοι άλλοι δεν επιλέγουν αυτό το δρόμο.¹⁷⁸

Επομένως και στο θέμα της δικής μας μελέτης, μπορούμε με βάση τη θεωρία αυτή, να εξηγήσουμε την παραβατικότητα των ανηλίκων και τον λόγο που κάποιοι από εκείνους οδηγούνται σε αυτή τη συμπεριφορά προς τους συνομηλίκους και το κοινωνικό τους περιβάλλον.

¹⁷⁴ Σπηλιόπουλος Σπ., Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019, σελ. 49-52

¹⁷⁵ Carrabine et al, (2009) Criminology, a sociological introduction, second edition, Taylor & Francis e-Library, p. 73-74

¹⁷⁶ Σπηλιόπουλος Σπ., Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019, ελ. 49-52

¹⁷⁷ Carrabine et al, (2009) Criminology, a sociological introduction, second edition, Taylor & Francis e-Library, p. 73-74

¹⁷⁸ Carrabine et al, (2009) Criminology, a sociological introduction, second edition, Taylor & Francis e-Library, p. 73-74

2. Παράγοντες διακινδύνευσης (risk factors) για την παραβατικότητα των ανηλίκων

2.1 Παράγοντες που οδηγούν τους ανήλικους δράστες στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς

Σε κάθε φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας γίνεται ανάλυση των παραγόντων- αιτίων που οδηγούν στην τέλεση αξιόποινης πράξης και στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν, γίνεται προσέγγιση του ζητήματος της παραβατικότητας των ανηλίκων και αναφορά στους λόγους, που οι τελευταίοι παρουσιάζουν συμπεριφορά που αποκλίνει από εκείνη των άλλων ανηλίκων.

Θεσμοί όπως η οικογένεια και το σχολείο¹⁷⁹ αποτελούν τη βάση για κάθε ανήλικο, διότι αυτός από εκεί παίρνει όλα τα ερεθίσματα, από τα πρώτα χρόνια της ζωής του μέχρι την ενηλικίωσή του. Γι' αυτό μάλιστα, οι θεσμοί συχνά, αποτελούν τους παράγοντες της παραβατικότητας των ανηλίκων και της νεανικής εγκληματικότητας, σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες είτε δεν λειτουργούν σωστά ως θεσμοί, είτε οι ανήλικοι και οι νέοι δε λειτουργούν με βάση τους κανόνες που τίθενται από το περιβάλλον τους.

Αυτό συμβαίνει, διότι η οικογένεια επιδρά καθοριστικά για την κοινωνικοποίηση του ατόμου και είναι εκείνη, η οποία θα αποτρέψει την οποιαδήποτε εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς του ανηλίκου, από τη στιγμή μάλιστα, που θα εντοπίσει τα πρώτα δείγματα αντιδραστικής και παραβατικής συμπεριφοράς.¹⁸⁰ Μάλιστα, η συμβολή της οικογένειας στην ανάπτυξη προσωπικότητας του παιδιού συνεχίζεται μέχρι και την ενηλικίωσή του, παρά τις

¹⁷⁹ Καραμπέρι Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 11

¹⁸⁰ Α.Χάιδου, Εγκληματολογικά Κείμενα. Ανήλικοι-Ναρκωτικά-Κοινωνικός Έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σελ.41

διαφορές που εμφανίζει η κοινωνία με την πάροδο του χρόνου.¹⁸¹ Το άτομο ρυθμίζει τη συμπεριφορά του, μέσω των προτύπων¹⁸² που λαμβάνει από τα μέλη της οικογένειας και τα πρόσωπα, με τα οποία συναναστρέφεται και θεωρεί ως πρότυπα («significant others»)¹⁸³. Συχνά, θεωρείται μάλιστα, ότι οι ανήλικοι αποτελούν «μικρογραφία ενός ενήλικου» και μάλιστα, των ενήλικων γονιών του. Ωστόσο, παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις, οι οποίες σχετίζονται με τα ερεθίσματα που έχει δεχθεί από το περιβάλλον του, από μικρή ηλικία, μέχρι και το μεταβατικό στάδιο της ωρίμανσης και της ενηλικίωσής του.¹⁸⁴

Έρευνες¹⁸⁵ έχουν δείξει ότι σε πολύ μεγάλο ποσοστό, σε περιπτώσεις που υπάρχει οικογενειακή αναστάτωση και «δυσαρμονία»¹⁸⁶ με περιστατικά νοσηρής οικογενειακής κατάστασης, καταπίεσης ακόμα και βίας, είναι αυξημένα τα ποσοστά ανήλικης παραβατικότητας.¹⁸⁷ Μάλιστα, οι αντιδράσεις του ανήλικου ή του εφήβου στους κανόνες που επιβάλλονται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον έχει ως αποτέλεσμα να επεκτείνονται έντονα και στις σχέσεις που αναπτύσσει στο κοινωνικό σύνολο.

¹⁸¹ Ε. Κατσιγάρκη, Οικογένεια & Παραβατικότητα, Εκδόσεις Αντ. Σάκουλα, Αθήνα, 2004, σελ. 159 επ.

¹⁸² Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 33-35

¹⁸³ Ε. Λαμπροπούλου, Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ.112, 113

¹⁸⁴ Ι. Φαρσεδάκης, Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 11 επ

¹⁸⁵ Βλ. Ι. Φαρσεδάκης, Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 72

¹⁸⁶ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 35

¹⁸⁷ Γ. Παναγοπούλου, «Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της οικογένειας στην εγκληματικότητα των ανηλίκων», Στο: Ν. Γαβαλάς (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη, 1986, σελ. 40

Αυτό το γεγονός, οδηγεί πολλές φορές, τα άτομα να φεύγουν, να απορρίπτουν το οικογενειακό τους περιβάλλον και να επιλέγουν να συναναστρέφονται με συνομηλίκους τους και συχνά, να παραβατούν μαζί με αυτούς.¹⁸⁸ Επομένως, όταν ο θεσμός της οικογένειας δεν λειτουργεί κατάλληλα για το ανήλικο τέκνο ή παρουσιάζει μορφή δομικής αποδιοργάνωσης, τότε παρουσιάζονται και προβλήματα κοινωνικοποίησης των ατόμων.¹⁸⁹ Φυσικά, αυτό προκύπτει, διότι μέσα στην οικογένεια και στην αλληλεπίδραση με άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δίδονται στους ανηλίκους και στους νέους αρχές, αξίες, κανόνες, αλλά και τρόποι συμπεριφοράς.¹⁹⁰

Στη σημερινή εποχή μάλιστα της παγκοσμιοποίησης,¹⁹¹ είναι δύσκολη η κοινωνικοποίηση των νέων, διότι τα θεμέλια της οικογένειας έχουν διαταραχθεί και έχουν υποστεί διάβρωση.¹⁹² Επιπλέον, η κοινωνία στερεί από το σύγχρονο μαθητή όλα αυτά, τα οποία του οφείλει και όταν εκείνος γίνεται νέος, ο τελευταίος καταπατά τις αξίες που δεν κατάφερε να του μεταφέρει.¹⁹³ Τέλος, κατανοούμε ότι ο ρόλος της οικογένειας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, τόσο σε ό,τι αφορά την κοινωνικοποίηση του

¹⁸⁸ Ε. Λαμπροπούλου, Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 82

¹⁸⁹ T. Thornberry, C. Smith, G.Rivera, D. Huizinga, M. Stouthmer, “Δελτίο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων -Διαλυμένες οικογένειες και παραβατικότητα”, ΠοινΔικ, 2000, σελ. 73 επ.

¹⁹⁰ Α. Μουσούρου, Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1989, σελ. 22

¹⁹¹ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 36

¹⁹² Κ. Ναυρίδης, «Η οικογένεια και το σχολείο: Θεσμοί σε κρίση και αλλαγή». Στο: Μ. Δημοπούλου-Λαγωνικά, Γ. Κατσίκη, Μ. Μαρντικιάν-Γαζερίαν (Επιμ.), Η οικογένεια και το σχολείο, Συμβούλιο Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία (Σ.Ε.Κ.Ε.) & Apple Print, Αθήνα, 2009, σελ. 21 επ.

¹⁹³ Ι. Μανωλεδάκης, «Τα εγκλήματα σε βάρος των ανηλίκων, σαν παράγοντας ενισχυτικός της παραβατικής συμπεριφοράς». Στο: Ν. Γαβαλά (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη, 1986, σελ. 23 επ.

ατόμου, όσο και την επανένταξή του στην κοινωνία, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ανήλικος ή ο νέος παραβάτης έχει εκδηλώσει έντονη παραβατική συμπεριφορά.¹⁹⁴

Επιπρόσθετα, το σχολείο¹⁹⁵ αποτελεί έναν χώρο, στον οποίο ο ανήλικος είναι δυνατόν να εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά, μέσω της σχολικής βίας και του εκφοβισμού (“bullying”), είτε μεταφέροντας προβλήματα, τα οποία είτε προϋπάρχουν από το οικογενειακό του περιβάλλον ή εμφανίζονται, κατά την επικοινωνία του και την αλληλεπίδρασή του με τους συνομηλίκους του, στο σχολικό του περιβάλλον.¹⁹⁶ Στη σύγχρονη μάλιστα εποχή, το φαινόμενο της σχολικής βίας¹⁹⁷ αποτελεί πλέον καθημερινό φαινόμενο, λόγω της εκδήλωσης αντικοινωνικών- παραβατικών συμπεριφορών των νεαρών μαθητών, που τελούνται μέσα στο χώρο του σχολείου ή εκτός αυτού.¹⁹⁸ Οι μαθητές συχνά λειτουργούν αντίθετα από τους κανόνες που επιβάλλει η σχολική κοινότητα και αντιδρούν εκφράζοντας την παραβατικότητά τους μέσω της επιθετικότητας προς τους συνομηλίκους τους ή προς τους μεγαλύτερους τους.

Εξαιτίας των χαλαρών δεσμών στο σχολείο ή στην οικογένεια είναι πολύ πιο εύκολο να υπάρξει εμπλοκή των νέων σε παράνομες δραστηριότητες.¹⁹⁹ Επομένως, ως θεσμός το σχολείο, στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες δεν λειτουργεί με τον

¹⁹⁴ Μ. Χουρδάκη, «Η Επιστήμη της Ψυχολογίας στην “Εκπαίδευση της Οικογένειας”». Στο: Ι. Νέστορος, Β. Πεσμαζόγλου, Μ. Σαματάς (Επιμ.), Σύγχρονα Ρεύματα στις Κοινωνικές Επιστήμες, ΤΥΠΩΘΗΤΩ-Γ. ΔΑΡΔΑΝΟΣ, Αθήνα, 2000, σελ. 469

¹⁹⁵ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ.37-38

¹⁹⁶ Η. Δασκαλάκη, «Η βία στο σχολικό χώρο και το ισχύον σύστημα τιμωρίας των μαθητών». Στο: Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2006, σελ.40-41

¹⁹⁷ Γ. Πανούσης, «Ενδοσχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντες;». Ανακτήθηκε στον διαδικτυακό τόπο της Ελληνικής Αστυνομίας: [www. Astynomia.gr](http://www.Astynomia.gr)

¹⁹⁸ Γ. Πανούσης, «Ταξικούς αγώνες με ή χωρίς διαιτητή; -Βία στα σχολεία, Ποιν.Δικ , τχ. 1, 2006, σ. 75-85

¹⁹⁹ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ.44-45

κατάλληλο τρόπο, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι μαθητές να αντιδράσουν, να μην έχουν το αίσθημα της υπευθυνότητας ή της κοινωνικής αποδοκιμασίας και να παρεκκλίνουν, σε μεγάλο βαθμό.²⁰⁰ Συνήθως, λοιπόν, οι συγκεκριμένοι θεσμοί ελέγχονται πρώτα από όλους, σε περιπτώσεις νεανικής παραβατικότητας, διότι θεωρούνται ως οι πρώτοι παράγοντες εγκληματογένεσης.

Ένας επιπλέον παράγοντας παραβατικότητας των ανηλίκων θα μπορούσε να είναι η επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στους ανήλικους δράστες, οι οποίοι δεν μπορούν να διαχωρίσουν την ψεύτικη εικόνα μιας εικονικής πραγματικότητας, με την κοινωνική πραγματικότητα της καθημερινής ζωής.²⁰¹ Και αυτό, διότι οι ανήλικοι παρακολουθούν ήδη, από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους σκηνές βίας, οι οποίες τους εθίζουν στον ενθουσιασμό και στην αποδοχή της βίας ως κάτι δεδομένο ή καθημερινό και κοινωνικά αποδεκτό.²⁰²

Ένας άλλος παράγοντας που οδηγεί συχνά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς από τους ανήλικους είναι η συναναστροφή με παραβατικούς συνομηλίκους, οι οποίοι υιοθετούν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, έτσι ώστε να μοιάζουν και να γίνονται αποδεκτοί από το περιβάλλον τους, να ταιριάζουν με αυτούς και να θεωρούν ότι ανήκουν σε μία ομάδα. Ακόμη, είναι συχνό το φαινόμενο, άτομα, τα οποία περιθωριοποιούνται κοινωνικά, είτε εξαιτίας του οικογενειακού ή του σχολικού περιβάλλοντός τους να έρχονται σε επικοινωνία με συνομηλίκους τους, οι οποίοι βιώνουν τα ίδια συναισθήματα και να παραβατούν από κοινού.²⁰³

Επιπλέον, το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού δημιουργεί συναίσθημα απομόνωσης στους ανήλικους, οι οποίοι προσπαθούν με κάθε τρόπο να ενταχθούν, ακόμα και αν χρειάζεται να παραβούν τυχόν αξίες από το οικογενειακό τους

²⁰⁰ Ε. Λαμπροπούλου, Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 108-109

²⁰¹ Α. Κορωναίου, Νέοι και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1992, σελ. 154 επ.

²⁰² Παναγοπούλου Γ., (1986) «Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της οικογένειας στην εγκληματικότητα των ανηλίκων», Στο: Ν. Γαβαλάς (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη, σελ. 41 επ.

²⁰³ Ε. Πανταζή-Μελίστα, Αναμορφωτικά Μέτρα, η επιρροή αυτών στην ψυχική υγεία των ανηλίκων και στην πρόληψη της παραβατικότητας, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2013, σ. 38-40 και Σ. Γεωργούλας, Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000, σ. 135.

περιβάλλον και να μετατραπούν και εκείνοι σε δράστες, έτσι ώστε να μην αποκλειστούν και από αυτή την ομάδα.

Όλοι αυτοί λοιπόν οι παράγοντες, οδηγούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς από τους ανηλίκους, που έχει ως αποτέλεσμα την ολοένα και αυξανόμενη εγκληματικότητα στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον εν γένει.

2.2 Διαταραχές συμπεριφοράς και ψυχικές διαταραχές των ανηλίκων

Όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω, υπάρχουν παράγοντες, οι οποίοι οδηγούν στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και λειτουργούν ως τα αποκαλούμενα «αίτια» του φαινομένου κοινωνικής παθογένειας. Εμπεριέχονται λοιπόν, σε αυτούς τους αιτιολογικούς παράγοντες, οι παράγοντες «κινδύνου», δηλαδή εκείνοι, οι οποίοι επιδρούν σε αυτή την εκδήλωση παρεκκλίνουσας ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ατόμων.

Πιο συγκεκριμένα, αυτοί οι παράγοντες ενισχύουν τις πιθανότητες ένας ανήλικος να εμπλακεί σε παράνομη δραστηριότητα ή να εμφανίσει αποκλίνουσα συμπεριφορά.²⁰⁴ Επιπρόσθετα, υπάρχει πιθανότητα καθένας από αυτούς τους παράγοντες να συντρέχει σωρευτικά ή αποκλειστικά²⁰⁵ σε κάθε φαινόμενο και να είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ποιος παράγοντας διακινδύνευσης ή ποιο αίτιο οδήγησε στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, τόσο θεωρητικά, όσο και ερευνητικά.²⁰⁶

Ένας σημαντικός παράγοντας διακινδύνευσης του φαινομένου είναι το ιστορικό ψυχικών διαταραχών ή η εκδήλωση διαταραχών συμπεριφοράς από τους ανήλικους δράστες.²⁰⁷ Προκειμένου μάλιστα, να διερευνηθεί η ύπαρξη αυτών

²⁰⁴ Young, D., Bowley, A., Bilanin, J. & Ho, A. (2015). Traversing two systems an assessment of crossover youth in Maryland. University of Maryland, College Park. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=270782>, p. 53

²⁰⁵ Μαυρή Η. (2022), Παραβατικότητα ανηλίκων Ρομά: Παράγοντες εκδήλωσης και προοπτικές καταπολέμησης του φαινομένου μέσα από την εμπειρία των επιμελητών ανηλίκων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος, 2022, σελ. 10

²⁰⁶ Κουράκης, Ν. Ε. (2012). Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων – Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση (β' έκδ.). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 84

²⁰⁷ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανηλίκων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών

πραγματοποιήθηκε έρευνα,²⁰⁸ η οποία είχε ως πόρισμα ότι οι ανήλικοι, οι οποίοι βρίσκονταν περιορισμένοι-αποκλεισμένοι από το κοινωνικό σώμα, εμφάνισαν μεγαλύτερο ποσοστό ψυχικών διαταραχών.²⁰⁹

Φυσικά υπάρχουν και διαφοροποιήσεις, τόσο ως προς το φύλο, όσο και ως προς την ηλικία των ανηλίκων παραβατών.²¹⁰ Έρευνες έχουν δείξει ότι τα κορίτσια παραβάτες εμφανίζουν συχνότερα προβλήματα ψυχικής υγείας,²¹¹ συγκριτικά με τα αγόρια.^{212 213} Οι κυριότερες διαταραχές, μάλιστα, ήταν ιδιαίτερα μετατραυματικού στρες (PTSD), καταθλιπτικά επεισόδια, ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις της χρήσης ναρκωτικών ουσιών από ανηλίκους μαθητές. Η τελευταία συμπεριφορά, μάλιστα, είναι παραβατική και αξιόποινη.²¹⁴

Η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, λοιπόν, συνδέεται με τα προβλήματα ψυχικής υγείας, ενώ συχνά αποτελούν τον πρωτεύοντα παράγοντα

Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 20

²⁰⁸ Wasserman, G.A., McReynolds, L.S., Shwalbe, C.S., Keating, J.M. & Jones, S.A. (2010). Psychiatric disorder, comorbidity, and suicidal behavior in juvenile justice youth. *Criminal justice and behavior*, 37(12), p.p. 1361-1376

²⁰⁹ Wasserman, G.A., McReynolds, L.S., Shwalbe, C.S., Keating, J.M. & Jones, S.A. (2010). Psychiatric disorder, comorbidity, and suicidal behavior in juvenile justice youth. *Criminal justice and behavior*, 37(12), p.p. 1361-1376

²¹⁰ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανηλίκων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 21

²¹¹ Loeber, R., Jennings, W.G., Ahonen, L., Piquero, A R. & Farrington, D.P. (2017). Female Delinquency from childhood to young adulthood: Recent results from Pittsburgh Girls Study. *Spinger Briefs in Criminology*, p. 42

²¹² Cauffman, E., Feldman, S.S., Waterman, B.A. & Steiner, H. (1998). Posttraumatic stress disorder among female juvenile offenders. *Psychiatry*, 37(11), p.p. 1209- 1216.

²¹³ Zahn, M., Agnew, R., Fishbeln, D., Miller, S., Winn, D-M., Dakoff, G., Kruttschnitt, C., Giordano, P., Gottfredson, D.C., Payne, A.A., Feld, B.C. & Chesney-Lind, M. (2010). Girls study group. Understanding and responding to girls' delinquency. US Department of Justice-Office of juvenile justice and delinquency prevention. Retrieved from: http://www.njjn.org/uploads/digitallibrary/resource_692.pdf, p.4

²¹⁴ Loeber, R., Jennings, W.G., Ahonen, L., Piquero, A R. & Farrington, D.P. (2017). Female Delinquency from childhood to young adulthood: Recent results from Pittsburgh Girls Study. *Spinger Briefs in Criminology*, p. 42

διακινδύνευσης (risk factor) για την εγκληματογενεση.²¹⁵ Το ίδιο φυσικά συμβαίνει και με τις αγχώδεις διαταραχές, με το stress ή την κατάθλιψη, οι οποίες συνδέονται με την βία.²¹⁶ Βεβαίως, αυτές οι διαταραχές εμφανίζονται στους εφήβους και των δύο φύλων,²¹⁷ λόγω της ευαίσθητης περιόδου που περνούν, η οποία εμφανίζει μεταβολές, τόσο σε σωματικό όσο και σε ψυχικό επίπεδο, γεγονός που προκαλεί άγχος και αναστάτωση στον ανήλικο που βιώνει έντονα αυτή τη δύσκολη περίοδο της ζωής του.

Αποτέλεσμα των ανωτέρω, είναι η εκδήλωση παραβατικής και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Δε λείπουν βέβαια και οι περιπτώσεις, που αυτές οι ψυχικές ή οι αγχώδεις διαταραχές των ανηλίκων συνδυάζονται και με άλλους παράγοντες, όπως η ενδοοικογενειακή βία, η δυσχέρεια στην επικοινωνία με τους γονείς, η χρήση ναρκωτικών ουσιών και η ψυχική ή σωματική κακοποίηση, γεγονότα που καθιστούν ακόμη δυσχερέστερη την εξατομικευμένη περίπτωση παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνεται από τον ανήλικο.

2.3 Κακοποίηση

Στους παράγοντες διακινδύνευσης εντάσσεται και η κακοποιητική συμπεριφορά, η οποία συχνά εκδηλώνεται σε κάθε μορφή της και διακρίνεται σε σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική κακοποίηση.²¹⁸ Αυτή αποτελεί μάλιστα, σπουδαίο παράγοντα για την παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων, διότι όπως είναι γνωστό, η «βία φέρνει βία», με τους ανήλικους να μιμούνται και να εφαρμόζουν πρακτικές των γονέων τους, με καταστάσεις που οι ίδιοι έχουν βιώσει και υποστεί

²¹⁵ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 19-21

²¹⁶ Papacosta Sismani, E. (2009). Female delinquency in secondary schools: trauma and depression precipitating female delinquency and the role of ethnic identity in Cyprus. DProf thesis, Middlesex University. Available from Middlesex University Research Repository at <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/2679>, p. 4

²¹⁷ Wenar, C., & Kerig, P.K. (2008). Εξελικτική ψυχοπαθολογία από την βρεφική ηλικία στην εφηβεία (μτφ.-επιμ. Δ. Μαρκουλίδης-Ε. Γεωργάκα). Αθήνα: Gutenberg, σελ. 342-343

²¹⁸ Van der Put, C.E., Lancot, N., De Ruiter, C. & van Vugt, E. (2015). Child maltreatment among boy and girl probationers: Does type of maltreatment make a difference in offending behavior and psychosocial problems? . Child abuse & neglect, 46, p.p. 142-151.

στο παρελθόν. Με αποτέλεσμα να μην κλείνει ποτέ αυτός ο «κύκλος» της κακοποίησης, αλλά να επαναλαμβάνεται και να μετρά ολοένα και περισσότερα θύματα.

Αρχικά, έρευνες έχουν δείξει ότι σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες παραμελούνται τα ανήλικα τέκνα²¹⁹ υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες ενίσχυσης του κινδύνου για την εγκληματογένεση.²²⁰ Η παραμέληση αυτή, αφορά την έλλειψη εκδήλωσης θετικών συναισθημάτων από τους γονείς, τον παραγκωνισμό των ανηλίκων και την έλλειψη της δέουσας προστασίας του.

Επιπλέον, στο φαινόμενο της κακοποίησης των ανηλίκων παιδιών δεν παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις, ως προς το φύλο, σύμφωνα με έρευνες.²²¹ Η κακοποίηση των ανηλίκων τέκνων από τους γονείς ή οποιονδήποτε τρίτο, δημιουργεί σε αυτούς συναισθήματα θυμού και αντίδρασης προς το εξωτερικό περιβάλλον και συχνά συνδέεται με τη βία σε συνομηλίκους τους. Βέβαια, αυτό το γεγονός δεν αποτελεί απαραίτητα παράγοντα διακινδύνευσης, καθώς σύμφωνα με έρευνες,²²² άτομα, τα οποία έχουν κακοποιηθεί είτε έχουν βρεθεί στη θέση της παραμέλησης κατά την παιδική ή εφηβική τους ηλικία δεν ανέπτυξαν παραβατική συμπεριφορά και αυτό διότι, ίσως υπήρξαν άλλοι παράγοντες, οι οποίοι λειτούργησαν προστατευτικά και απεφεύχθησαν παρόμοιες συμπεριφορές προς το κοινωνικό περιβάλλον των εφήβων.²²³

²¹⁹ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 29-33

²²⁰ Smith, C., & Thorneberry, T.P. (1995). The relationship between childhood maltreatment in delinquency. *Criminology*, 33(4), p.p. 451-481.

²²¹ Famularo, R., Kinscherff, R., Terence, F. & Bolduc, S.M. (1990). Child maltreatment histories among runaway and delinquent children. *Clinical pediatrics*, 29(12), p.p. 713-718.

²²² Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 29-33

²²³ Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (2004). Κακοποίηση-παραμέληση του παιδιού και παραβατικότητα: συγκοινωνούντα δοχεία; *Ψυχολογία*, 11(2), σελ. 141-161.

2.4 Σχέσεις γονέων και τέκνων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η οικογένεια αποτελεί το «κύτταρο» της κοινωνίας, που στον πυρήνα αυτής βρίσκεται το παιδί, το οποίο από τα πρώτα χρόνια της ζωής του μαθαίνει να επιβιώνει, αλλά και να κοινωνικοποιείται. Ο ρόλος της οικογένειας και η σημασία που αυτή έχει για την ανάπτυξη του ατόμου, αποτελεί συχνά, έναν από τους μεγαλύτερους παράγοντες διακινδύνευσης (risk factors), διότι επηρεάζει σε πολύ μεγάλο βαθμό όλα τα επίπεδα της ζωής του ανήλικου τέκνου,²²⁴ που μεγαλώνει μέσα σε αυτή και γαλουχείται με τις ιδέες και τις αξίες που αυτή του εμφυσά.²²⁵

Η κάθε οικογένεια διαφοροποιείται ως προς τα χαρακτηριστικά της.²²⁶ Διαφοροποιείται η δομή της οικογένειας, η σύνθεσή της, ενώ οι σχέσεις των μελών της, εάν είναι ισορροπημένες ή όχι, μπορεί να επηρεάσουν σε πολύ μεγάλο βαθμό το ανήλικό τέκνο, τόσο ως προς την εκδήλωση της συμπεριφοράς του στο κοινωνικό σύνολο, όσο και κατά την εφηβεία και την ενηλικίωσή του.²²⁷ Περιπτώσεις μάλιστα, κατά τις οποίες υπάρχουν «χαλαροί» συναισθηματικοί δεσμοί^{228 229} στην οικογένεια αποτελούν συχνό παράγοντα διακινδύνευσης (risk factor) για την παραβατικότητα των ανηλίκων.

Το ίδιο συμβαίνει άλλωστε και με την απουσία συναισθημάτων στοργής προς το πρόσωπο των παιδιών ή σε περιπτώσεις συναισθηματικής απόρριψης εκείνων από τους γονείς τους.²³⁰ Τα ανήλικα τέκνα διαβιών σε ένα οικογενειακό περιβάλλον, το

²²⁴ Gove, W.R., & Crutchfield, R.D., (1982). The family and juvenile delinquency. The sociological quarterly, 23(3), p.p. 301-319.

²²⁵ Williams, Y. (2006). The effects of parenting styles in adolescent delinquency: Exploring the interaction between race, class and gender. (Doctoral Dissertation, Western Michigan University), p.26.

²²⁶ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και αντίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 33-35

²²⁷ Κατσιγαράκη, Ε. (2004). Οικογένεια & Παραβατικότητα. Αθήνα: ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ.53

²²⁸ Chng, G.S., Chu, C.M., Zeng, G., Li, D., & Ting, M.H. (2016). A latent class analysis of family characteristics linked to youth offending outcomes. Journal of 101 research in crime and delinquency, 56 (6), p.p. 1-23.

²²⁹ Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. Crime and justice, 7, p.p. 29-149.

²³⁰ Κατσιγαράκη, Ε. (2004). Οικογένεια & Παραβατικότητα. Αθήνα: ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 53.

οποίο ουσιαστικά τα παραμελεί, ζουν σε συνθήκες, όπου οι γονείς δεν εκφράζουν την αγάπη ή το ενδιαφέρον τους για εκείνα, με αποτέλεσμα να αισθάνονται μόνα, χωρίς στήριξη, ενώ παράλληλα, οι ανήλικοι συχνά θεωρούν τον εαυτό τους «βάρος» στη δύσκολη καθημερινότητα των γονέων τους. Κανείς δεν ασχολείται με τα προβλήματά τους, τις δυσκολίες της ηλικίας τους και την καθημερινότητα στο σχολείο.

Οι σχέσεις γονέων και τέκνων, λοιπόν, παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού²³¹, διότι εκείνα αντιλαμβάνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό τα συναισθήματα των γονιών τους προς αυτά και υιοθετούν-μιμούνται τη συμπεριφορά των γονέων τους προς τους ενήλικες τρίτους, αλλά και προς τους συνομηλίκους τους. Σε περιβάλλοντα μάλιστα, όπου οι γονείς είναι ιδιαίτερα επιβλητικοί, αυταρχικοί και αυστηροί (strict parents) σε σημείο κακοποιητικό για το παιδί, υπάρχουν πιθανότητες, αυτή η σχέση να οδηγηθεί σε ρήξη, με τον ανήλικο μαθητή να προσπαθεί να ξεφύγει από το οικογενειακό του περιβάλλον και να βρει καταφύγιο στην παραβατικότητα, όπου θα νιώθει πιο αποδεκτός και πιο ελεύθερος. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο ανήλικος έχει βιώσει ήδη την απόρριψη, αισθάνεται μοναχικός και μη αποδεκτός και ωθείται στην εγκληματικότητα.

Επιπλέον, λόγω της έλλειψης σεβασμού ως προς το πρόσωπο των γονέων του, λόγω της κακής τους σχέσης, ο ανήλικος συχνά δεν έχει φραγμούς, λείπει το συναίσθημα της υπευθυνότητας²³² της πειθαρχίας και της υπακοής σε κανόνες που του επιβάλλονται από εκείνους και από το εξωτερικό περιβάλλον, δηλαδή από την κοινωνία.

Επομένως, οι σχέσεις γονέων και τέκνων είναι το σημαντικότερο σε μία οικογένεια, όπου τα μέλη τους έχουν ισορροπημένες σχέσεις και οι συνθήκες που επικρατούν στο οικογενειακό περιβάλλον είναι ευνοϊκές για τον ανήλικο, διότι σε

²³¹ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 33-35

²³² Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 33-37

διαφορετική περίπτωση, τίθενται παράγοντες διακινδύνευσης για την ανήλικη παραβατικότητα.

2.5 Ασταθές οικογενειακό περιβάλλον

Όπως αναφέρθηκε ήδη ανωτέρω, το οικογενειακό περιβάλλον παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανήλικου παιδιού. Η επικοινωνία των γονέων και τέκνων που στηρίζεται σε υγιείς βάσεις, έχει καθοριστική σημασία για τη διάπλαση του χαρακτήρα του παιδιού και για την μετέπειτα πορεία του, σε όλους τους τομείς της ζωής αυτού. Σε περιπτώσεις οικογενειακής αστάθειας, μάλιστα, τα παιδιά την αντιλαμβάνονται και βιώνουν τη σκληρή πραγματικότητα που εκτυλίσσεται ενώπιόν τους, ενώ συχνά τίθενται ανάμεσα σε αυτές τις εύθραυστες σχέσεις με τους γονείς τους, με αποτέλεσμα τόσο οι ίδιοι, όσο και τα τέκνα τους να οδηγούνται στην παραβατικότητα. Έχει αποδειχθεί, μάλιστα ότι τα παιδιά που «έσπαγαν το νόμο», παραβατούσαν ή ήταν φυσικοί αυτουργοί σε ειδική εγκλήματα, είχαν προηγουμένως αντιμετωπιστεί με σκληρότητα από το οικογενειακό τους περιβάλλον.²³³

Τους προηγούμενους αιώνες, το οικογενειακό περιβάλλον ήταν ιδιαίτερα αυστηρό με τα ανήλικα τέκνα του. Βέβαια, αυτό παρατηρούταν όχι μόνο στην οικογένεια, αλλά και σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Βίωναν σκληρή και αυστηρή αντιμετώπιση από την οικογένεια, το σχολείο και το νομικό καθεστώς. Με το πέρασμα του χρόνου όμως, τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν και η κοινωνία άρχισε σταδιακά να γίνεται πιο επιεικής και πιο «ευαίσθητη» στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών.²³⁴

Είναι γνωστό ότι τα παιδιά συνδέονται συναισθηματικά με τους γονείς τους και η ποιότητα αυτής της σχέσης συντελεί στη διάπλαση του χαρακτήρα τους, αλλά και στον τρόπο που αντιλαμβάνονται την κοινωνική ζωή και τα πράγματα. Συχνά, η αντίληψη που έχει το κάθε παιδί για την οικογένειά του αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία της δικής του οικογένειας, στο μέλλον. Έτσι, μια οικογένεια με υγιείς, «γερές» βάσεις, που προσφέρει αγάπη και ασφάλεια στο τέκνο, αποτελεί πρότυπο

²³³ Siegel Larry J. &Senna Joseph J. (1994) Fifth Edition, Juvenile Delinquency.Theory, Practice and Law, p.21

²³⁴ Siegel Larry J. &Senna Joseph J. (1994) Fifth Edition, Juvenile Delinquency.Theory, Practice and Law, p.21

προς μίμηση και για τη δική του οικογένεια, λόγω των υποσυνείδητων εικόνων που έχουν διαπλασθεί σε αυτό, από μικρή κιόλας ηλικία. Εξ αντιδιαστολής, σε οικογενειακά περιβάλλοντα όπου οι συνθήκες είναι δυσχερείς και οι βάσεις ασταθείς, τα αποτελέσματα συχνά καταλήγουν σε παραβατικότητα ή επιλογές που δημιουργούν προβλήματα για τους ίδιους.

Είναι απαραίτητη η συνεχής στήριξη, η στενή συναισθηματική σχέση και η αποφυγή οποιασδήποτε διατάραξης της ομαλής σχέσεως των μελών της οικογένειας, έτσι ώστε να αποφεύγεται η αστάθεια του οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι ανήλικοι μαθητές συχνά παρακολουθούν συγκρούσεις, που λαμβάνουν χώρα μπροστά τους και αφορούν προβλήματα των ίδιων των γονέων, οι οποίοι προσπαθούν να τα επιλύσουν, με αποτέλεσμα οι ανήλικοι να νιώθουν απροστάτευτοι, μόνοι και να οδηγούνται σε παραβατικές συμπεριφορές, προκειμένου να ξεχαστούν από τα προβλήματα που γεννά το οικογενειακό τους περιβάλλον.

Τέτοιες περιπτώσεις, είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών από αυτούς, προσπαθώντας να ξεφύγουν από τα συναισθήματά τους και τα προβλήματα που δημιουργούνται στο οικογενειακό περιβάλλον, τα οποία μάλιστα, υπό την δική τους οπτική είναι «άλυτα» και δημιουργούν αδιέξοδο.

Η χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλλά και συναφών παραβατικών συμπεριφορών είναι συχνό φαινόμενο σε περιπτώσεις συγκρούσεων γονέων και μελών της οικογένειας, στους ανηλίκους μαθητές.^{235 236}

2.6 Η συνεχής χρήση του διαδικτύου και το “gaming”

Ένας σημαντικός παράγοντας, που εντοπίζεται στην σύγχρονη εποχή, για την εκδήλωση της παραβατικότητας, είναι η συνεχής έκθεση των νεαρών ατόμων και δη των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Ήδη παρατηρείται ότι από πολύ μικρές ηλικίες, τα άτομα έρχονται σε επαφή με το διαδίκτυο, πολύ περισσότερο από ό,τι ίσχυε στο παρελθόν, σε άτομα της ίδιας ηλικίας. Αυτό το γεγονός επηρεάζει την υπό διαμόρφωση προσωπικότητά τους, τον χαρακτήρα τους και την εν γένει στάση τους απέναντι στη ζωή και στα πρόσωπα, με τα οποία συναναστρέφονται.

²³⁵ Fagan, A.A. (2013). Family-focused intervention to prevent juvenile delinquency. A case where science and policy can find common ground. *American society of criminology*, 12(4), p.p. 617-650.

²³⁶ Hay, C. (2003). Family strain, gender and delinquency. *Sociological perspectives*, 46(1), p.p. 107-135

Η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου επιτρέπει στα άτομα να συνδέονται με τον κόσμο και με τρίτους, να βγαίνουν από τα προβλήματα, από την καθημερινότητά τους και να «αποδρούν» από οποιοδήποτε θέμα αντιμετωπίζουν, είτε στο σχολικό, είτε στο οικογενειακό τους περιβάλλον και να γίνονται «ένα» με τον κόσμο του κυβερνοχώρου. Αυτή η σύνδεσή τους βέβαια, τους οδηγεί συχνά να γνωρίζουν άτομα, για τα οποία στην πραγματικότητα δεν έχουν ακριβή και αληθινή γνώση αναφορικά με την πραγματική τους ταυτότητα. Οι ανήλικοι απομονώνονται από το περιβάλλον τους, ενώ παράλληλα, αισθάνονται ότι ο πραγματικός κόσμος βρίσκεται στα πλαίσια του κυβερνοχώρου, των ιστοτόπων και της αλληλεπίδρασης με άγνωστους τρίτους. Αυτή η απομόνωση και η επαφή όμως, δημιουργεί ασφάλεια στο νεαρό άτομο, το οποίο θεωρεί ότι έχει ενταχθεί σε μία ομάδα, ότι ανήκει «κάπου» και ότι είναι αρεστό-αποδεκτό από τρίτους.

Επιπλέον, λόγω του γεγονότος ότι δεν ελέγχεται από τους γονείς και οι τους κηδεμόνες του, δημιουργεί την εντύπωση της ελευθερίας για εκείνον. Βέβαια, η ελευθερία μπορεί να σημαίνει και την προβολή θεαμάτων που οδηγούν στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά και την επικοινωνία με άτομα, τα οποία μπορούν δολίως και τεχνιέντως να τα οδηγήσουν άμεσα και γρήγορα σε αυτή.

Δεν είναι μάλιστα λίγες οι περιπτώσεις, όπου η αλληλεπίδραση με αγνώστους, η προώθηση βίαιων εικόνων και θεαμάτων δημιουργεί εγκληματικότητα και σε ανήλικα άτομα, τα οποία δεν παρουσίαζαν μέχρι εκείνη τη στιγμή σημάδια παραβατικότητας, ή δεν είχαν άλλους προφανείς παράγοντες διακινδύνευσης.

Στο διαδίκτυο το άτομο «αφήνεται» και πολλές φορές, γίνεται αντικοινωνικό, απομονώνεται από τον κόσμο και ζει μέσα από την επιβεβαίωση των άλλων-των εικονικών διαδικτυακών παρεών- πράγμα, το οποίο δεν εντοπιζόταν στο παρελθόν, αλλά αποτελεί σήμερα σύγχρονο παράγοντα διακινδύνευσης για την παραβατικότητα των ανηλίκων.

Όλα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω, πραγματοποιούνται και με το «gaming» στο διαδίκτυο. Δηλαδή, με τα βιντεοπαιχνίδια που επιτρέπουν στους ανηλίκους να επιλέξουν εικονικές ταυτότητες, μέσα σε ευφάνταστα περιβάλλοντα, όπου οι παίκτες

είναι είτε ανήλικοι, είτε ενήλικοι και έχουν τη δυνατότητα της μεταξύ τους εικονικής επικοινωνίας.²³⁷

Αυτές οι ταυτότητες των παικτών, που επιλέγονται από τους ανήλικους είναι ανεξάντλητες, αλλά αυτό που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής είναι ότι πολλές φορές, οι ανήλικοι ταυτίζουν την δική τους προσωπικότητα με αυτή των παικτών που επιλέγουν στο «gaming».²³⁸ Όπως έχουν ήδη δείξει πολλές έρευνες,^{239,240} τα αποτελέσματα της χρήσεως των βιντεοπαιχνιδιών και της εκτεταμένης χρήσης του διαδικτύου κατά αυτό τον τρόπο, είναι αρνητικά, διότι προβάλλεται αυξημένη η επιθετικότητα, αλλά και τα εν γένει αρνητικά πρότυπα που δημιουργούν στους ανήλικους, οι οποίοι αισθάνονται ότι και στο εξωτερικό τους περιβάλλον έχουν το δικαίωμα να εκδηλώσουν παραβατική συμπεριφορά έναντι τρίτων, να υπάρξουν και οι ίδιοι βίαιοι και κακοποιητικοί στο περιβάλλον τους.

Παράλληλα, η χρήση όπλων όπως προβάλλεται κατά το «gaming», θεωρείται πλέον δεδομένη και αποδεκτή στην εικονική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα οι ανήλικοι που δεν έχουν διαμορφώσει ακόμα την προσωπικότητά τους, αλλά και τις αντιλήψεις τους για την κοινωνική συμπεριφορά, να πιστεύουν ότι μπορούν να κατέχουν και να χρησιμοποιήσουν όπλα και να εκφράζουν την αγανάκτηση ή τον θυμό τους με τρόπο παραβατικό. Άλλωστε, η συγκεκριμένη ηλικία της εφηβείας ειδικότερα, συνδυάζεται με εκρήξεις θυμού, συναισθηματικές μεταπτώσεις αμφισβήτηση των δυνατοτήτων του εαυτού τους και ανασφάλειες. Όταν όμως δίνεται η δυνατότητα αυτές να εκφραστούν μέσω της βίας που προβάλλεται σε υπερβολικό βαθμό, τόσο στο διαδίκτυο, όσο και στα βιντεοπαιχνίδια, τότε από το θέαμα και τα πρότυπα, οι ανήλικοι φτάνουν στην πράξη. Η υπερβολική εμπιστοσύνη σε αγνώστους του διαδικτύου - συμπαίκτες του «gaming» και η αντιδραστική συμπεριφορά των εφήβων δημιουργούν παράγοντες διακινδύνευσης για την εκδήλωση παραβατικής

²³⁷ Φραγκουλίδου Φ., Έφηβοι και Διαδίκτυο: Μελέτη των επιδράσεων του διαδικτύου στους έφηβους χρήστες, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.69-73

²³⁸ Griffiths et al. (2003). "Breaking the Stereotyping. The case of the Online Gaming", CyberPsychology and Behavior, 6(1), p. 82

²³⁹ Anderson, C. A. & B.J. Bushman (2001). "Effects of Violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, psychological arousal and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature", Psychological Science, 12 (5), p.354

²⁴⁰ Alloway, N. & P. Gilbert (1998). "Video game culture: Playing with masculinity, violence and pleasure", στο S. Howard ed. Wired up: young people and the electronic Media. London: UCL, p.113

συμπεριφοράς των ανήλικων, αλλά και για την εμπλοκή τους με ναρκωτικές ουσίες, κυκλώματα πορνογραφίας και απάτες.

Παράλληλα, έξω από τον κυβερνοχώρο, τα εγκλήματα που τελούνται είναι αυτά των σωματικών βλαβών σε τρίτους, εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και άλλες κακουργηματικές πράξεις, όπως η πρόκληση θανατηφόρας βλάβης ή και της ανθρωποκτονίας από τους ανήλικους δράστες. Φυσικά, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η υπερβολική χρήση αυτών των παιχνιδιών οδηγεί στον εθισμό και στην δυσκολία του ίδιου του ατόμου να αποκοπεί από το διαδικτυακό και παραβατικό περιβάλλον, στο οποίο έχει ενταχθεί.²⁴¹

Εν κατακλείδι, σε κάθε περίπτωση, ενώ το διαδίκτυο δημιουργεί ευκολίες και θα μπορούσαν τα άτομα να το χρησιμοποιήσουν δημιουργικά, δίνει και τις ευκαιρίες στους ανήλικους να δραπετεύσουν από τον κόσμο που ζουν, να ενταχθούν στον κυβερνοχώρο, με όποιους κινδύνους αυτός εγκυμονεί. Γι' αυτό τον λόγο είναι σημαντικό να υπάρχει έλεγχος στη χρήση του διαδικτύου, αλλά και των βιντεοπαιχνιδιών, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι ευκαιρίες που δίνονται για προσκόλληση σε αυτά τα μέσα και κατ' επέκταση για την αποφυγή των παραγόντων διακινδύνευσης εκδηλώσεως παραβατικής συμπεριφοράς των ανήλικων στο μέλλον.

2.7 Ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media) στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων

Ήδη έχει γίνει λόγος για το διαδίκτυο και για τη χρήση των βιντεοπαιχνιδιών από τους ανήλικους παραβάτες. Μάλιστα, έχει τεθεί ως παράγοντας διακινδύνευσης για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, λόγω της προβολής προτύπων και θεαμάτων που τους οδηγούν σε μονοπάτια, τα οποία δεν θα ακολουθούσαν και στα οποία δεν θα έβαιναν υπό άλλες συνθήκες.

Στον κυβερνοχώρο φυσικά, υπάρχουν και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), τα οποία πλέον αποτελούν ένα από τα πιο κυρίαρχα μέσα²⁴² επικοινωνίας μεταξύ των ατόμων, αλλά και διαρκούς ενημέρωσης αυτών

²⁴¹ Salguero, R.A.T. & R.M.B. Moran (2002). "Measuring problem video game playing in adolescents", *Addiction*, 97 (12), p. 1607

²⁴² <https://socialpolicy.gr/2020/07/socialmedia->

παγκοσμίως.²⁴³ Δημιουργούν τάσεις, πρότυπα και επηρεάζουν τους ανηλίκους σε πολύ μεγάλο βαθμό, διότι βρίσκονται σε μία ηλικία, στην οποία η γνώμη των άλλων επηρεάζει και ενδιαφέρει τους ίδιους σημαντικά. Αναζητούν, δηλαδή, την επιβεβαίωση από τους άλλους, καθότι και οι ίδιοι σε αυτό το στάδιο προσπαθούν και αναζητούν να βρουν την ταυτότητά τους και να ολοκληρώσουν το χαρακτήρα και την προσωπικότητά τους.

Πρόκειται για αναπτυξιακό στάδιο, όπου υπάρχει η ανάγκη της συμμετοχής του ανήλικου σε ομάδες, αλλά και σε αυτό που ονομάζεται “peer pressure” («κοινωνική πίεση συνομηλίκων»). Επιδιώκει να ανήκει και εκείνος σε ένα σύνολο, ενώ πολλές φορές η συμμετοχή του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης δεν είναι αποτέλεσμα επιθυμίας, αλλά αποτέλεσμα της ανάγκης για αποδοχή.²⁴⁴

Επομένως, μπορούμε να κατανοήσουμε πόσο επικίνδυνο μπορεί να είναι για έναν ανήλικο να γνωρίσει τον εαυτό του και να αποκτήσει ταυτότητα, με βάση αυτό που θεωρούν οι άλλοι σωστό για εκείνον, με βάση τα πρότυπα που παρακολουθεί, ανεξαρτήτως αν αυτά είναι σωστά ή όχι και κατά πόσο εύκολη είναι η εμπλοκή του στην παραβατικότητα.

Μάλιστα, στη σύγχρονη εποχή, υπάρχουν πολλά social media, όπως είναι το Tik Tok, το Facebook, το Instagram, το Snapchat κ.ά, στα οποία οι ανήλικοι δημιουργούν λογαριασμούς, παρότι αυτά έχουν σχεδιαστεί για τους ενήλικους, δηλαδή για άτομα που έχουν ολοκληρώσει την προσωπικότητά τους και έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν ανατροφοδότηση²⁴⁵ με δική τους βούληση.²⁴⁶

²⁴³ Briggs, A., & Burke, P. (2009). Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet, 3d edition, p.275

²⁴⁴ Christakis, N., & Fowler, J. (2009). “Connected: The Surprising Power of Our Social Networks and How They Shape Our Lives –How Your Friends’ Friends Affect Everything You Feel, Think, and Do”. New York: Little Brown, p. 235-237

²⁴⁵ Δαγκινάκη Ε., Ηθικοί Προβληματισμοί και Προκλήσεις από την εφαρμογή συστημάτων συστάσεων: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η περίπτωση των ανήλικων χρηστών. Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα Πληροφοριακά Συστήματα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Μάιος 2023, σελ.47-50

²⁴⁶ Pera, Maria Soledad, και συν. 2018. Building Community: Report on KidRec Workshop on Children and Recommender Systems at RecSys 2017. ACM SIGIR Forum. Workshop Report, 2018, Τόμ. 52, p.155

Οι ανήλικοι έχουν διαφορετικά πρότυπα και αλληλεπίδραση από εκείνη που έχουν οι ενήλικοι.²⁴⁷ Μάλιστα, σύμφωνα με το αποτέλεσμα ερευνών του ΕΚΔΔΑ²⁴⁸ οι ανήλικοι σε ποσοστό 46% ηλικιών από 12 έως 18 ετών έχει κάνει κύκλο γνωριμιών μέσω των social media²⁴⁹ ή των βιντεοπαιχνιδιών.²⁵⁰

Μάλιστα, η εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο παρουσιάζει πολλές μορφές, όπως είναι επί παραδείγματι, η τέλεση εγκλημάτων ηλεκτρονικού εγκλήματος, το cyber bullying, η πορνογραφία ανηλίκων, το hacking, ενώ πολλές φορές οι ίδιοι οι ανήλικοι οδηγούνται στην αυτοκτονία, μέσω παιχνιδιών, όπως αυτό της «Μπλε Φάλαινας» (Blue Whale Challenge).

Επομένως συχνά, η παραβατική συμπεριφορά που εκδηλώνουν δεν αφορά μόνο το εξωτερικό περιβάλλον και την κοινωνία, αλλά και τον «χώρο» του διαδικτύου, μέσω του ηλεκτρονικού εγκλήματος κάθε τύπου.

2.8 Η προώθηση προτύπων και η κουλτούρα της trap μουσικής

Ένας παράγοντας διακινδύνευσης για την παραβατικότητα των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή είναι η προώθηση της βίας μέσω των προτύπων που επιβάλλονται από τη μουσική. Πιο συγκεκριμένα, ήδη από το παρελθόν, υπήρχαν στίχοι και μουσική με πιο έντονο ρυθμό και γρήγορη ταχύτητα, που εξέφραζε την αγανάκτηση, την επανάσταση, την κοινωνική αντίδραση και τα συναισθήματα των καλλιτεχνών που είτε έθεταν προβληματισμούς για κάποιο κοινωνικό ζήτημα, είτε προέβαλαν κάποια δική τους προσωπική ανησυχία. Εκφράζονταν συνήθως, μέσω της μουσικής «ραπ». Στη σύγχρονη εποχή, η μουσική που επικρατεί στα νεαρά άτομα ιδίως, είναι η λεγόμενη «τραπ» μουσική.

Το συγκεκριμένο είδος μουσικής έχει επίσης κάποια από τα χαρακτηριστικά της «ραπ», όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω και οι δημιουργοί εκφράζονται με παρόμοιο

²⁴⁷ Deldjoo, Yashar, και συν. 2023. Fairness in Recommender Systems: Research Landscape and Future Directions. User Modeling and User-Adapted Interaction. 2023

²⁴⁸ <https://www.ekdd.gr/>

²⁴⁹ Δαγκινάκη Ε., Ηθικοί Προβληματισμοί και Προκλήσεις από την εφαρμογή συστημάτων συστάσεων: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η περίπτωση των ανηλίκων χρηστών. Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα Πληροφοριακά Συστήματα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Μάιος 2023, ελ. 47-50

²⁵⁰ https://saferinternet4kids.gr/sid/sid-2023/contest_true_lies_sid_2023/

τρόπο. Ωστόσο, το ζήτημα είναι ότι οι συγκεκριμένοι στίχοι αναφέρονται στη βία, στη χρήση ή εμπορία ναρκωτικών ουσιών, στην οπλοκατοχή και οπλοχρησία. Συχνά μάλιστα, οπτικοποιείται η μουσική μέσω των video που αναρτώνται στο διαδίκτυο. Οι δημιουργοί δηλαδή, οπτικοποιούν τους στίχους και προωθούν μέσω της μουσικής τους αξιόποινες συμπεριφορές.

Αυτό το γεγονός έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργούν την εντύπωση στους ανηλίκους ότι και οι ίδιοι μπορούν να κάνουν πράξη όσα περιγράφονται στους στίχους των τραγουδιών και της μουσικής και να αποδείξουν στους συνομηλίκους τους ότι και εκείνοι συμμετέχουν σε αυτή την κουλτούρα της «τραπ» μουσικής, που τους κάνει πιο «δυναμικούς» και πιο αποδεκτούς. Οι ανήλικοι επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την μουσική που ακούν και σε συνδυασμό με την κοινωνική πίεση που δέχονται από τα άτομα της ηλικίας τους προβαίνουν σε πράξεις, τις οποίες δεν θα προέβαιναν και πολλές φορές, φτάνουν σε σημείο και οι ίδιοι να παραβατούν και να εκδηλώνουν αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Γενικότερα, ο πολιτισμικός κώδικας του «τραπ»²⁵¹ αποτελείται από στοιχεία όπως η έκφραση βίας, η νεαρή ηλικία, συχνά η χρήση υβρεολογίου στους στίχους που περιβάλλονται από τη μουσική που έχει έντονο ρυθμό (beat). Ξεκίνησε από την Αμερική και η κουλτούρα έχει σύνδεση με τους αμερικανικούς αστικούς²⁵² κοινωνικούς μετασχηματισμούς.^{253 254} Όπως συμβαίνει και στο «ραπ» που είχε κάνει πιο πολύ την εμφάνιση του τις προηγούμενες δεκαετίες, το «τραπ» έχει κι αυτό ως βασικό στοιχείο του τον κώδικα του δρόμου και τη βία. Μάλιστα, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται μέσω της μουσικής και του ρυθμού, αλλά και μέσω των στίχων, εξοικειώνει τα νεαρά άτομα με τη βία και τα εθίζει σε μία ψευδαίσθηση κοινωνικής αποδοχής τέτοιων συμπεριφορών. Η μουσική αυτή συνήθως πηγάζει από νεαρούς

²⁵¹ Uliano Conti, (2020), Urban Youth in Transformation: Considerations for a Sociology of TrapSubculture, University of Verona, Italy, p. 265-268

²⁵² Anderson, E. (1990), Streetwise: Race, Class, and Change in an Urban Community, Chicago: University of Chicago Press, p.55-68

²⁵³ Anderson, E. (1999), Code of the Street: Decency, Violence and the Moral Life of the Inner City, New York: W.W. Norton., p.267

²⁵⁴ Kubrin, C. (2005), Gangstas, Thugs, and Hustlas: Identity and the Code of the Street in Rap Music, Social Problems, 52, pp. 360-378

«τράπερς», οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τη ζωή της επαρχίας,²⁵⁵ του δρόμου και η φιλοσοφία τους προορίζεται για τους εφήβους και για τους ανήλικους, οι οποίοι την ακούν και εφαρμόζουν τα νοήματά της.

Η κουλτούρα του «τραπ» παρουσιάζει λοιπόν, αυτά τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι στίχοι περισσότερο αφορούν την οικονομική επιτυχία, τη βία, τα ναρκωτικά, αλλά και τα κοινωνικά πλαίσια, στα οποία βρίσκονται οι δημιουργοί, που κάνουν τους ανήλικους να νιώθουν πιο κοντά τους και να ταυτίζονται με αυτούς. Με αυτό τον τρόπο βέβαια, τίθενται περισσότεροι παράγοντες διακινδύνευσης για τους ανήλικους.

Πρόκειται για φαινόμενο της σύγχρονης εποχής και μάλιστα, εάν τοποθετηθούν σωρευτικά όλοι αυτοί οι παράγοντες, η μουσική, τα θεάματα, η προβολή, η προώθηση της βίας, η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και οι εξωτερικοί παράγοντες του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός τους, οι ανήλικοι έχουν πολλές πιθανότητες τέλεσης αξιόποινων πράξεων, τόσο σε αυτή την ηλικία, όσο και στο μέλλον.

2.9 Εμπλοκή γονέων ή ανήλικων δραστών με ναρκωτικές ουσίες

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων αφορά την εμπλοκή τους με ναρκωτικές ουσίες. Αυτή η εμπλοκή αφορά ανήλικους, κυρίως έφηβους μαθητές, οι οποίοι θεωρούν ότι με αυτό τον τρόπο, γίνονται αποδεκτοί στο κοινωνικό σύνολο και απολαμβάνουν τις εθιστικές και ψυχοδραστικές ουσίες που λαμβάνουν από συνομηλίκους τους ή τρίτους.

Μάλιστα πολλές φορές, οι ίδιοι οι γονείς κάνουν χρήση ναρκωτικών ουσιών στο οικογενειακό περιβάλλον, συχνά ακόμη και μπροστά στα ανήλικα τέκνα τους, τα οποία καταλήγουν να θεωρούν αυτή την εικόνα ως αποδεκτή κοινωνικά, διότι προέρχεται από τους γονείς τους. Η παραβατικότητα που δημιουργείται από την εξάρτηση των ναρκωτικών ουσιών είναι σχεδόν δεδομένη, τόσο διότι κατά την χρήση τους επηρεάζεται το κεντρικό νευρικό σύστημα (ΚΝΣ) και ο χρήστης προβαίνει σε πράξεις, στις οποίες δεν θα τελούσε σε κατάσταση νηφαλιότητας, είτε διότι

²⁵⁵ Uliano Conti, (2020), Urban Youth in Transformation: Considerations for a Sociology of TrapSubculture, University of Verona, Italy, p. 265-268

καταλήγει να οδηγείται στην παραβατικότητα, έτσι ώστε να καλύψει τις ανάγκες του και να αποκτήσει την δόση του.²⁵⁶

Η χρήση ναρκωτικών ουσιών από τους ανήλικους δράστες αποτελεί έναν πολύ συχνό παράγοντα διακινδύνευσης (risk factor),²⁵⁷ ο οποίος οδηγεί σε παραβατικότητα, τόσο κατά τα χρόνια της ανηλικότητας, όσο και κατά την ενηλικίωσή του και τη μετέπειτα πορεία της ζωής του, λόγω της εθιστικότητας των τοξικών ουσιών (drugs) και της δυσκολίας αποτοξίνωσής του στο μέλλον.

Σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες τοξικοεξαρτημένοι είναι οι γονείς, τα τέκνα βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο εκδήλωσης αποκλίνουσας ή παραβατικής συμπεριφοράς και χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Ωστόσο, αυτό δεν είναι απαραίτητα προκαθορισμένο, διότι υπάρχουν περιστατικά που αποδεικνύουν το αντίθετο.²⁵⁸ Αυτό συμβαίνει, είτε λόγω παραγόντων που λειτουργούν προστατευτικά, είτε διότι τα τέκνα δεν στράφηκαν προς αυτό το συγκεκριμένο αδίκημα.

2.10 Ο ρόλος του σχολικού περιβάλλοντος

Τόσο η οικογένεια, όσο και το σχολείο αποτελούν τους πρώτους παράγοντες που εξετάζονται, αναφορικά με την ύπαρξη παθογένειας ή φαινομένων που αιτιολογούν την παραβατική συμπεριφορά των ανηλικών δραστών.

Ο ρόλος του σχολείου είναι ιδιαίτερα σημαντικός και αποτελεί βασικό παράγοντα διακινδύνευσης (risk factor), σε περιπτώσεις που αυτό δεν λειτουργεί με τον τρόπο που θα έπρεπε και παρατηρούνται συμπεριφορές στο σχολικό περιβάλλον, οι οποίες αποτελούν αδικήματα.

²⁵⁶ Καραμπέρι Ε., (2016), *Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης* «Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 13-17

²⁵⁷ Thornberry, T.P., Huizinga, D. & Loeber, R. (2004). The causes and correlates studies: findings and policy implications. *Juvenile justice*, 9 (1), p.p. 3-19.

²⁵⁸ Macknight, L.R. & Loper A.B. (2002). The effect of risk and resilience factors on the prediction of delinquency in adolescent girls. *School Psychology International*, 23(2), p.p. 186-198.

Τέτοια αδικήματα είναι η σχολική βία (school violence)²⁵⁹ και ο σχολικός εκφοβισμός (bullying),²⁶⁰ που αποτελούν πραγματικές και άσχημες συμπεριφορές ανηλίκων εναντίον ανηλίκων, με χαρακτήρα επαναλαμβανόμενο και συνεχή.²⁶¹

Πλέον, η βία και οι μορφές κακοποίησης στο σχολικό περιβάλλον αποτελούν σχεδόν καθημερινό φαινόμενο μεταξύ των ανηλίκων παραβατών και πολλές φορές, χαρακτηρίζονται από επίδειξη διαφοράς δύναμης του ενός σε σχέση με τον άλλον.²⁶² Υπάρχουν μαθητές, οι οποίοι κακοποιούνται σωματικά και ψυχολογικά από τρίτους, μαθητές, οι οποίοι αισθάνονται περιθωριοποιημένοι και διαφορετικοί από τους άλλους και ανήλικοι έφηβοι που αισθάνονται μόνοι τους, ευάλωτοι και χωρίς βοήθεια και εκφοβίζονται από ομάδες συνομηλίκων τους. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε, είναι απαραίτητη και η εγρήγορση από τους διδάσκοντες σε αυτά τα ζητήματα, οι οποίοι θα αναγνωρίζουν αμέσως φαινόμενα, όπως αυτό του σχολικού εκφοβισμού (bullying) και θα δρουν προς την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Είναι κατανοητό ότι τα άτομα που βιώνουν αυτές τις συνθήκες με την κακοποίηση, τη χλεύη και τον εκφοβισμό, έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν αντικοινωνική συμπεριφορά, τόσο κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο σχολείο, όσο και έπειτα, μέχρι την ενηλικίωσή τους.²⁶³ Και αυτό, διότι τραυματίζονται ψυχικά και αισθάνονται θλίψη, θυμό και αντίδραση προς το κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο δεν τους προστάτεψε όσο θα έπρεπε.

²⁵⁹ Γ. Πανούσης, «Ενδοσχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντες;». Ανακτήθηκε στον διαδικτυακό τόπο της Ελληνικής Αστυνομίας: www.astynomia.gr

²⁶⁰ Φ. Σπυρόπουλος, Σχολικός τραμπουκισμός, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2011, σελ. 241 επ.

²⁶¹ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 39-40

²⁶² Φ. Σπυρόπουλος, «Το “Πρώτο Βήμα” στην Παραβατικότητα». Στο Συνέδριο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), Ανήλικοι & Παραβατικότητα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 91 επ.

²⁶³ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 39-40

Επιπλέον, οι μαθητές-παραβάτες, οι οποίοι εκφοβίζουν τους συνομηλίκους τους παρουσιάζουν ήδη παραβατική συμπεριφορά και οδηγούνται σε αυτή, έπειτα από μη ομαλή κοινωνικοποίηση.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ-ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

1. Το Νομικό Πλαίσιο αναφορικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων

1.1 Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα και στο εξωτερικό

Ο νομοθέτης προχώρησε στην καθιέρωση νομικού πλαισίου, αναφορικά με το θέμα της παραβατικότητας των ανηλίκων και της ιδιαίτερης μεταχείρισής τους. Οι διατάξεις του νόμου 3189 /2003 τροποποιήθηκαν με το νόμο 3860/2010,²⁶⁴ ο οποίος αφορά τις βελτιώσεις²⁶⁵ της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες²⁶⁶, την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων.²⁶⁷

Οι τροποποιήσεις των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα αφορούσαν τον περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων και τον ποινικό σωφρονισμό του άρθρου 127 ΠΚ.²⁶⁸ Επιπλέον, αυξήθηκε το κατώτατο όριο ηλικίας για την επιβολή ποινικού σωφρονισμού, με πλέον απαραίτητη τυπική προϋπόθεση για την επιβολή του, να είναι η συμπλήρωση του 17ου έτους της ηλικίας του ανηλίκου, αντί του 13ου έτους, όπως προβλεπόταν από την ισχύουσα διάταξη. Πρόκειται για την προσπάθεια του νομοθέτη να διασφαλίσει την αποφυγή της ιδρυματικής μεταχείρισης των ανηλίκων.²⁶⁹

Επιπλέον, στο νόμο 3869/2010 τίθεται η πρόβλεψη για ουσιαστικές προϋποθέσεις στην επιβολή του ποινικού σωφρονισμού, με την υποχρέωση του δικαστηρίου σε ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία.²⁷⁰ Επιπλέον, τίθεται

²⁶⁴ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2007-0212_EL.html

²⁶⁵ https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/60bNomos_ait_ekthesi_n_3860.pdf

²⁶⁶ Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

²⁶⁷ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3869 ΦΕΚ Α'130/3.8.2010

²⁶⁸ Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

²⁶⁹ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/57256/nomos-3869-2010>

²⁷⁰ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3869 ΦΕΚ Α'130/3.8.2010

τροποποίηση, αναφορικά με τη διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού, αλλά και την υφ' όρον απόλυση.

Πρόκειται γενικότερα, για αλλαγές που αφορούσαν διατάξεις για βελτιώσεις της προϊσχύσασας νομοθεσίας στο νομικό σύστημα, που καθορίζεται στον Ποινικό Κώδικα. Βέβαια, υπήρξαν τροποποιήσεις και σε διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αναφορικά με την καθ' ύλην αρμοδιότητα των δικαστηρίων, αλλά και με τους δικαστές ανηλίκων, όπου επιχειρείται η αναβάθμιση και η εξειδίκευσή τους. Ακόμη, έγιναν βελτιώσεις στην προσωρινή κράτηση των ανηλίκων, με την αύξηση των προϋποθέσεων για την επιβολή της και με πρόβλεψη για ανώτατη διάρκειά της στους έξι μήνες.²⁷¹ Επιπρόσθετα, οι περιοριστικοί όροι θεσπίζονται ενδεικτικά στο κείμενο του νόμου και ειδικότερα στην παράγραφο 2 του άρθρου 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και στο άρθρο 8 παράγραφος 1 του νόμου 3869/2010.²⁷²

Στο νόμο 3869/2010 και πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 9, γίνεται πρόβλεψη από το νομοθέτη, αναφορικά με τον αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου υπεράσπισης, σε περιπτώσεις εκδίκασης κακουργήματος, όπως ακριβώς ισχύει στο νομικό μας σύστημα και για τους ενηλίκους κατηγορούμενους.²⁷³

Επιπλέον, μία θεμελιώδης διάταξη αφορά τη ρύθμιση, αναφορικά με την αποχή από την ποινική δίωξη κατά του ανήλικου. Με το άρθρο 45Α του Κώδικα Ποινικής δικονομίας υπάρχει δυνατότητα του εισαγγελέα να απέχει από αυτή, κατά περιπτώσεις.

Έπειτα, ακολούθησαν ακόμη τρεις μεταρρυθμίσεις, με το νόμο 4322/2015²⁷⁴ και 4356/2015²⁷⁶ ²⁷⁷, οι οποίες διαμόρφωσαν εκ νέου το σύστημα, μέχρι που πραγματοποιήθηκαν και οι τελευταίες αλλαγές με τους νόμους

²⁷¹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3869 ΦΕΚ Α'130/3.8.2010

²⁷² Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

²⁷³ Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

²⁷⁴ Νόμος 4322/2015 - ΦΕΚ Α 42/27-4-2015

²⁷⁵ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiousune/n-4322-2015.html>

²⁷⁶ Νόμος 4356/2015 - ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015

²⁷⁷ <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4356-2015.html>

4637/2019²⁷⁸ και 4855/2021²⁷⁹, οι οποίες έχουν ισχύ και εφαρμόζονται έως σήμερα.²⁸⁰²⁸¹

Οι τελευταίες τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, επηρέασαν πολλά και από τα άρθρα που αφορούν τους ανηλίκους, όπως για παράδειγμα, το άρθρο 122 ΠΚ για τα αναμορφωτικά μέτρα, που τροποποιήθηκε με το άρθρο 98 παρ.1 του νόμου 4623/2019²⁸², ή η διάταξη υπ' αριθμόν 122 ι) ΠΚ, αναφορικά με την παροχή κοινωφελούς εργασίας, η οποία ανεστάλη επ' αόριστον²⁸³ με το άρθρο 98 παρ.1 του νόμου 4623/2019.²⁸⁴ Παράλληλα, τροποποίηση υφίσταται και στο άρθρο 127 ΠΚ, που αφορά τον περιορισμό των ανηλίκων σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, με το άρθρο 2 παρ. 2 περ. ζ' Π.Ν.Π 27.6.2019 και το άρθρο 95 περ. ζ' ν. 4623/2019.²⁸⁵ Επιπλέον, το άρθρο 128 ΠΚ είναι τροποποιημένο με το άρθρο 98 παρ. 1 του ν. 4623/2019²⁸⁶ και αφορά την αντικατάσταση του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, όπως άλλωστε και το άρθρο 132 ΠΚ για τη συρροή εγκληματικών πράξεων στα καταστήματα κράτησης νέων και το 133 ΠΚ για τους νεαρούς ενήλικους δράστες.²⁸⁷

Με τους νόμους 4637/2019²⁸⁸ και 4855/2021²⁸⁹, παρατηρούνται αλλαγές τόσο στο ειδικό μέρος των διατάξεων για τους ανηλίκους, όσο και στα άρθρα που αφορούν άλλες αξιόποινες κατά το νόμο πράξεις. Στο ν. 4855/2021, με το άρθρο 28 για την υφ' όρον απόλυση, έχει επέλθει τροποποίηση των παρ. 3 και 6 του άρθρου 129 ΠΚ και με το άρθρο 29, αναφορικά με την υφ' όρον απόλυση του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, έχει επέλθει τροποποίηση των παρ. 5 και 6 του άρθρου 129Α

²⁷⁸ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4637-2019-phek-180a-18-11-2019.html>

²⁷⁹ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4855-2021-phek-215a-12-11-2021.html>

²⁸⁰ ΝΟΜΟΣ 4637/2019 - ΦΕΚ 180/Α/18-11-2019

²⁸¹ ΝΟΜΟΣ 4855/2021 - ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021

²⁸² <https://www.e-nomothesia.gr/autodioikese-demoi/nomos-4623-2019-phek-134a-9-8-2019.html>

²⁸³ <https://nomikakaiepikaira.wordpress.com/2019/06/12/poinikos-kodikas-2019/>

²⁸⁴ <https://www.e-nomothesia.gr/autodioikese-demoi/nomos-4623-2019-phek-134a-9-8-2019.html>

²⁸⁵ <https://nomikakaiepikaira.wordpress.com/2019/06/12/poinikos-kodikas-2019/>

²⁸⁶ ΝΟΜΟΣ 4623/2019 - ΦΕΚ 134/Α/9-8-2019

²⁸⁷ <https://nomikakaiepikaira.wordpress.com/2019/06/12/poinikos-kodikas-2019/>

²⁸⁸ ΝΟΜΟΣ 4637/2019 - ΦΕΚ 180/Α/18-11-2019

²⁸⁹ ΝΟΜΟΣ 4855/2021 - ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021

ΠΚ.²⁹⁰ Βέβαια, με τον ίδιο νόμο 4855/2021, με το άρθρο 80 έχει υπάρξει και τροποποίηση της παρ. 4 του άρθρου 348^A ΠΚ, αναφορικά με το πλαίσιο ποινής του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων.²⁹¹ Πρόκειται ωστόσο για διάταξη που δεν αφορά αμιγώς ανηλίκους ως προς την τέλεση του εγκλήματος, αλλά το σύνολο των δραστών που πιθανόν το διαπράξουν.

Στην Ελλάδα, το ποινικό σύστημα που αφορά τους ανήλικους παραβάτες έχει εξελιχθεί και βελτιωθεί, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, καθώς έχουν προστεθεί διατάξεις ευνοϊκές γι' αυτούς, με στόχο την θέση ασφαλών βάσεων στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων. Αυτή θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεγμένη και εξειδικευμένη, διότι πρόκειται για ανηλίκους δράστες. Σκοπός του νόμου είναι κυρίως, η αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, η πρόληψη του φαινομένου, αλλά και η κοινωνική επανένταξή τους.²⁹²

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τίθενται διάφορες νομοθεσίες, με τον ανήλικο παραβάτη να υπάγεται σε ειδικό σύστημα μεταχείρισης. Αυτό το σύστημα περιλαμβάνει περισσότερο, τις αρχές της προστασίας του ανήλικου, με πρωταρχικό στόχο την επανένταξή τους στην κοινωνία και με δευτερεύοντα στόχο, τον τιμωρητικό -κυρωτικό χαρακτήρα της επιβαλλόμενης ποινής. Δεν τίθεται δηλαδή, ως βάση στην ποινική τους μεταχείριση μόνο η τιμωρία ως προς τις πράξεις του ανήλικου δράστη, αλλά κυρίως η επανένταξή του στο κοινωνικό περιβάλλον και η μετέπειτα ανάπτυξη της προσωπικότητάς του για την πορεία της ζωής του.

Σε αυτό το θεσμικό πλαίσιο, έχουν θεσπιστεί ειδικά δικαιοδοτικά όργανα, τα Δικαστήρια Ανηλίκων,²⁹³ τα οποία περιλαμβάνουν εξειδικευμένους δικαστές, με τις συνεδριάσεις να γίνονται «κεκλεισμένων των θυρών», προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές επιδράσεις της κοινωνικής κατακραυγής στον ψυχισμό των ανηλίκων²⁹⁴,

²⁹⁰ <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/758669/nomos-4855-2021>

²⁹¹ <https://www.eforologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=6345E39E80EF59C8.26F8D2FE7148&version=2021/11/12>

²⁹² Καραμπέρη Ε., (2016), *Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης* «Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ. 55

²⁹³ Α. Τρωιάνου-Λουλά, «Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του», Νομικό Βήμα, 1982, σ. 386

²⁹⁴ Καραμπέρη Ε., (2016), *Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης* «Juvenile

ενώ παράλληλα, σε συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες και το οικογενειακό περιβάλλον του δράστη, ο δικαστής ανηλίκων²⁹⁵ επιδιώκει, τόσο την προστασία του δράστη, όσο και την αποφυγή της πιθανής υποτροπής του στο μέλλον.²⁹⁶

Υπάρχει πλήθος νομοθετικών κειμένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Διεθνές Δίκαιο για την προστασία των ανηλίκων παραβατών και την ιδιαίτερη ποινική τους μεταχείριση.²⁹⁷ Τέτοια κείμενα είναι σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα²⁹⁸ του παιδιού²⁹⁹ και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση³⁰⁰ για την άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού.³⁰¹

1.2 Η προστασία των ανηλίκων σύμφωνα με το Σύνταγμα και τις Διεθνείς Συμβάσεις

Το άρθρο 21 παράγραφος 1 του Συντάγματος αναφέρεται στην προστασία της νεότητας και της ανηλικότητας.³⁰² Στο συγκεκριμένο άρθρο προστατεύεται η οικογένεια, η μητρότητα και η παιδική ηλικία, ενώ παράλληλα στην παράγραφο 3 του άρθρου 21 αναφέρεται ότι το κράτος είναι υποχρεωμένο να παίρνει τα κατάλληλα και ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας.³⁰³

Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ.56

²⁹⁵ Α. Τρωιάνου-Λουλά, Η υπηρεσία επιμελητών των δικαστηρίων ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 1999, σελ.19

²⁹⁶ Α. Τρωιάνου-Λουλά, «Η εισαγωγή ανηλίκου σε Ίδρυμα Αγωγής και η άσκηση της αστικής του επιμέλειας», ΠοινΧρον, Τ'ΚΘ, 1979, σελ. 193-212

²⁹⁷ Καραμπέρη Ε., (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, 2016, σελ.63

²⁹⁸ ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2101/1992, ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992

²⁹⁹ <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anilikoi/nomos-2101-1992-phek-192-a-2-12-1992.html>

³⁰⁰ <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-suntheikes/nomos-2501-1997-phek-102a-28-5-1997.html>

³⁰¹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2501/1997 ΦΕΚ 102/Α/28-5-1997

³⁰² Αλιβιζάτος Ν., Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020, σελ. 23

³⁰³ Αλιβιζάτος Ν., Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2020, σελ. 23

Επιπλέον, κατοχυρώνεται σε εθνικό, ευρωπαϊκό και υπερεθνικό επίπεδο η προστασία της ανηλικότητας, μέσω των συμβατικών κειμένων και της έννομης τάξης κάθε κράτους.³⁰⁴ Κείμενα, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 25 παράγραφος 2 της Διακήρυξης, οι Διεθνείς συμβάσεις και τα Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών, όπως το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και το Σύμφωνο του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως επίσης και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ) αναγνωρίζουν τα δικαιώματα των παιδιών και νέων, στην προστασία τους από το κράτος.³⁰⁵ Θα πρέπει λοιπόν, με βάση αυτά τα κείμενα να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα από το κράτος και τους πολίτες για τα πιο ευάλωτα μέλη της κοινωνίας. Βασική και πρωταρχική αρχή είναι η προστασία των παιδιών από όλους τους φορείς.

Επιπλέον, πολύ σπουδαίο κείμενο αποτελεί η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών³⁰⁶ για τα δικαιώματα του παιδιού,³⁰⁷ η οποία αποκαλείται και “Magna Charta”.³⁰⁸ Διασφαλίζει τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την προστασία της αξιοπρέπειας και των ελευθεριών του ατόμου.³⁰⁹

Τα κείμενα διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου έχουν επίσης ως σκοπό τους, τη διαπαιδαγώγηση του ανήλικου παραβάτη και όχι τόσο την τιμωρία του. Αυτό συμβαίνει, διότι πολλές φορές, οι επιλογές τους δεν είναι απόλυτα δικές τους, αλλά προϊόντα του περιβάλλοντος, στο οποίο έχουν βρεθεί, στα ερεθίσματα που έχουν λάβει και σε δυσλειτουργίες του συστήματος και των θεσμών.³¹⁰ Έτσι, συχνά δεν

³⁰⁴ Σ. Κουτσομπίνα, «Η συνταγματική θέση του ανήλικου», Σε: Λ. Μπεζέ (Επιμ.), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990, σελ.139-153

³⁰⁵ Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022, σελ. 28-30, 42-45

³⁰⁶ (ν. 2101/2.12.1992- ΦΕΚ Α 192)

³⁰⁷ Α. Πιτσελά, Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, Β΄. Δίκαιο Ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σελ.449

³⁰⁸ Κ. Σταμάτης, Α. Τάκης, Εισαγωγή στην Επιστήμη του Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 156, 157

³⁰⁹ Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 3, 24,32

³¹⁰ Ν. Κουράκης, Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή, 2013, σελ. 259

ευθύνονται οι ίδιοι τόσο, όσο το περιβάλλον τους, αλλά και η ηλικία τους. Συχνά, το ίδιο το κοινωνικό περιβάλλον, τους έχει στερήσει τις δυνατότητες για ένα διαφορετικό μέλλον από αυτό, στο οποίο έχουν βρεθεί και το οποίο διαφαίνεται γι' αυτούς εξαιτίας της εγκληματικής του στάσης.

Επιπλέον, κείμενα του Διεθνούς Συμφώνου³¹¹ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα του ανθρώπου,³¹² με το νόμο 1532/ 85,³¹³ αλλά και πολλά άλλα διεθνή κείμενα, προβλέπουν προστασία του παιδιού από την εκμετάλλευση της εργασίας του, αλλά και την προάσπιση κάθε δικαιώματός του.³¹⁴

Κατανοούμε λοιπόν, ότι είναι πολύ σημαντικό να κατοχυρώνεται ένα Θεσμικό Πλαίσιο, τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, αναφορικά με την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών³¹⁵ και την προστασία τους, διότι πρόκειται για ένα ζήτημα, το οποίο απασχολεί συνολικά την κοινωνία και το οποίο θα πρέπει να προληφθεί, έτσι ώστε να μην υπάρχουν εξάρσεις ή υποτροπές των δραστών.

1.3 Ποινική μεταχείριση των ανήλικων παραβατών

Υπάρχει πλήθος κειμένων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, αναφορικά με την προστασία των ανηλίκων και την ποινική μεταχείρισή τους από τα εκάστοτε κράτη. Βέβαια, δε λείπουν οι προβληματικές για το συγκεκριμένο φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας.³¹⁶ Με το παρόν σύστημα, ο ανήλικος προστατεύεται και μπορεί να επανενταχθεί πιο εύκολα, εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των αναμορφωτικών μέτρων, με τα οποία τηρείται η αρχή της επιείκειας, με βάση τα διεθνή κείμενα και δίνεται περισσότερη έμφαση στην προστασία των

³¹¹ Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022, σελ. 28-30, 42-25

³¹² <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-sunthekes/nomos-1532-1985-phek-45a-19-3-1985.html>

³¹³ Νόμος 1532/1985 - ΦΕΚ 45/Α/19-3-1985

³¹⁴ Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 3, 24, 32

³¹⁵ Α. Πιτσελά, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022 σελ. 44

³¹⁶ Χ. Δημόπουλος, Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1988, σελ. 236-240

ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.³¹⁷ Ωστόσο, παρότι γίνεται λόγος για αναμόρφωση και βελτίωση της ποινικής διαδικασίας και της μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών, δεν τίθενται αρκετά μέτρα, αναφορικά με την πρόληψη του φαινομένου.³¹⁸

Επιπλέον, από πλευράς Ποινικής Δικονομίας, η δυνατότητα του εισαγγελέα να απόσχει³¹⁹ από τη ποινική δίωξη του ανήλικου παραβάτη δεν έχει εφαρμοστεί κατά τον τρόπο που θα έπρεπε.³²⁰ Παράλληλα, ακόμη και το θέμα των νομοθετικών μέτρων παρουσιάζει προβληματισμούς, κυρίως ως προς τον τρόπο, με τον οποίο θα πρέπει να εφαρμόζονται, όπως επίσης και στο θέμα της τοξικοεξάρτησης, που είναι πιο αποτελεσματική η μέθοδος της παρέμβασης από εκείνη της νομοθετικής επίλυσης του ζητήματος.³²¹

Γενικότερα, κατανοούμε ότι είναι απαραίτητη η ύπαρξη και η χρήση κρατικών υποδομών, η οργάνωση, η συνεργασία, αλλά και η επαρκής προετοιμασία, τόσο του προσωπικού, όσο και των υπηρεσιών- φορέων του κράτους και των κοινωνικών υπηρεσιών, έτσι ώστε να εφαρμοστούν τα μέτρα και οι νόμοι που τίθενται, αλλά και να έχουν ως στόχο και αποτέλεσμα την προστασία των ανηλίκων και την επαρκή τους μεταχείριση, με βάση τα ειδικά καθεστώτα που ισχύουν.

³¹⁷ Γ. Παπαγεωργίου, «Η εξέλιξη του Δικαίου Ανηλίκων». Στο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), *Ανήλικοι & Παραβατικότητα*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σελ. 506

³¹⁸ Α. Μαγγανάς, «Παραβατική συμπεριφορά Ανηλίκων», *ΠοινΔικ*, 11/2003, σελ. 1176

³¹⁹ Φαρσεδάκης Ι. (2005), *Δίκαιο Ανηλίκων*, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

³²⁰ Καραμπέρη Ε., (2016), *Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης*» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή*, 2016, 71-75

³²¹ Καραμπέρη Ε., (2016), *Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης*» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή*, 2016, σελ. 71-75

1.4 Οι υπηρεσίες και ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων

Το 1958 συγκροτήθηκε για πρώτη φορά ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων.³²² Σκοπός των συγκεκριμένων υπηρεσιών είναι να αναλαμβάνουν την κοινωνική έρευνα, πριν από την προσαγωγή του ανηλίκου στο δικαστήριο, αλλά και μετά τη διεξαγωγή της δίκης. Ο ρόλος της υπηρεσιών είναι να αποτελούν τον πιο βασικό εξωδυσματικό φορέα της μεταχείρισης των ανηλίκων, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής στο κοινωνικό περιβάλλον.³²³ Είναι απαραίτητη η πρόληψη του φαινομένου, έτσι ώστε οι ανήλικοι να μην προχωρήσουν στην εγκληματικότητα. Αυτό το στάδιο αφορά το πεδίο πρόληψης, ενώ υπάρχει και το πεδίο καταστολής, όπου οι επιμελητές ανηλίκων αναλαμβάνουν το έργο ήδη μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης και την προσαγωγή στα Δικαστήρια Ανηλίκων.³²⁴

Στο άρθρο 7 του Προεδρικού Διατάγματος 49/1979,³²⁵ αναφέρονται όλα τα καθήκοντα της υπηρεσίας,³²⁶ που είναι η άσκηση της επιμέλειας σε ανηλίκους, η προστασία, η επίβλεψή τους και η διενέργεια κοινωνικών ερευνών.³²⁷

Παράλληλα, οι ανήλικοι, οι οποίοι έχουν παραβατήσει και προσάγονται στο Δικαστήριο Ανηλίκων παρακολουθούνται από επιμελητές ανηλίκων, έτσι ώστε να διενεργήσουν κοινωνική έρευνα για τη διαβίωσή τους, για τις συναναστροφές, για τις

³²² Κουλούρης, Ν. (2016 Β). Οι Υπηρεσίες Επιμελητών στην Ελλάδα. Στο Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε., Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, (σελ.13-52).

³²³ Κουλούρης, Ν. (2016 Β). Οι Υπηρεσίες Επιμελητών στην Ελλάδα. Στο Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε., Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, (σελ.18-52).

³²⁴ Κουλούρης, Ν. (2016 Β.1). Το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων. Στο Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε., σελ. 42-43

³²⁵ <https://theartofcrime.gr>

³²⁶ Κοσμάτος Κ., Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική δίκη των ανηλίκων, Νοέμβριος 2018, στο Περιοδικό: <https://theartofcrime.gr>, σελ. 804

³²⁷ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 6-10

δραστηριότητές τους,³²⁸ αλλά και για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, μέχρι την περίοδο της διεξαγωγής της ακροαματικής διαδικασίας.³²⁹

Ο ρόλος της υπηρεσίας είναι πολύ σημαντικός, προκειμένου να προληφθούν οι περιπτώσεις υποτροπής των ανηλίκων.³³⁰ Επίσης, ο επιμελητής ανηλίκων παρεμβαίνει συμβουλευτικά και συνεργάζεται με την οικογένεια του ανήλικου παραβάτη.³³¹

Επιπρόσθετα, αποτελούν άτομα, που δημιουργούν ασφάλεια στον ανήλικο παραβάτη και στην οικογένεια του δράστη, ενώ παράλληλα λειτουργούν συχνά προληπτικά ή ακόμα και κατασταλτικά. Με αυτό τον τρόπο, οι ανήλικοι παραβάτες δεν είναι υπότροποι, καθώς μέσω της συμβολής των επιμελητών ανηλίκων και της συμβουλευτικής, αλλάζουν πορεία και κατεύθυνση στην μετέπειτα ζωή τους, με την ενηλικίωσή τους.

1.5 Τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα και ο σκοπός τους

Με το νόμο³³² 3189/ 2003³³³ και με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα, υπάρχει δυνατότητα τα Δικαστήρια Ανηλίκων να επιλέξουν για τους ανήλικους παραβάτες αναμορφωτικά μέτρα. Προκειμένου δηλαδή, να τεθεί ως πρωταρχικός σκοπός το συμφέρον του ανήλικου παραβάτη τίθενται κάποια μέτρα, σύμφωνα με τα ισχύοντα στην αρχή της αναλογικότητας, έτσι ώστε να βοηθηθεί το άτομο, σε κάθε περίπτωση. Επιπλέον, κάθε μέτρο είναι εξατομικευμένο, ανάλογα με τις συνθήκες και τις περιπτώσεις, αλλά και τον χαρακτήρα του ανήλικου δράστη.³³⁴

³²⁸ Πιτσελά, Α. (2022). Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (ε' έκδοση). Αθήνα: ΣΑΚΚΟΥΛΑ., σελ. 225-230, 313-319

³²⁹ Πανούσης, Γ. (1987). Θεμελιώδη ζητήματα της εγκληματολογίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα., σελ. 132

³³⁰ Χαϊρπάρογλου, Α. (2010). Έφηβοι σε ρήξη με το νόμο. Μια εθνογραφική μελέτη της «παραβατικότητας» και της ριψοκίνδυνης δράσης. Αθήνα: νήσος, σελ.66, 58-59

³³¹ Χαϊρπάρογλου, Α. (2010). Έφηβοι σε ρήξη με το νόμο. Μια εθνογραφική μελέτη της «παραβατικότητας» και της ριψοκίνδυνης δράσης. Αθήνα: νήσος, σελ. 66, 58-59

³³² <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anilikoi/n-3189-2003.html>

³³³ Νόμος 3189/2003 - ΦΕΚ Α/243/21-10-2003

³³⁴ Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

Κάποια από τα αναμορφωτικά μέτρα είναι λοιπόν, η επίπληξη του ανήλικου, η ανάθεση της επιμέλειας σε ανάδοχη οικογένεια, η συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη και θύματος, η παρακολούθησή του από προγράμματα και φορείς κ.ά.³³⁵ Φυσικά, μπορεί να τεθούν και πρόσθετες υποχρεώσεις και νομοθετικά μέτρα, έτσι ώστε να καταφέρει ο ανήλικος να διαπαιδαγωγηθεί και να ενταχθεί, ενώ το δικαστήριο παράλληλα, θα αποφασίσει για τη μέγιστη δυνατή διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου.

Στην εισηγητική έκθεση του νόμου 3189/2003 αναφέρονται αναλυτικά όλες οι περιπτώσεις, για τις οποίες το δικαστήριο ανηλίκων αποφασίζει την επιβολή των ανωτέρω αναμορφωτικών μέτρων. Λαμβάνονται υπ' όψιν όλες οι περιστάσεις, όπως η ηλικία, οι συνθήκες, η οικογένεια και το αδίκημα που τέλεσε ο ανήλικος.³³⁶

Παράλληλα, όταν οι περιπτώσεις των ανηλίκων παραβατών είναι ιδιαίτερα δύσκολες, λόγω των συνθηκών, της προσωπικότητας του δράστη ή της αδυναμίας εύρεσης κατάλληλου μέτρου, αποφασίζουν οι αρμόδιες αρχές για την επίλυση του ζητήματος σχετικά με την υποστήριξη του ανηλίκου, με σκοπό το συμφέρον του.³³⁷ Σύμφωνα, μάλιστα με τον Κουράκη Ν., τα μέτρα αυτά αποτελούν ποινικά μέτρα κατά των ανηλίκων, δηλαδή συνιστούν ξεχωριστή, αυτοτελή και εξατομικευμένη κατηγορία έννομων ποινικών συνεπειών για τους ανήλικους δράστες.³³⁸ Σκοπός τους όχι η ανταπόδοση, αλλά η βελτίωση.³³⁹ Γι' αυτό το σκοπό, άλλωστε, όταν κρίνει το δικαστήριο ότι το προβλεπόμενο μέτρο έχει επιτελέσει το σκοπό για τον οποίο τέθηκε, αποσύρεται ή καταργείται.³⁴⁰

1.6 Η επιβολή θεραπευτικών μέτρων στους ανήλικους παραβάτες

Στο νόμο 3189 /2003 και στο άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται ότι οι ανήλικοι απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση, όταν τελούν σε νοσηρή διατάραξη των

³³⁵ Κοσμάτος Κ., Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο), σελ. 804.

³³⁶ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δράστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60-65

³³⁷ Πιτσελά, Α. (2022). Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (ε' έκδοση). Αθήνα: ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 237-240

³³⁸ Κουράκης Ν., Συστηματική ερμηνεία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2006, σελ 61

³³⁹ Σπινέλλη, ερμ. ΠΚ Γεν. Μέρος εκδ. Σάκκουλα Αθήνα, 1987, σελ 1428

³⁴⁰ Κων. Κοσμάτου σε Χαρ Δημόπουλου - Κ. Κοσμάτου Δικαιο ανηλικων εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2010 σελ 80 επ, Αρ. Χαραλαμπίκη Ερμ Ποιν. Κώδικα τ. Α εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2011 σελ 1217 επ

πνευματικών λειτουργιών τους ή σε κάποια ψυχική ασθένεια ή σε περίπτωση που είναι τοξικοεξαρτημένοι. Το δικαστήριο σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να επιβάλει θεραπευτικά μέτρα στον ανήλικο παραβάτη, έτσι ώστε να τον βοηθήσει για την ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και την επανένταξή του στην κοινωνία. Με βάση τα ως ανωτέρω οριζόμενα, μπορεί να αναθέσει την επιμέλεια στους γονείς ή σε ανάδοχη οικογένεια ή να αναθέσει την επιμέλεια σε επιμελητές ανηλίκων ή ακόμη και την παρακολούθησή του. Αυτό, βέβαια, συμβαίνει σε περιπτώσεις χρήσης ναρκωτικών ουσιών από τους τοξικοεξαρτημένους ανηλίκους, οι οποίοι δεν μπορούν να αποβάλουν μόνοι τους τον εθισμό τους.³⁴¹

Φυσικά, θα πρέπει να υπάρχει η συγκατάθεση του ανήλικου, έτσι ώστε να ενταχθεί στα συγκεκριμένα προγράμματα απεξάρτησης από τις ναρκωτικές ουσίες και να καταφέρει να ολοκληρώσει επαρκώς την παρακολούθηση του προγράμματος.³⁴² Δεν υπάρχει καταναγκασμός, είναι δεσμευτικά όμως και ειδικά σε περίπτωση που αφορούν την εξάρτηση από τις ναρκωτικές ουσίες.³⁴³

Ως προς τη φύση τους, αποτελούν αναπληρωματικά μέτρα της ποινής³⁴⁴ και ο σκοπός τους είναι η ηθικοκοινωνική βελτίωση του ανήλικου παραβάτη.³⁴⁵ Τα θεραπευτικά και τα νομοθετικά μέτρα τίθενται και επιβάλλονται υποχρεωτικά από το νόμο και δεν εξαρτώνται από την βούλησή του ανηλίκου.³⁴⁶ Επιπλέον, υπάρχει δυνατότητα αντικατάστασης των αναμορφωτικών μέτρων με θεραπευτικά μέτρα, ή ενός θεραπευτικού μέτρου με ένα άλλο θεραπευτικό μέτρο, για το οποίο αποφασίζει το δικαστήριο, ύστερα από έγκριση και γνωμοδότηση της ειδικής επιτροπής επιστημόνων.³⁴⁷

³⁴¹ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60-65

³⁴² Ναρκωτικά, Στέφ. Παύλου σελ 296

³⁴³ Ν. Παρασκευόπουλου Η διάδοση των ναρκωτικών σελ 73 επ.

³⁴⁴ Α. Μαργαρίτη-Ν. Παρασκευόπουλου, Ποινολογία Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 2005, σελ 109

³⁴⁵ ΑΠ 366/98 Ποιν.Δικ. 1998 σελ. 529, Μ. Μαργαρίτη Ερμ. Ποιν. Κώδικα έκδ. Σάκκουλα Αθήνα 2008. στο άρθρο 123.

³⁴⁶ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανηλίκων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60, 68

³⁴⁷ Κουράκης Ν. Ε. (2012), Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων: Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, β' έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα., σελ. 11-12

1.7 Η υφ' όρον απόλυση

Στο ισχύον νομικό καθεστώς τίθεται και η υφ' όρον απόλυση των ανήλικων, με τη διάταξη του άρθρου 129 του Ποινικού Κώδικα. Η συγκεκριμένη διάταξη ορίζει ότι η απόλυση υπό όρους επιβάλλεται από το δικαστήριο και απολύει τον ανήλικο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, όπου κρίνεται απαραίτητο. Χορηγείται οποτεδήποτε ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, ο οποίος δεν μπορεί να ξεπερνά το υπόλοιπο της ποινής. Υποβάλλεται αίτηση, η οποία εάν δεν γίνει δεκτή υπάρχει δυνατότητα επανυποβολής έπειτα από δύο μήνες από την απόρριψη της πρώτης, εκτός εάν υπάρξει κάποιο νεότερο στοιχείο, που επίσης την καθιστά απορριπτέα. Πολύ σημαντικό στοιχείο για τη χορήγηση αυτής, είναι ο ανήλικος να έχει εκτίσει τη μισή της ποινής του σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, όπως επιβλήθηκε από το αρμόδιο δικαστήριο.³⁴⁸

Μάλιστα υπάρχουν περιπτώσεις, όπου ο ανήλικος, ο οποίος απολύεται υφ' όρον δέχεται την επιβολή πρόσθετων όρων, διότι αυτοί αφορούν τον τρόπο διαβίωσης, τις συνθήκες ζωής του, ή την αναγκαία παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης, σε περιπτώσεις τοξικοεξάρτησης.³⁴⁹ Ειδικότερα, σε περιπτώσεις που οι ανήλικοι παραβάτες έχουν εθιστεί στη χρήση ναρκωτικών ουσιών, μπορούν να απολυθούν από το κατάστημα κράτησής τους ακόμη και πριν την έκτιση του μισού της ποινής, εφόσον έχουν εκτίσει το ένα τρίτο (1/3) της ποινής που τους έχει επιβληθεί και έχουν παρακολουθήσει τα απαραίτητα προγράμματα απεξάρτησης. Όλα όσα αναφέρθηκαν ανωτέρω αποτελούν σπουδαίους λόγους για την υφ' όρον απόλυση και στην περίπτωση αυτή, κατά το άρθρο 121 παράγραφος 3 του Ποινικού Κώδικα μπορεί ο καταδικασθείς ανήλικος να απολυθεί.³⁵⁰

1.8 Ειδικά Ζητήματα

Υπάρχουν ορισμένα ειδικά ζητήματα, στις περιπτώσεις της ανήλικης παραβατικότητας, τα οποία αφορούν είτε το πρόσωπο του ανήλικου δράστη, είτε τις διατάξεις του νόμου, αναφορικά με τη μείωση των ποινών, τις παραγραφές των

³⁴⁸ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60, 68

³⁴⁹ Σπινέλλη Κ. (1987), ερμ. ΠΚ Γεν. Μέρος εκδ. Σάκκουλα Αθήνα, σελ. 1780

³⁵⁰ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60, 68

αδικημάτων και τη δίκαιη δίκη των ανηλίκων, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο νόμο για εκείνους, στις περιπτώσεις του μειωμένου καταλογισμού, κατά την τέλεση της αξιόποινης πράξης.

Ως προς την παραγραφή, προκειμένου να χαρακτηριστούν οι πράξεις των ανηλίκων ως πλημμελήματα, δεν αφορά το νομικό σύστημα, εάν οι αντίστοιχες πράξεις για τους ενήλικες αποτελούν κακούργημα και αυτό διότι, κατά πλάσμα δικαίου οι ανήλικοι παραβάτες διαπράττουν πλημμελήματα.³⁵¹

Ειδικές περιστάσεις αφορούν μάλιστα οι συνθήκες, στις οποίες ο ανήλικος είναι τοξικομανής και χρήζει ιδιαίτερης προστασίας και γι' αυτό τον λόγο, η επιβολή θεραπευτικών μέτρων είναι η πιο ενδεδειγμένη για εκείνον ποινή. Μάλιστα, σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι ίδιοι δεν έχουν αποκτήσει εθισμό, αλλά έχουν προβεί σε χρήση ναρκωτικών ουσιών επιβάλλονται αναμορφωτικά μέτρα, σύμφωνα με το άρθρο 122 του ΠΚ.³⁵²

Επιπλέον, ειδικά ζητήματα αποτελούν και οι περιπτώσεις, που οι ανήλικοι κρίνονται ως ακαταλόγιστοι ή μειωμένου καταλογισμού. Στο άρθρο 34 του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται ότι η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη, εάν κατά τη στιγμή της τέλεσης αυτής, βρισκόταν σε διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησής του, με αποτέλεσμα να μη βρίσκεται σε θέση να αντιληφθεί το άδικο της πράξης που προκαλεί ή τη βαρύτητα αυτής και να είναι ακαταλόγιστος.³⁵³ Συμβαίνει και σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι ενήλικοι διαπράττουν εγκλήματα, αλλά στην περίπτωση της διαπίστωσης των παραπάνω εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 123 του Ποινικού Κώδικα. Γίνεται δηλαδή, επιβολή θεραπευτικών μέτρων, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί η κατάσταση και να βοηθηθεί ο ανήλικος παραβάτης.³⁵⁴

³⁵¹ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 60, 68

³⁵² Μυλωνόπουλος Χ.,(2020), Γενικό Μέρος Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 172

³⁵³ Μυλωνόπουλος Χ.,(2020), Γενικό Μέρος Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ. 172

³⁵⁴ Σεφερίδης Η., Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, Θεσσαλονίκη, 2014, 60, 68

2. Πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων

2.1 Η πρόληψη ως μέσο αντεγκληματικής πολιτικής

Ένας τρόπος, με τον οποίο μπορεί να παρεμποδιστεί η τέλεση εγκληματικών πράξεων είναι η εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης του εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο αυτό, εννοούμε το σύνολο των πρακτικών, στρατηγικών και μέτρων, που είναι απαραίτητα, προκειμένου να σχεδιαστεί μια επαρκής αντεγκληματική πολιτική, η οποία θα αποτρέπει, σε μεγάλο βαθμό την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και την διάπραξη εγκλημάτων.³⁵⁵

Τόσο η επιστήμη του Ποινικού Δικαίου, όσο και οι Επιστήμες της Κοινωνιολογίας και της Εγκληματολογίας, έχουν εισαγάγει έννοιες και είδη πρόληψης.

Στο σύστημα του Ποινικού Δικαίου, τα είδη πρόληψης που υπάρχουν είναι η ποινική ή δικαϊκή πρόληψη, όπου χρησιμοποιούνται ως μέσα, οι νόμοι και οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα, που μπορούν να τεθούν και να εφαρμοσθούν, προκειμένου να προληφθεί το επίπεδο της εγκληματικότητας.

Ειδικότερα, η ποινική πρόληψη διακρίνεται σε γενική και ειδική πρόληψη. Η πρώτη, αφορά το σύνολο των πολιτών και οι στόχοι της επιτυγχάνονται, διότι οι πολίτες δεν προχωρούν στην τέλεση εγκλημάτων, ενώ η δεύτερη απευθύνεται σε όσους έχουν ήδη τελέσει αξιόποινη πράξη και έχουν παραβιάσει συγκεκριμένο κοινωνικό κανόνα. Ο σκοπός της τελευταίας, είναι οι δράστες να βελτιωθούν και να αποφευχθεί η υποτροπή τους στο μέλλον.³⁵⁶

Από την εγκληματολογική πλευρά, η πρόληψη διακρίνεται σε περιστασιακή και κοινωνική. Η περιστασιακή³⁵⁷ αφορά τα τεχνικά μέσα, τα οποία λαμβάνονται και έχουν ως στόχο την αποτροπή της διάπραξης εγκληματικών πράξεων, ενώ η κοινωνική πρόληψη, η οποία είναι και η πιο σημαντική, έχει ως στόχο την

³⁵⁵ Φαρσεδάκης Ι., Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής, Αντεγκληματική Πολιτική και Κοινωνικός Έλεγχος σε Εποχή Κρίσης, Τιμητικός Τόμος Κουράκη, 25 Ιανουαρίου 2016, στο ηλεκτρονικό περιοδικό: <http://crime-in-crisis.com/>

³⁵⁶ Φαρσεδάκης Ι., Η Εγκληματική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990, σ.19 και 31.

³⁵⁷ Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, σελ.90.

καταπολέμηση των παραγόντων που οδηγούν στην εκδήλωση εγκληματικής ή παραβατικής συμπεριφοράς.

Σε αυτά τα πλαίσια έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες, που αναφέρονται στην αποτελεσματικότητα των μέτρων και των πρακτικών που λαμβάνονται από κάθε κράτος, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες τάσεις της εγκληματικότητας, όπως παρατηρούνται σήμερα. Πρόκειται άλλωστε, για ένα φαινόμενο, το οποίο παρουσιάζει διεθνή αύξηση³⁵⁸ και οι στρατηγικές, οι πρακτικές και τα μέτρα, που θα ληφθούν, θα μπορούν να εφαρμοστούν, σε κάποιο βαθμό, σε όλα τα κράτη με τροποποιήσεις φυσικά, ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε καθένα από αυτά.

Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί ότι για την πρόληψη της εγκληματικότητας τίθενται προϋποθέσεις, που θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν, όπως είναι η προσωπικότητα των δραστών και οι προεγκληματικές καταστάσεις.³⁵⁹

Οι παράγοντες που ωθούν τα άτομα στην παραβατικότητα και εκείνοι που τα συγκρατούν από αυτές τις πράξεις, θα πρέπει να υπολογίζονται για το σχεδιασμό αντεγκληματικής πολιτικής,³⁶⁰ η οποία θα πρέπει να ενισχύει τους τελευταίους και να περιορίζει τους πρώτους.³⁶¹

Μέτρα λοιπόν και στρατηγικές πρόληψης, οι οποίες έχουν ως κοινό στόχο την αποτροπή του εγκλήματος προληπτικά και όχι κατασταλτικά, είναι η δημιουργία θετικών προτύπων στην κοινωνία, ο σωστός καταμερισμός της εργασίας στο κοινωνικό σύνολο, η παροχή πραγματικής και ουσιαστικής εκπαίδευσης σε όλους και η δυνατότητα των νέων να επηρεάζονται από το περιβάλλον τους.³⁶² Φυσικά, όλα αυτά που αναφέρονται αφορούν όλα τα κράτη και αποτελούν τρόπους, που θα πρέπει να ενταχθούν στο σχεδιασμό της αντεγκληματικής πολιτικής. Επιπλέον, θα ήταν θεμιτό να δημιουργηθούν συνέδρια, επιτροπές και σεμινάρια με διεπιστημονικότητα

³⁵⁸ Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ. 125.

³⁵⁹ Olof Kinberg, Les problèmes fondamentaux de la criminologie, Paris, Éditions Cujas, 1962, σ. 138-139 και 154-171.

³⁶⁰ Φαρσεδάκης Ι., Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής, Αντεγκληματική Πολιτική και Κοινωνικός Έλεγχος σε Εποχή Κρίσης, Τιμητικός Τόμος Κουράκη, 25 Ιανουαρίου 2016, στο ηλεκτρονικό περιοδικό: <http://crime-in-crisis.com/>

³⁶¹ Φαρσεδάκης Ι., Το Αλφάβητο της Εγκληματολογίας, στον Τιμητικό Τόμο Κ. Σπινέλλη, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009, σσ. 401-413, υπό στοιχείο Ζ.

³⁶² Φαρσεδάκης Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, σ. 129-137

(ιστορικό, κοινωνιολογικό, νομικό, ψυχολογικό, εγκληματολογικό περιεχόμενο κ.ά.).³⁶³ Οι στρατηγικές, μάλιστα, που κάθε φορά θα χρησιμοποιούνται εξαρτώνται και από τους αντίστοιχους παράγοντες που τις δημιουργούν. Αυτά τα δύο στοιχεία είναι αλληλένδετα και είναι σημαντικό, πριν σχεδιαστεί οποιαδήποτε αντεγκληματική πολιτική, να διασφαλίζεται ότι η στρατηγική θα στοχεύει ακριβώς πάνω στο πρόβλημα που δημιουργείται. Επί παραδείγματι, σε περιπτώσεις, όπου οι συναναστροφές με συνομήλικους δημιουργούν παραβατικές συμπεριφορές (βλ. θεωρία πολιτιστικής παρέκκλισης), η στρατηγική θα πρέπει να αφορά την επίλυση του ζητήματος, μέσω της εμπλοκής τους με νέους που θα απέχουν από την παραβατικότητα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα, να μην επηρεάζονται οι δυνάμει νέοι παραβάτες από αρνητικά πρότυπα και να απέχουν κι εκείνοι από την παραβατικότητα.

Γενικότερα, οι στρατηγικές έχουν ως στόχο την απασχόληση των νέων, έτσι ώστε να μην έχουν χρόνο και δυνατότητα εμπλοκής σε παράνομες και επικίνδυνες για αυτούς δραστηριότητες, αλλά και τη δημιουργία ευκαιριών, που θα τους κάνουν να νιώθουν χρήσιμοι, παραγωγικοί και δημιουργικοί.

Επιπλέον, μία στρατηγική αφορά τη μείωση αρνητικών συμπεριφορών στιγματισμού και «ετικετοποίησης» των δραστών. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι οι σύγχρονες τάσεις της πρόληψης παραβατικότητας των ανηλίκων είναι οι παρεμβάσεις, οι οποίες αφορούν περισσότερο το τοπικό επίπεδο, η δημιουργία συμβουλίων πρόληψης σε όλα τα επίπεδα (εθνικά, τοπικά, περιφερειακά και διεθνή). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μάλιστα, είναι σημαντικό να δημιουργηθούν περαιτέρω προγράμματα πρόληψης, σεμινάρια και ΜΚΟ, αλλά και σε κυβερνητικό επίπεδο, να εξασφαλίζεται η πρόληψη και η στόχευση στην αντεγκληματική πολιτική.³⁶⁴

2.2 Η πρόληψη της παραβατικότητας στην οικογένεια

Το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη προσωπικότητας του παιδιού και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα

³⁶³ Φαρσεδάκης Ι., Στοιχεία Εγκληματολογίας, σ. 31.

³⁶⁴ Φαρσεδάκης Ι., Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής, Αντεγκληματική Πολιτική και Κοινωνικός Έλεγχος σε Εποχή Κρίσης, Τμητικός Τόμος Κουράκη, 25 Ιανουαρίου 2016, στο ηλεκτρονικό περιοδικό: <http://crime-in-crisis.com/>

του. Μάλιστα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα διακινδύνευσης για την παραβατικότητα των ανηλίκων. Στην οικογένεια μάλιστα, σε περιπτώσεις που ο θεσμός αυτός υπολειτουργεί ή σε περιπτώσεις απουσίας της σύνδεσης μεταξύ των γονέων και τέκνων, το πρόβλημα εντείνεται.

Είναι πολύ σπουδαίο να υπάρχει πρόληψη του φαινομένου και να εφαρμόζονται οι πρακτικές – στρατηγικές, οι οποίες θα ενισχύσουν τη σχέση των γονέων με τα παιδιά.

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και η φθορά του θεσμού της οικογένειας έχει οδηγήσει στην απομάκρυνση, στην έλλειψη επικοινωνίας και έχει δημιουργήσει την ανάγκη εφαρμογής πρακτικών που θα οδηγήσουν στην ορθή λειτουργία του οικογενειακού περιβάλλοντος και στην πρόληψη του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων.³⁶⁵ Οι προϋποθέσεις που τίθενται είναι η άμεση και ανοιχτή επικοινωνία, η οριοθέτηση και ο προγραμματισμός, έτσι ώστε τα παιδιά να γνωρίζουν τα όριά τους και να πειθαρχούν σε αυτά, να υπάρχουν κανόνες, οι οποίοι είναι σταθεροί και θα δημιουργούν ασφάλεια στο παιδί και φυσικά ενημέρωση μέσω προγραμμάτων, έτσι ώστε οι γονείς να διαπαιδαγωγούν τα τέκνα τους και να διαχειρίζονται ορθά τις καταστάσεις που εμφανίζονται όταν παρατηρούν τάση αυτών προς αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Είναι σημαντικό οι γονείς να γνωρίζουν τον τρόπο, με τον οποίο θα μπορούν να διαχειριστούν το ανήλικό τέκνο σε περίπτωση παραβίασης κανόνων που έχουν επιβληθεί στα πλαίσια του οικογενειακού ή του σχολικού περιβάλλοντος και να μπορούν να ρυθμίζουν με τρόπο ορθό και άρτιο τις ισορροπίες, που είναι απαραίτητες για την οικογένεια, χωρίς ωστόσο, το παιδί να αισθάνεται πίεση και έλλειψη εμπιστοσύνης.

Μάλιστα, οι ισορροπίες θα πρέπει να διατηρούνται, έτσι ώστε να μην υπάρχει στιγματισμός σε περιπτώσεις παραβατικότητας των παιδιών, αλλά και να υπάρχουν

³⁶⁵ Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική, (2017), Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα, σελ. 70-76

συγκεκριμένες λειτουργίες διαχείρισης³⁶⁶ από τους γονείς, το περιβάλλον και την κοινωνία, για να αποφευχθεί αυτή η «ετικετοποίηση».

Σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες ο ανήλικος υπακούει τους κανόνες που έχουν επιβληθεί στα πλαίσια της οικογένειας έχει μικρότερες πιθανότητες να μην υπακούει στους κανόνες της κοινωνίας και της πολιτείας. Κατά συνέπεια, υπάρχουν και πολύ μικρότερες πιθανότητες να εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά.

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι οι γονείς από την αρχή της παιδικής ηλικίας των τέκνων, μέχρι και την ενηλικίωση των τελευταίων, αποτελούν πρότυπα για αυτά και μιμούνται τις συμπεριφορές και το χαρακτήρα τους. Επομένως, η καλύτερη πρόληψη είναι τα υγιή πρότυπα για τους ανηλικούς και η αποχή από βίαιες συμπεριφορές, από ναρκωτικές ουσίες και κακοποιητικές καταστάσεις.³⁶⁷

Έτσι, υπάρχουν πολλές πιθανότητες, το άτομο να μην αποκλίνει και να μην εκδηλώσει παραβατική συμπεριφορά σε νεαρή ηλικία, καθώς θα βρίσκεται σε προστατευμένο οικογενειακό περιβάλλον και οι στρατηγικές που θα ακολουθούνται θα οδηγούν με ασφάλεια τον ανήλικο στην υγιή ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων.

2.3 Κοινωνική πρόληψη

Είναι σημαντικό να υπάρξουν στρατηγικές και να ληφθούν κατάλληλα μέτρα, έτσι ώστε να εκριζωθούν οι παράγοντες που ωθούν τους νέους στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Παράγοντες όπως η φτώχεια, η ανέχεια, η ανεργία, η κακή ποιότητα ζωής, η έλλειψη αξιών, όπως η αλληλεγγύη και ο σεβασμός, οδηγούν τους νέους στην τέλεση αξιόποινων πράξεων.³⁶⁸

Ένα σπουδαίο, μέρος της πρόληψης του φαινομένου να πραγματοποιηθεί μέσω της προώθησης προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας, τα οποία θα στηρίζουν στην πράξη τους θεσμούς της κοινωνικοποίησης.³⁶⁹ Θεσμοί, όπως το σχολείο και η

³⁶⁶ Ι. Φαρσεδάκης, Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: Μερικές ιστορικές, συγκριτικές, θεωρητικές και πρακτικές επισημάνσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σ. 196 επ.

³⁶⁷ Herbert M., (1997), Ψυχολογική φροντίδα του παιδιού και της οικογένειάς του, μετάφραση: Σκαρβέλη Γ., εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σελ. 131-145

³⁶⁸ Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598

³⁶⁹ Πιτσελά Α., Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022, σελ. 25-30

οικογένεια θα πρέπει να ενισχύονται, διότι αποτελούν τον πρώτο, αρχικό πυρήνα ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου.

Το σχολικό περιβάλλον θα πρέπει να διαμορφωθεί και να μετεξελιχθεί³⁷⁰ σε ένα μέρος, όπου τα άτομα θα μορφώνονται ουσιαστικά, θα αξιοποιούν πλήρως όλες τις ικανότητές τους και θα διεκδικούν τους ορίζοντές τους, με στόχο την πραγματική εκπαίδευση, αλλά και να στρέφει το βλέμμα των μαθητών στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και στη μετέπειτα εξέλιξη της πορείας της ζωής τους.

Φυσικά, η διοργάνωση σεμιναρίων για όλους θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση των προβλημάτων, αλλά και στην πρόληψη του φαινομένου. Σε αυτά τα πλαίσια, τίθεται και το ζήτημα της σωστής αξιοποίησης του χρόνου των παιδιών, έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα, τόσο να μορφώνονται, όσο και να κοινωνικοποιούνται, αλλά και να καταφέρνουν να πραγματοποιούν τους στόχους τους.³⁷¹

. Στα ίδια πλαίσια κινούνται και όλα τα προγράμματα,³⁷² τα οποία δημιουργούνται από εθελοντικές οργανώσεις, ΜΚΟ ή οποιεσδήποτε άλλες εκπαιδευτικές υπηρεσίες, που έχουν στόχο την επιμόρφωση και την απασχόληση των παιδιών σε όλα τα επίπεδα. Μέσω αυτών των πρακτικών θα μπορέσουν οι ανήλικοι να κοινωνικοποιηθούν ομαλά και να συναναστραφούν με τους γύρω τους, με τους συνομήλικους τους και να απασχολούνται θέτοντας στόχους στη ζωή τους και χωρίς να αισθάνονται ότι πιέζονται ή ασφυκτιούν στο οικογενειακό ή σχολικό περιβάλλον. Κάθε στρατηγική, βέβαια, θα πρέπει να είναι συντονισμένη από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς³⁷³ και όχι μεμονωμένη. Τέλος, η σωστή διαχείριση των καταστάσεων και η διαπραγμάτευση των προβληματισμών και των ζητημάτων των νεαρών ατόμων θα βοηθήσει στην πρόληψη του φαινομένου της παραβατικότητάς τους.

³⁷⁰ Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598

³⁷¹ Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598-603

³⁷² Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598-603

³⁷³ Ι. Φαρσεδάκης, «Η Πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής. Στο: Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Α΄, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σ. 169.

2.4 Περιστασιακή πρόληψη

Το φαινόμενο της παραβατικότητας των ανήλικων θα μπορούσε να περιοριστεί επιπλέον, με την περιστασιακή πρόληψη. Πρόκειται δηλαδή, για τον περιορισμό των ευκαιριών και των δυνατοτήτων που δίνονται στους δράστες για την τέλεση εγκληματικών πράξεων και κατ' επέκταση, την προστασία του κοινωνικού συνόλου από την δράση τους. Τέτοιοι περιορισμοί μπορεί να αφορούν, επί παραδείγματι, την ασφάλεια και την περαιτέρω προστασία των πολιτών μέσω της επαρκούς φωταγώγησης των δρόμων και την αξιοποίηση όλων των μέσων της σύγχρονης τεχνολογίας. Όλες αυτές οι πρακτικές στηρίζονται στην ορθολογική επιλογή (rational choice theory)³⁷⁴, όπου επιδιώκεται η αποφυγή από τους δράστες των επιλογών που θα τους θέσουν σε μεγαλύτερο κίνδυνο, θα τους σε οδηγήσουν σε περαιτέρω ζημιές και θα τους βλάψουν.

Δεν πρόκειται να επιλέξουν δηλαδή, την τέλεση μίας πράξης, η οποία κατά πάσα πιθανότητα θα τους προξενήσει κάποια ζημιά και το κόστος θα είναι μεγαλύτερο από το πιθανό όφελός τους.³⁷⁵

Προς αυτή την κατεύθυνση λοιπόν, του συνδυασμού κοινωνικής και περιστασιακής πρόληψης θα πρέπει να κατευθυνθούν οι σχεδιασμοί για ένα σύστημα αντεγκληματικής πολιτικής, το οποίο θα προστατεύει τους πολίτες και τους πιθανούς δράστες.

2.5 Ευρωπαϊκά Προγράμματα πρόληψης παραβατικότητας

Ένα πρόγραμμα, το οποίο εφαρμόζεται στις χώρες της Ευρώπης και συγκεκριμένα στην Αυστρία και στην Ουγγαρία, ονομάζεται “Ego-Strength”³⁷⁶ και έχει ως στόχο την ενδυνάμωση των παιδιών, τη δημιουργική απασχόληση, τον

³⁷⁴ Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598-603

³⁷⁵ Κουράκης Ν., Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, Εκδ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2013, σελ. 598-603

³⁷⁶ Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική, (2017), Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα, σελ. 85-100

συντονισμό και την επικοινωνία, έτσι ώστε να επιλύονται τα κάθε είδους ζητήματά τους. Εφαρμόζεται στα σχολεία, ενώ παράλληλα, αφορά και τους γονείς, εκπαιδευτικούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται και να λειτουργούν ομαδικά. Αποτελεί πρόγραμμα πρόληψης για την καταπολέμηση της παραβατικότητας και της βίας.

Επιπλέον, ένα πρόγραμμα, το οποίο εφαρμόζεται στην Νορβηγία, με το όνομα “Nightravens”³⁷⁷ έχει επίσης τον ίδιο σκοπό, την προστασία των νέων από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, από την τέλεση αξιόποινων πράξεων και από την κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων αλκοόλ, η οποία θα τους ωθήσει σε εγκλήματα πιθανότατα, θα τους οδηγήσει σε βία και αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Πρόκειται για πρόγραμμα, στο οποίο συμμετέχουν ενήλικες και έχει στόχο την πρόληψη, ενώ παράλληλα εκπαιδεύονται σε θέματα ψυχολογίας και πρώτων βοηθειών. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εφάρμοσαν και χώρες, όπως η Δανία και η Σουηδία.

Ένα πρόγραμμα που εφαρμόζεται στην Αγγλία, ονομάζεται “Safer Cities Program” (C.S.P.)³⁷⁸ και έχει ως στόχο να αναλάβει τα ανήλικα άτομα, έτσι ώστε να προληφθεί η οποιαδήποτε αντικοινωνική και παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, μέσω εξειδικευμένων κέντρων και υπηρεσιών, με την παροχή συμβουλευτικής και στήριξης των ανηλίκων.

Επιπρόσθετα, το 2000, το Συμβούλιο Δικαιοσύνης της Νεολαίας, δημιούργησε πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στην Αγγλία και στην Ουαλία, αποκαλούμενο («Youth inclusion program»)³⁷⁹ και το οποίο περιλαμβάνει προγράμματα κοινωνικής ένταξης, που έχουν ως στόχο την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, μέσω της δυνατότητας συμμετοχής σε αθλητικές και ομαδικές δραστηριότητες.

³⁷⁷ Βλ. International Centre for the Prevention of Crime (2005), “Urban Crime Prevention and Youth at Risk”, Compendium of Promising Strategies and Programmes from around the World, Prepared for the 11th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 2005, International Centre for the Prevention of Crime, Montréal, Québec, Canada, σελ. 24

³⁷⁸ Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική, (2017), Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα, σελ. 85-100

³⁷⁹ Βλ. Burrows, M. H. (2003), “Evaluation of the Youth Inclusion Programme”, End of phase one report, Youth Justice Board, London, σελ.4επ

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, όπως και εκείνα που αναφέρθηκαν ανωτέρω είχαν πολύ θετικά αποτελέσματα, πράγμα που δείχνει ότι θα πρέπει να ακολουθούνται αυτές οι πρωτοβουλίες και πρακτικές σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, τόσο για τον ασφάλεια των πολιτών, όσο και για την προστασία των ανηλίκων. Πολλά τέτοια προγράμματα έχουν τεθεί, σε εθνικό, ευρωπαϊκό και υπερεθνικό επίπεδο και έχουν ως κοινό στόχο την πρόληψη, αλλά και την αντιμετώπιση του φαινομένου μακροπρόθεσμα.

3. Η αντιμετώπιση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων

3.1 Οικογενειακή θεραπεία και ενίσχυση των γονέων και τέκνων

Το ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων χρήζει αντιμετώπισης προκειμένου να σταματήσει να υφίσταται ή έστω να αμβλυνθεί σε μεγάλο βαθμό. Ένας τρόπος προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης είναι η παρέμβαση σε οικογένειες, οι οποίες χρειάζονται τη βοήθεια αυτή, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτό το φαινόμενο.

Η οικογενειακή θεραπεία αποτελεί τρόπο παρέμβασης, ο οποίος ενδείκνυται σε περιπτώσεις, όπου λείπει η επικοινωνία και η αλληλεπίδραση των μελών της οικογένειας, ενώ παράλληλα ενισχύει τη σχέση γονέων και τέκνων. Ειδικότερα, οι οικογένειες, οι οποίες αντιμετωπίζουν προβλήματα και δεν μπορούν να διαχειριστούν συνθήκες και προβλήματα, που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της ανήλικης ζωής των τέκνων τους ή δεν γνωρίζουν πώς να τα προσεγγίσουν, η οικογενειακή θεραπεία είναι το μέσο παρέμβασης και επίλυσης τέτοιας φύσεως ζητημάτων. Επικεντρώνεται σε αυτά τα μοτίβα επικοινωνίας και εστιάζει στη διαχείριση της συμπεριφοράς των νέων εκπαιδεύοντάς τους κατάλληλα.³⁸⁰

Η οικογένεια, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνίας, διότι από εκεί προέρχονται όλα τα μέλη της και αποτελεί το πρωταρχικό κύτταρο, από όπου ξεκινούν η επικοινωνία, οι διαπροσωπικές σχέσεις, η μεταφορά

³⁸⁰ Loper-Booker, A. (1999). Female juvenile delinquency: risk factors and promising interventions. Juvenile Justice fact sheet, September 1999. United States of America: University of Virginia, Institute of Law, Psychiatry & Public Policy, p.p. 1-4.

των αξιών και των κανόνων που επιβάλλονται στα ανήλικα μέλη. Λόγω της δυσκολίας αντιμετώπισης της κατάστασης πολλές φορές, χρειάζονται παρεμβάσεις μέσω της οικογενειακής θεραπείας που θα έχουν έναν σοβαρό αντίκτυπο και ένα σπουδαίο αποτέλεσμα, τόσο στο πλαίσιο της οικογένειας, όσο και στην κοινωνία.³⁸¹

3.2 Παρέμβαση μέσω της συμβουλευτικής

Οι επιμελητές ανηλίκων χρησιμοποιούν πολύ συχνά τη δυνατότητα της συμβουλευτικής γονέων και τέκνων, αλλά και την ατομική συμβουλευτική, η οποία αποτελεί ουσιαστικά παρέμβαση, προκειμένου να ενισχυθεί ο ρόλος τους ως γονέων, να τους βοηθήσουν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, αλλά και να ενισχύσουν-εξομαλύνουν τις διαπροσωπικές σχέσεις με τον ανήλικο παραβάτη.

Αποτελεί πολύ σημαντική μέθοδο παρέμβασης, που χρησιμοποιούν οι επιμελητές ανηλίκων σε συνεργασία με τους γονείς, τόσο κατά την πορεία του ανήλικου παραβάτη στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όσο και την εν γένει παρουσία αυτού.³⁸²

Σκοπός της συμβουλευτικής των γονέων είναι η ενίσχυσή αυτών, οι συμβουλές αναφορικά με τον με την καθιέρωση ορίων και περιοριστικών κανόνων στα παιδιά, η συναισθηματική υποστήριξη, η ψυχολογική ανάτασή τους,³⁸³ αλλά και

³⁸¹ Leve, L.D., Chamberlain, P., Kim, H. & Smith, D. (2012). Female Juvenile Offenders. In In Grigorenko, E..L. Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry, p.p 553-566.

³⁸² Μαλούχου, Α. & Μουτσοπούλου, Χ. (2018). Η συμβουλευτική και επιμελητές ανηλίκων: διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με τον νόμο ανηλίκων (αδημοσίευτη μελέτη). Crime Times, τεύχος 5, (σελ. 1-32). Ανακτήθηκε από: <http://www.crimetimes.gr/anhlikoi-se-kindyno-h-se-syglykroush-me-ton-nomo>

³⁸³ Mashi, T., Schwalbe, C. & Ristow, J. (2013). In pursuit of the ideal parent in juvenile justice: a qualitative investigation of probation officers experiences with parents of juvenile offenders. Journal of offender rehabilitation, 52(7), p.p. 470-492.

η βοήθεια προκειμένου να αντιληφθούν το ρόλο τους,³⁸⁴ τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες τους απέναντι στην οικογένειά τους.³⁸⁵

Επιπλέον, μέσω της ατομικής συμβουλευτικής³⁸⁶ βοηθούν πολύ τα ανήλικα τέκνα να αντιληφθούν το ρόλο τους, τις υποχρεώσεις τους και να επιδιώξουν τη μη υποτροπή τους στο μέλλον.³⁸⁷

3.3 Η αντιμετώπιση μέσω των προγραμμάτων και υπηρεσιών -φορέων του κράτους

Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί ότι ως προς την κατεύθυνση αντιμετώπισης του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας, το κράτος και οι κοινωνικοί φορείς δημιουργούν προγράμματα και υπηρεσίες που δίνουν τη δυνατότητα στις οικογένειες, που έχουν κάποιον ανήλικο παραβάτη να μπορούν να απευθυνθούν και να ζητήσουν βοήθεια ή παρέμβαση.

Υπάρχουν προγράμματα, τα οποία καλύπτουν τις διαφορετικές ανάγκες του κάθε ανήλικου παραβάτη και χρησιμεύουν ως μέσο αποκατάστασης της παραβατικότητάς του.³⁸⁸ Επίσης, με βάση τα βιώματα των ανηλίκων δραστών τίθενται και διαφορετικές μέθοδοι ή προγράμματα υποστήριξης³⁸⁹ για την

³⁸⁴ Μαλούχου, Α. & Μουτσοπούλου, Χ. (2018). Η συμβουλευτική και επιμελητές ανηλίκων: διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με τον νόμο ανηλίκων (αδημοσίευτη μελέτη). *Crime Times*, τεύχος 5, (σελ. 1-32). Ανακτήθηκε από: <http://www.crimetimes.gr/anhlikoi-se-kindyno-h-se-syngkroush-me-ton-nomo>

³⁸⁵ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανηλίκων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 57-62

³⁸⁶ Schwalbe, C.S. & Maschi, T. (2009). Investigating probation strategies with juvenile offenders: the influence of officers attitudes and youth characteristics. *Law and human behavior*, 33(5), p.p. 357-367.

³⁸⁷ Μαλούχου, Α. & Μουτσοπούλου, Χ. (2018). Η συμβουλευτική και επιμελητές ανηλίκων: διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με τον νόμο ανηλίκων (αδημοσίευτη μελέτη). *Crime Times*, τεύχος 5, (σελ. 1-32). Ανακτήθηκε από: <http://www.crimetimes.gr/anhlikoi-se-kindyno-h-se-syngkroush-me-ton-nomo>

³⁸⁸ Maguin, E. & Loeber, R. 1996). Academic performance and delinquency. *Crime and justice*, 20, p.p. 145-264.

³⁸⁹ Walker, S.C., Muno, A., & Sullivan-Colglazier, C. (2012). Principles in Practice. *Crime & Delinquency*, 61(5), p.p. 742-766.

αντιμετώπιση του φαινομένου.³⁹⁰ Το κάθε πρόγραμμα, το οποίο πραγματοποιείται από τους επιμελητές ανηλίκων, το κράτος και τους φορείς θα πρέπει να έχει ως στόχο κάθε ανάγκη των ανηλίκων παραβατών και να είναι εξατομικευμένο, έτσι ώστε να καλύπτει κάθε ζήτημα που απασχολεί τον ανήλικο, να του δημιουργεί τα όρια της υποχρέωσης και τη συγκεκριμένη πληροφόρηση, την οποία χρειάζεται. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό μέτρο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ανήλικης παραβατικότητας και τη μεταφορά γνώσεων, πληροφοριών, συμβουλών και υποστήριξης του ανηλίκου.³⁹¹

3.4 Η συμβολή και ο ρόλος των κοινωνικών φορέων

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονιστεί ότι τόσο το κράτος, όσο και η κοινωνία μπορεί να συμβάλει και σε πολύ μεγάλο βαθμό, μάλιστα, στην άμβλυνση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων.

Το κράτος, μέσω των θεσμών του, των προγραμμάτων που εισάγει και της νομοθεσίας που κατοχυρώνει μπορεί να βοηθήσει τις οικογένειες και τους ανήλικους παραβάτες. Βέβαια, η πολιτεία θα μπορούσε να υποστηρίξει περισσότερο τους ανήλικους δράστες με την τακτική επιμόρφωση αυτών και των γονέων τους, με τη βελτίωση των ήδη υπάρχουσών θεσμών.³⁹² Επί παραδείγματι, θα μπορούσε να δημιουργήσει περισσότερα κέντρα παρέμβασης, ατομικής συμβουλευτικής και συμβουλευτικής γονέων, έτσι ώστε να υποστηρίζονται οι νέοι σε όλες τις περιοχές της χώρας.³⁹³

³⁹⁰ Le, L. (2012). Gender-specific treatment for female young offenders. Eureka, 3(1), p.p. 26-34.

³⁹¹ Χορέβα Θ.(2019), «Παραβατικότητα ανηλίκων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα, σελ. 57-63.

³⁹² Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική, Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα, 2017, σελ.85-100

³⁹³ Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική, Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα, 2017, σελ. 85-100

Βέβαια, είναι σημαντικό και η ίδια η κοινωνία να στραφεί προς την αντιμετώπιση της παραβατικότητας, με την οργάνωση προγραμμάτων και δικτύου υποστήριξης γονέων και τέκνων, διδάσκοντας το σεβασμό τις αρχές, αλλά και τους κανόνες που επιβάλλει. Μέσα από τους κοινωνικούς λειτουργούς, τα επιμορφωτικά προγράμματα, τις συναντήσεις και τις ομιλίες, θα μπορούσε η ίδια η κοινωνία να επιδιώξει την ομαλή επικοινωνία με τους ανήλικους δράστες και να προβλέψει την ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία.

Οι κοινωνικοί φορείς, λοιπόν, έχουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάλυση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων και επιπλέον καθορίζουν –ως ένα βαθμό- την δυνατότητα πρόληψης αυτής.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο φαινόμενο της ολοένα και περισσότερο αυξανόμενης παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή. Ο σκοπός της συγκεκριμένης διατριβής ήταν η διερεύνηση των συνθηκών τέλεσης των αξιόποινων πράξεων από τους ανήλικους παραβάτες, η εν συνόλω μελέτη της περιπτωσιολογίας σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και η εξαγωγή συμπερασμάτων, έπειτα από εμπειρική διερεύνηση και βιβλιογραφική μελέτη.

Στο πρώτο μέρος αυτής της διατριβής, εξετάστηκε αρχικά, το θεωρητικό μέρος του φαινομένου, μέσω της εννοιολογικής προσέγγισης σημαντικών όρων για το ζήτημα, της ανάλυσης του προφίλ των ανηλίκων παραβατών, των παραγόντων που οδήγησαν τους δράστες στην τέλεση της αξιόποινης πράξεως και εκδηλώσεως παραβατικής ή αντικοινωνικής συμπεριφοράς, αλλά και στο νομικό πλαίσιο, στο οποίο εντάσσεται η ανήλικη παραβατικότητα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη είναι ότι το περιβάλλον των ανηλίκων παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του χαρακτήρα τους, όπως επίσης, τα χαρακτηριστικά του φύλου, του κοινωνικού ή οικονομικού επιπέδου του ανήλικου παραβάτη.

Συμπεραίνουμε επίσης, ότι η περίοδος της πανδημίας του Covid-19 (2020-2023), με την υγειονομική κρίση, η οποία έπληξε τις χώρες όλου του κόσμου, και που ακολούθησε την οικονομική και κοινωνική κρίση στη χώρα μας (2010), δημιούργησε περαιτέρω δυσκολίες και στους ανηλίκους, διότι τους περιόρισε σε όλα τα επίπεδα και τους απομόνωσε από τους συνομηλίκους τους.

Η περίοδος δηλαδή, της απομόνωσης (lockdown) που επιβλήθηκε ως μέτρο πρόληψης και αποφυγής της διασποράς του ιού, σε όλα τα κράτη, είχε ως αποτέλεσμα τη δυσκολία κοινωνικοποίησης των ανηλίκων, τη δημιουργία άγχους σε συναναστροφές με τρίτους, την τάση προς εσωστρέφεια-απομόνωση και την συσσωρευμένη πίεση, η οποία εκδηλώθηκε ως αντικοινωνική συμπεριφορά και οδήγησε στην τέλεση παράνομων πράξεων από τους ανήλικους.

Επιπρόσθετα, ήδη από το πρώτο μέρος της μελέτης εξάγονται συμπεράσματα που αφορούν τις νέες μορφές της παραβατικότητας των ανηλίκων, οι οποίες εμφανίζονται στη σύγχρονη εποχή. Παρουσιάζονται επί παραδείγματι, ανήλικοι δράστες ακόμη και στο ηλεκτρονικό έγκλημα, πράγμα, το οποίο δεν εντοπιζόταν

παλαιότερα τόσο συχνά, όσο σήμερα, με ανηλίκους να εξαπατούν τρίτους και να αποκτούν παράνομα περιουσιακά οφέλη ή γόητρο στους συνομηλίκους τους.

Έπειτα, από τα αποτελέσματα της εμπειρικής διερεύνησης προκύπτουν στοιχεία που αφορούν την παραβατικότητα των ανηλίκων, αναφορικά με το φύλο, την ηλικία και την τέλεση συγκεκριμένων μορφών παραβατικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν εγκληματικές πράξεις, οι οποίες αφορούν δράστες μεγαλύτερης ηλικίας, από ό,τι άλλες, όπως είναι, επί παραδείγματι, η ληστεία, σε αντίθεση με αξιόποινες πράξεις, όπως αυτή του ηλεκτρονικού εγκλήματος (cyber-crime) που ήδη αναφέρθηκε.

Γενικότερα, παρουσιάζονται τα στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, τα οποία διαφωτίζουν το κοινό, αναφορικά με την παραβατικότητα των ανηλίκων, αλλά και τη νεανική παραβατικότητα, την αύξηση των περιστατικών βίας και αντικοινωνικής συμπεριφοράς, κατά συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, αλλά και την άμβλυνσή τους, σε άλλες περιόδους.

Τα αποτελέσματα έχουν δείξει ότι πρόκειται για ραγδαία αύξηση, το τελευταίο διάστημα, σε περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού (bullying), άσκησης βίας και πρόκλησης σωματικών βλαβών σε τρίτους, ενώ παράλληλα, έχει αυξηθεί και η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων στο διαδίκτυο, που αποτελεί και την πιο σύγχρονη μορφή παραβατικότητας.

Καταληκτικά, είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε ότι η σύγχρονη εποχή ενέχει ιδιαίτερους κινδύνους για τους ανήλικους, ενώ οι συνθήκες διαβίωσης, δεν είναι και οι πιο εύκολες, λόγω των καταστάσεων που επικρατούν, το τελευταίο διάστημα στην Ελλάδα και στον κόσμο. Επομένως, καθίσταται αδήριτη ανάγκη, η προστασία των ανηλίκων με κάθε τρόπο, έτσι ώστε να διαφύγουν τους κινδύνους που ελλοχεύουν και να αποτραπεί η εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς σε κάθε της μορφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε.* (2004), Κακοποίηση-παραμέληση του παιδιού και παραβατικότητα: συγκοινωνούνται δοχεία; *Ψυχολογία*, 11(2)
- *Αλιβιζάτος Ν.*, (2020), Το Σύνταγμα της Ελλάδας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- *Ανδρουλάκης Ν., Μαργαρίτης Α., Φαρσεδάκης Ι.*,(2018), Λεξικό Νομικής ορολογίας, Ποινικό Δίκαιο και Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- *Βλάχου Β.* (2008), Η Εξέλιξη των Εγκληματολογικών Θεωριών για τη Βία και την Επιθετικότητα. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- *Βυθούλας Α., Νέδος Β., Τσώλη Μ.*, (2005), Το Βήμα http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=
<http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>
- *Γεωργούλας Σ.*, (2000), Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- *Δαγκινάκη Ε.*, (2023), Ηθικοί Προβληματισμοί και Προκλήσεις από την εφαρμογή συστημάτων συστάσεων: Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η περίπτωση των ανήλικων χρηστών. Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών για τα Πληροφοριακά Συστήματα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- *Δασκαλάκης Η.*, (2006), «Η βία στο σχολικό χώρο και το ισχύον σύστημα τιμωρίας των μαθητών». Στο: Κοινωνικές εξελίξεις στη σύγχρονη Ελλάδα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα

- *Δημόπουλος Χ.*, (1988), Η προεγκληματική επικινδυνότητα και τα μέτρα για την αντιμετώπισή της, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- *Ιντζεσίλογλου Ν.*,(2014) Κοινωνία και Νέα Τεχνολογία, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- *Ιντζεσίλογλου, Ν.* (2012), Κοινωνιολογία του Δικαίου (β' έκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 74
- *Ιντζεσίλογλου Ν.*, (2007) «Κοινωνικοποίηση των νέων και παραβατικότητα». Στα Πρακτικά Ημερίδας: Σ. Βαϊραμίδου (Επιμ.), Παραβατικότητα και Σχολείο, Αδελφοί Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη, 2007 ...», ό.π., σ. 90 επ.
- *Ιωαννίδη-Ψυχογιού* (2001), Ο Θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων/Ιδρυμάτων Αγωγής, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- *Καλτσούνη-Νόβα, Χ.* (2005). Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου. Αθήνα:GUTENBERG.
- *Καραμπέρη Ε.*, (2016), Ανήλικη Παραβατικότητα. Κοινωνιολογική προσέγγιση των θεσμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το Παράδειγμα του Δικαστηρίου Ανηλίκων Θεσσαλονίκης» “Juvenile Delinquency. A Sociological approach to the institutions of formal social control. The Paradigm of the Juvenile Court of Thessaloniki”,Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή
- *Κατσιγάρακη-Αντωνίου, Ευτ.* (2004), «οικογένεια και παραβατικότητα», Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδ. Σάκκουλα
- *Κορωναίου Α.*,(1992), Νέοι και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα

- **Κοσμάτος Κ.**, Ο ρόλος των Επιμελητών Ανηλίκων στην ποινική δίκη των ανηλίκων, Νοέμβριος 2018, στο Περιοδικό: <https://theartofcrime.gr>
- **Κοσμάτος Κ.**, (2010), Δικαιο ανηλικων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Κοσμάτος Κ.**, Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με το ν.3860/2010, ΠοινΔικ 7/2010 (ΕΤΟΣ 13ο)
- **Κουλούρης, Ν.** (2016 Β). Οι Υπηρεσίες Επιμελητών στην Ελλάδα. Στο Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε., (σελ.13-52). Αθήνα: Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- **Κουλούρης, Ν.** (2016 Β.1). Το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων. Στο Πρακτικός Οδηγός για το έργο των Επιμελητών Ανηλίκων και Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Με την συγχρηματοδότηση της Ε.Ε.
- **Κουράκης Ν. Ε.** (2013), Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων: Ποινική και Εγκληματολογική Προσέγγιση, β' έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- **Κουράκης Ν.**, (2006), Συστηματική ερμηνεία, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Κουράκης Ν.**, (1999), «Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία. Θεμελιώδεις αξίες, θεσμοί και νεανική παραβατικότητα στην Ελλάδα», μελέτες ευρωπαϊκής νομικής επιστήμης, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδ. Σάκκουλα-2004: «Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων». Στο μεταίχμιο του Ποινικού Δικαίου και Εγκληματολογίας», Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλα
- **Κουράκης Ν. Ε.**, (1991), Εγκληματολογικοί Ορίζοντες, Β': Ειδικά εγκληματολογικά θέματα, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

- **Κουτσιμάνη, Κ. Πέτρου,** (2003), Ο. Χατζηδήμου, στο Συνέδριο: Νεανική Παραβατικότητα και κοινωνική ένταξη. Σύγχρονα εναλλακτικά μέτρα κοινωνικής υποστήριξης, ΑΡΣΙΣ (Μη Κυβερνητική Οργάνωση), Θεσσαλονίκη, 2.6.2003
- **Κουτσομπίνα Σ.,** (1990), «Η συνταγματική θέση του ανηλίκου», Σε: Λ. Μπεζέ (Επιμ.), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- **Λαμπροπούλου, Έ.** (1994), Κοινωνικός Έλεγχος του Εγκλήματος. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση
- **Λειμονής Κ., Παππά Κ.,** (2009), Ποιος είναι ο Travis Hirschi, Τεύχος 12, Νοέμβριος, Αθήνα, στο ηλεκτρονικό περιοδικό:
<https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>
- **Μαγγανάς Α.,** «Παραβατική συμπεριφορά Ανηλίκων», ΠοινΔικ, 11/2003
- **Μαλούχου, Α. & Μουτσοπούλου, Χ.** (2018). Η συμβουλευτική και επιμελητές ανηλίκων: διαστάσεις κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των ευρισκόμενων σε κίνδυνο ή σε σύγκρουση με τον νόμο ανηλίκων (αδημοσίευτη μελέτη). Crime Times, τεύχος 5, (σελ. 1-32). Ανακτήθηκε από: <http://www.crimetimes.gr/anhlikoi-se-kindyno-h-se-syngkroush-me-ton-nomo>
- **Μανωλεδάκης Ι.,** (1986), «Τα εγκλήματα σε βάρος των ανηλίκων, σαν παράγοντας ενισχυτικός της παραβατικής συμπεριφοράς». Στο: Ν. Γαβαλά (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη
- **Μαργαρίτης Α.,** (2008), Ερμ. Ποιν. Κώδικα, έκδ. Σάκκουλα, Αθήνα

- **Μαργαρίτης Α.- Παρασκευόπουλος Ν.,** (2005), Ποινολογία, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη
- **Μαυρή Η.** (2022), Παραβατικότητα ανηλίκων Ρομά: Παράγοντες εκδήλωσης και προοπτικές καταπολέμησης του φαινομένου μέσα από την εμπειρία των επιμελητών ανηλίκων, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Κόρινθος, 2022
- **Μαυρογιάννης Α.**(1999), Εγχειρίδιο Γενικής Κοινωνιολογίας, 4^η έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα
- **Μουσουρού Α.,**(1989), Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα
- **Μπεζέ Α.,**(1991), Έφηβοι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1991
- **Μπεζέ Α.,** (1990), «Δυσκοινωνικότητα των Νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος». Στο Συμπόσιο: Μπεζέ Λουκία (επιμελήτρια έκδοσης), Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση- Ένταξη), Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα
- **Μπεζέ, Α.,** (1987), «Εγκληματικότητα και κρίση ταυτότητας στην εφηβεία», Έγκλημα και Κοινωνία, Α΄, τ. 1, 1987
- **Μυλωνόπουλος Χ.,**(2020), Γενικό Μέρος Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα
- **Ναυρίδης Κ.,** (2009) «Η οικογένεια και το σχολείο: Θεσμοί σε κρίση και αλλαγή». Στο: Μ. Δημοπούλου-Λαγωνικά, Γ. Κατσίκη, Μ. Μαρντικιάν-Γαζεριάν (Επιμ.), Η οικογένεια και το σχολείο, Συμβούλιο Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία (Σ.Ε.Κ.Ε.) & Apple Print, Αθήνα

- **Ντάκα Εμανουέλα, Πούλου Βασιλική**, (2017), Παραβατικότητα Ανηλίκων: Παράγοντες εκδήλωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου, Σχολή Επαγγελμάτων Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας, Πάτρα
- **Παναγοπούλου Γ.**, (1986) «Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της οικογένειας στην εγκληματικότητα των ανηλίκων», Στο: Ν. Γαβαλάς (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα, Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη
- **Πανούσης Γ.**, (2006), «Ταξικοί» αγώνες με ή χωρίς διαιτητή; -Βία στα σχολεία, Ποιν.Δικ , τχ. 1
- **Πανούσης Γ.** (1987). Θεμελιώδη ζητήματα της εγκληματολογίας. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα
- **Πανούσης Γ.** (1986), «Πρακτικά Προβλήματα ένταξης και προσαρμογής των νέων στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις», Στο: Ν. Γαβαλάς (Επιμ.), Οι νεαροί παραβάτες απέναντι στην κοινωνία, τους θεσμούς, τους νόμους: κοινωνική ένταξη ή αντιπαλότητα;», Θεραπευτική Κοινότητα Ιθάκη, Θεσσαλονίκη, 1986
- **Πανούσης Γ.**, «Ενδοσχολική βία: χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντες;». Ανακτήθηκε στον διαδικτυακό τόπο της Ελληνικής Αστυνομίας
- **Πανταζή-Μελίστα Ε.**,(2000) Αναμορφωτικά Μέτρα, η επιρροή αυτών στην ψυχική υγεία των ανηλίκων και στην πρόληψη της παραβατικότητας, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2013, σ. 38-40 και Σ. Γεωργούλας, Ανήλικοι Παραβάτες στην Ελλάδα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- **Παπαγεωργίου Γ.**, (2007), «Η εξέλιξη του Δικαίου Ανηλίκων». Στο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), Ανήλικοι & Παραβατικότητα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή

- **Παπάνης Ε., Γιαβρίμης Π., Μπαλάσα Α., Παπάνης Α.,** Προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολείο και μετέπειτα παραβατικότητα: Οι απόψεις των εκπαιδευτικών, Έρευνα, που ανακτήθηκε μέσω του συνδέσμου: <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>
- **Παρασκευόπουλος Ν.,** (2014), Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα
- **Παύλου Σ.,** (2008), Ναρκωτικά: Δογματικά και Ερμηνευτικά Προβλήματα των ποινικών διατάξεων του Κώδικα νόμων για τα ναρκωτικά - Κ.Ν.Ν. (Ν. 3459/2006), εκδ. Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα
- **Πιτσελά Α.Γ.** (2022), Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2022
- **Πιτσελά, Α. Γ.** (2013), Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (ζ' έκδ.). Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- **Πιτσελά Α.,** (2006), Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής, Β'. Δίκαιο Ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- **Σεφερίδης Η.,** (2014), Η ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών, Θεσσαλονίκη
- **Σπηλιόπουλος Σπ.,**(2019), Παραβατικότητα Ανηλίκων: Η οπτική και πολιτική δράση της Ελληνικής Αστυνομίας και στατιστική παρουσίαση ανά είδος παραβατικής συμπεριφοράς», Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση και Ιδιότητα του Πολίτη, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 2019
- **Σπινέλλη Κ.** (1987), ερμ. ΠΚ Γεν. Μέρος εκδ. Σάκκουλα Αθήνα

- **Σπινέλλη Κ.** (1982), Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων. Θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση μορφών κοινωνικού ελέγχου, Εκδόσεις Σάκκουλας, Κομοτηνή
- **Σπυρόπουλος Φ.,** (2011), Σχολικός τραμπουκισμός, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα
- **Σπυρόπουλος Φ.,** (2007), «Το “Πρώτο Βήμα” στην Παραβατικότητα». Στο Συνέδριο: Β. Μπακάλη (Επιμ.), Ανήλικοι & Παραβατικότητα, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή
- **Σταμάτης Κ., Τάκης Α.,** (2015), Εισαγωγή στην Επιστήμη του Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη
- **Ταμιχτσής, Ι.** (2016), Νεανική παραβατικότητα και σχολείο: Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς και κοινωνικού ελέγχου μαθητών-μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων της Αθήνας. Ο ρόλος του σχολείου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016
- **Τάτση, Χ.** (2012), Παραβατικότητα ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας: μεταχείριση ή τιμωρία. Εγκληματολογία, 2, σελ. 93-98. Ανακτήθηκε από https://criminology.panteion.gr/attachments/article/336/CMEL_TATSH.indd.pdf
- **Τρωιάνου-Λουλά Α.,** (1999), Η υπηρεσία επιμελητών των δικαστηρίων ανηλίκων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- **Τρωιάνου-Λουλά Α.,** (1998), «Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του», Νομικό Βήμα,
- **Τρωιάνου-Λουλά Α.,** (1979) «Η εισαγωγή ανηλίκου σε Ίδρυμα Αγωγής και η άσκηση της αστικής του επιμέλειας», ΠοινΧρον, Τ'ΚΘ,
- **Φαρσεδάκης Ι.,** (2016), «Η Πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής. Στο: Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης, Α΄, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα

- **Φαρσεδάκης I.**, (2016), Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής, Αντεγκληματική Πολιτική και Κοινωνικός Έλεγχος σε Εποχή Κρίσης, Τιμητικός Τόμος Κουράκη, 25 Ιανουαρίου 2016, στο ηλεκτρονικό περιοδικό: <http://crime-in-crisis.com/>
- **Φαρσεδάκης I.**, (2009), Το Αλφάβητο της Εγκληματολογίας, στον Τιμητικό Τόμο Κ. Σπινέλλη, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- **Φαρσεδάκης I.** (2007), Στοιχεία Εγκληματολογίας, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Φαρσεδάκης I.**, (2005) Παραβατικότητα & Κοινωνικός Έλεγχος των Ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Φαρσεδάκης I.** (2005), Δίκαιο Ανηλίκων, Εκδόσεις: Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Φαρσεδάκης I.**, (1991) Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όριά της: Μερικές ιστορικές, συγκριτικές, θεωρητικές και πρακτικές επισημάνσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Φαρσεδάκης I.**, (1990), Η Εγκληματική σκέψη. Απ' την αρχαιότητα ως τις μέρες μας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Φραγκουλίδου Φ.**, (2006), Έφηβοι και Διαδίκτυο: Μελέτη των επιδράσεων του διαδικτύου στους έφηβους χρήστες, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη
- **Φυτράκη E.**, (1995), «Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Μια ελληνοβρετανική σύγκριση» (Σύνοψη εργασιών Ημερίδας), Στο: Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Συγκριτική μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία, Αθήνα: «Άρσις»: Εταιρεία

Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, Nacro National Association for the Care and Resettlement of Offenders

- *Χάιδου, Α.* (2019), Εγκληματικότητα Ανηλίκων: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις, Πρόληψη και Κοινωνικός Έλεγχος. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- *Χάιδου, Α.* (2018). Ποινολογία- Σωφρονιστική. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- *Χάιδου Α.* (2003), Εγκληματολογικά Κείμενα. Ανήλικοι-Ναρκωτικά-Κοινωνικός Έλεγχος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- *Χάιδου, Α.* (1996), Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- *Χαϊρπάρογλου, Α.* (2010). Έφηβοι σε ρήξη με το νόμο. Μια εθνογραφική μελέτη της «παραβατικότητας» και της ριψοκίνδυνης δράσης. Αθήνα: νήσος.
- *Χαραλαμπίδης Αρ.,* (2011), Ερμ Ποιν. Κώδικα, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- *Χορέβα Θ.*(2019), «Παραβατικότητα ανήλικων κοριτσιών: διερεύνηση των παραγόντων κινδύνου και ανίχνευση αναγκών για στοχευμένη παρέμβαση μέσα από την εμπειρία των Επιμελητών Ανηλίκων», Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα
- *Χουρδάκη Μ.,* (2000), «Η Επιστήμη της Ψυχολογίας στην “Εκπαίδευση της Οικογένειας»». Στο: Ι. Νέστορος, Β. Πεσμαζόγλου, Μ. Σαματάς (Επιμ.), Σύγχρονα Ρεύματα στις Κοινωνικές Επιστήμες, ΤΥΠΩΘΗΤΩ-Γ. ΔΑΡΔΑΝΟΣ, Αθήνα
- *Χριστοπούλου Β. Πηνελόπη* (2021), Η παραβατικότητα των ανηλίκων υπό το πρίσμα των θεωριών ελέγχου: Μια διερεύνηση με πρωτογενή δεδομένα, Νομική Σχολή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Agarwal, D.** (2018), Juvenile delinquency in India-Latest trends and entailing amendments in juvenile justice act. International Journal of Social Sciences, 3(3), 1365-1383.
Retrieved from: <https://grdspublishing.org/index.php/people/article/view/1056>
- **Agnew, R. L.** (1985). Social Control Theory and Delinquency: A Longitudinal Test. Criminology, Vol 23
- **Alloway, N. & P. Gilbert** (1998). "Video game culture: Playing with masculinity, violence and pleasure", στο S. Howard ed. Wired up: young people and the electronic Media. London: UCL
- **Anderson, C. A. & B.J. Bushman** (2001). "Effects of Violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, psychological arousal and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature", Psychological Science, 12 (5)
- **Anderson, E.** (1999), Code of the Street: Decency, Violence and the Moral Life of the Inner City, New York: W.W. Norton.
- **Anderson, E.** (1990), Streetwise: Race, Class, and Change in an Urban Community, Chicago: University of Chicago Press
- **Bernd, M.** (2004). Self-control in the General Theory of Crime: Theoretical implications of a measurement problem. Theoretical Criminology, Vol 8
- **Briggs, A., & Burke, P.** (2009). Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet, 3d edition
- **Burrows, M. H.** (2003), "Evaluation of the Youth Inclusion Programme", End of phase one report, Youth Justice Board, London

- **Carrabine et al**, (2009) Criminology, a sociological introduction, second edition, Taylor & Francis e-Library
- **Cauffman, E., Feldman, S.S., Waterman, B.A. & Steiner, H.** (1998), Posttraumatic stress disorder among female juvenile offenders. *Psychiatry*, 37(11)
- **Chng, G.S., Chu, C.M., Zeng, G., Li, D., & Ting, M.H.** (2016), A latent class analysis of family characteristics linked to youth offending outcomes. *Journal of 101 research in crime and delinquency*, 56 (6)
- **Christakis, N., & Fowler, J.** (2009). “Connected: The Surprising Power of Our Social Networks and How They Shape Our Lives –How Your Friends’ Friends Affect Everything You Feel, Think, and Do”. New York: Little Brow
- **Deldjoo, Yashar, και συν.** (2023). Fairness in Recommender Systems: Research Landscape and Future Directions. *User Modeling and User-Adapted Interaction*.
- **Delmas-Marty**,(1990) Πρότυπα & Τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής, Χ. Ζαραφονίτου (Μτφρ.), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- **Diamond B.** (2014). Self-control Theory. Στο M. J. Mitchell, *The Encyclopedia of Theoretical Criminology*, First Edition, Vol I ,West Sussex: Blackwell Publishing
- **Fagan, A.A.** (2013). Family-focused intervention to prevent juvenile delinquency. A case where science and policy can find common ground. *American society of criminology*, 12(4)
- **Famularo, R., Kinscherff, R., Terence, F. & Bolduc, S.M.** (1990), Child maltreatment histories among runaway and delinquent children. *Clinical pediatrics*, 29(12)

- **Federal Ministry of the Interior.** (2001), Federal Ministry of Justice «First Periodical Report on Crime and Crime Control in Germany», Abridged Version Berlin, http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf
- **Gottfredson, M. R., & Hirschi, T.** (1990). A General Theory Of Crime. Stanford, California: Stanford University Press
- **Gove, W.R., & Crutchfield, R.D.,** (1982), The family and juvenile delinquency. The sociological quarterly, 23(3)
- **Griffiths et al.** (2003). “Breaking the Stereotyping. The case of the Online Gaming”, CyberPsychology and Behavior
- **Grigorenko, E.L.** (2012), The «why(s)» of criminal behavior in juveniles: The long and the short of it. In Grigorenko, E..L. Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry
- **Harper, C.C., & McLanahan, S.S.** (2004). Father absence and youth incarceration. Journal of research on adolescence, 14(3)
- **Hay C.** (2003). Family strain, gender and delinquency. Sociological perspectives, 46(1)
- **Herbert M.,** (1997), Ψυχολογική φροντίδα του παιδιού και της οικογένειάς του, μετάφραση: Σκαρβέλη Γ., εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
- **Hirschi T.** (1969). Causes of Delinquency. California: Berkeley
- **Hirschi, Travis and Michael Gottfredson.** (1993). Commentary: Testing the general theory of crime. Journal of Research in Crime and Delinquency. 30(1)

- **Krohn, M. D., & Lane, J.,** (2015). *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* . West Sussex: Wiley Blackwell.
- **Kubrin, C.** (2005), *Gangstas, Thugs, and Hustlas: Identity and the Code of the Street in Rap Music, Social Problems*
- **Le, L.** (2012). Gender-specific treatment for female young offenders. *Eureka*, 3(1)
- **Leve, L.D., Chamberlain, P., Kim, H. & Smith, D.** (2012). Female Juvenile Offenders. In In Grigorenko, E..L. *Handbook of Juvenile Forensic Psychology and Psychiatry*
- **Lilly, R. J., Cullen, F. T., & Ball, R. A.,** (2018). *Criminological Theory: Context and Consequences*, 7th Edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications
- **Loeber, R., Jennings, W.G., Ahonen, L.,. Piquero, A R. & Farrington, D.P.** (2017), *Female Delinquency from childhood to young adulthood: Recent results from Pittsburg Girls Study*. Springer Briefs in Criminology.
- **Loeber, R. & Farrington, D.** (2012). Explanation for offending. In *From Juvenile delinquency to adult crime. Criminal careers, justice policy and prevention*, Oxford University Press.
- **Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M.** (1986), Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime and justice*, 7
- **Loper-Booker, A.** (1999). Female juvenile delinquency: risk factors and promising interventions. *Juvenile Justice fact sheet*, September 1999. United States of America: University of Virginia, Institute of Law, Psychiatry & Public Policy
- **Macknight, L.R. & Loper A.B.** (2002). The effect of risk and resilience factors on the prediction of delinquency in adolescent girls. *School Psychology International*, 23(2)

- **Maguin, E. & Loeber, R.** (1996). Academic performance and delinquency. *Crime and justice*, 20
- **Maruna , S., & Copes, H.** (2005). What Have We Learned from Five Decades of Neutralization Research? . Chicago Journals: University of Chicago Press
- **Mashi, T., Schwalbe, C. & Ristow, J.** (2013). In pursuit of the ideal parent in juvenile justice: a qualitative investigation of probation officers experiences with parents of juvenile offenders. *Journal of offender rehabilitation*, 52(7).
- **Matza, D.** (1964). *Delinquency and Drift*. New York: Wiley
- **Maurice H.** (2013), Συλλογική Μνήμη, Εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα
- **McLaughlin, E., & Muncie, J.,** (2001), *The Sage Dictionary Of Criminology*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications
- **Merton R.,** (1968), “Social theory and Social Structure, Free Press, New York
- **Newburn,** (2017) *Criminology*, Third edition, Routledge, the Taylor & Francis Group
- **Olof Kinberg** (1962), *Les problèmes fondamentaux de la criminologie*, Paris, Éditions Cujas
- **Papacosta Sismani, E.** (2009), Female delinquency in secondary schools: trauma and depression precipitating female delinquency and the role of ethnic identity in Cyprus. DProf thesis, Middlesex University., p.1, Available from Middlesex University Research Repository at <https://eprints.mdx.ac.uk/id/eprint/2679>

- **Pera, Maria Soledad, και συν.** (2018). Building Community: Report on KidRec Workshop on Children and Recommender Systems at RecSys 2017. ACM SIGIR Forum. Workshop Report
- **Reiss, A. J.** (April 1951). Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls. American Sociological Review, Vol 16, No. 2
- **Salguero, R.A.T. & R.M.B. Moran** (2002). “Measuring problem video game playing in adolescents”, Addiction, 97 (12)
- **Sampson, R. J.** (1999). Techniques of research neutralization. Theoretical Criminology 3 (4)
- **Schwalbe, C.S. & Maschi, T.** (2009). Investigating probation strategies with juvenile offenders: the influence of officers attitudes and youth characteristics. Law and human behavior
- **Shoemaker, D. J.** (2010), Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior (sixth ed.). New York: Oxford University Press
- **Sieg,** (2010) Criminology: Theories, Patterns, and Typologies, Tenth Edition, Wadsworth, Cengage Learning
- **Siegel Larry J. & Senna Joseph J.** (1994) Fifth Edition, Juvenile Delinquency. Theory, Practice and Law.
- **Smith, C., & Thorneberry, T.P.** (1995), The relationship between childhood maltreatment in delinquency. Criminology, 33(4)
- **Sykes, G. M., & Matza, D.** (1957 (22)). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. American Sociological Review

- **Thio A.** (2003), Παρεκκλίνουσα Συμπεριφορά (Χ. Τσουραμάνης, Επιμ., Μ. Μπαρπάτση, Μτφρ., δ' έκδ.). Αθήνα: Έλλην
- **Thornberry, T.P., Huizinga, D. & Loeber, R.** (2004). The causes and correlates studies: findings and policy implications. *Juvenile justice*, 9 (1),
- **Thornberry T. , C. Smith, G.Rivera, D. Huizinga, M. Stouthmer,** (2000), “Δελτίο για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων -Διαλυμένες οικογένειες και παραβατικότητα”, ΠοινΔικ
- **Uliano Conti,** (2020), *Urban Youth in Transformation: Considerations for a Sociology of TrapSubculture*, University of Verona, Italy
- **Van der Put, C.E., Lancot, N., De Ruiter, C. & van Vugt, E.** (2015), Child maltreatment among boy and girl probationers: Does type of maltreatment make a difference in offending behavior and psychosocial problems? *Child abuse & neglect*, 46
- **Walker, S.C., Muno, A., & Sullivan-Colglazier, C.** (2012). Principles in Practice. *Crime & Delinquency*, 61(5),
- **Wasserman, G.A., McReynolds, L.S., Shwalbe, C.S., Keating, J.M. & Jones, S.A.** (2010). Psychiatric disorder, comorbidity, and suicidal behavior in juvenile justice youth. *Criminal justice and behavior*, 37(12),
- **Wells , E. L.** (2010). Nye, F. Ivan: Family Controls and Delinquency. Στο & P. F. T. Cullen, *Encyclopedia of Criminological Theory* (σσ. 671-674). Thousand Oaks: SAGE Publications
- **Wenar, C., & Kerig, P.K.** (2008), Εξελικτική ψυχοπαθολογία από την βρεφική ηλικία στην εφηβεία (μτφ.-επιμ. Δ. Μαρκουλής-Ε. Γεωργάκα). Αθήνα: Gutenberg

- **Williams III, F. P., & McShane, M. D.,** (2018). *Criminological Theory*, 7th Edition. New York: Pearson Education
- **Williams, K. S.** (2012). *Textbook on Criminology*, 7th edition. United Kingdom: Oxford University Press
- **Williams, Y.** (2006). *The effects of parenting styles in adolescent delinquency: Exploring the interaction between race, class and gender.* (Doctoral Dissertation, Western Michigan University).
- **Young, D., Bowley, A., Bilanin, J. & Ho, A.** (2015), *Traversing two systems an assessment of crossover youth in Maryland.* University of Maryland, College Park. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=270782>
- **Zahn, M., Agnew, R., Fishbeln, D., Miller, S., Winn, D-M., Dakoff, G., Kruttschnitt, C., Giordano, P., Gottfredson, D.C., Payne, A.A., Feld, B.C. & Chesney-Lind, M.** (2010), *Girls study group. Understanding and responding to girls' delinquency.* US Department of Justice-Office of juvenile justice and delinquency prevention. Retrieved from: http://www.njjn.org/uploads/digitallibrary/resource_692.pdf, σελ.2

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, όπως ανακτώνται από τον σύνδεσμο: <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJU03/->
- Πηγή των στατιστικών στοιχείων μέσα από τα δεδομένα της μηχανογραφικής εφαρμογής της «Στατιστικής Επετηρίδας» της ΕΛ.ΑΣ., όπως καταγράφονται τα περιστατικά από τις αρμόδιες Περιφερειακές Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, <https://www.astynomia.gr/statistikes-epetirides/statistika-stoicheia-2/statistika-stoicheia-egklimatikotitas/>
- Μουζάκη Μαρία, Η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος στη νεανική παραβατικότητα, Αρθρογραφία, Κοινωνική Πολιτική, 14 Ιανουαρίου 2022, όπως ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα: <https://socialpolicy.gr/2022/01/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7->

%CF%84%CE%BF%CF%85-
%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%
CE%BF%CF%8D-
%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD.html

- <https://www.ministryofjustice.gr/wpcontent/uploads/2019/10/%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82.pdf>
- <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019/arthro-121-poinikos-kodikas-nomos-4619-2019-orismos>
- <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4620-2019>
- <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82-%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82.pdf>
- http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_result.asp?s=2&code=89
- <https://psychologiagr.com/wp-content/uploads/2020/09/Behavioral-problems.pdf>
- http://www.uni-konstanz.de/rtf/ki/Download_Abridged_Version.pdf
- http://tovima.dolnet.gr/demo/owa/tobhma.print_unique?e=B&f=14430&m=A34&aa=1&cookie=
<http://www.apsoc.ox.ac.uk/fpsc/Publications/Documents/CrimeAndFamily.pdf>
- http://www.njjn.org/uploads/digitallibrary/resource_692.pdf, σελ.2

- <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/se-exarsi-i-paravatikotita-anilikon-ti-lene-oi-eidikoi-gia-to-anisychitiko-fainomeno-video/>
- <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/se-exarsi-i-paravatikotita-anilikon-ti-lene-oi-eidikoi-gia-to-anisychitiko-fainomeno-video/>
- <https://www.ertnews.gr/dimosio-vima/paravatikotita-anilikon-pos-epirease-i-pandimia-tous-neous-poia-ta-aitia-symfona-me-eidikous/>
- <https://www.ertnews.gr/dimosio-vima/paravatikotita-anilikon-pos-epirease-i-pandimia-tous-neous-poia-ta-aitia-symfona-me-eidikous/>
- <https://athina984.gr/2023/02/11/paravatikotita-anilikon-i-ne-ereyna-toy-athina-9-84-simera-stoys-98-3/>
- <https://www.postmodern.gr/2019/04/03/neaniki-paravatikotita-se-ellada-kai/>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52006IE0414&from=ES>
- <https://www.kathimerini.gr/society/562349563/via-anilikon-ta-egklimata-kai-oi-logoi-gia-tin-entasi-toy-fainomenoy>
- https://www.huffingtonpost.gr/entry/bullying-orye-yia-ton-thanato-tes-mikres-izi-poe-aetoktonese-alla-pole-arya_gr_61a7b2d6e4b025be1af1ef42
- Assessing The Techniques Of Neutralization Theory Sociology Essay. (2016, December 5). UKESSEYS: <https://www.ukessays.com/essays/sociology/assessing-the-techniques-of-neutralization-theorysociology-essay.php?vref=1>
- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-6-2007-0212_EL.html
- https://ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/08/60bNomos_ait_ekthesi_n_3860.pdf

- <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/57256/nomos-3869-2010>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-dikasteria-dikaiosune/n-4322-2015.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4356-2015.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anilikoi/nomos-2101-1992-phek-192-a-2-12-1992.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-sunthekes/nomos-2501-1997-phek-102a-28-5-1997.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/diethneis-sunthekes/nomos-1532-1985-phek-45a-19-3-1985.html>
- <https://theartofcrime.gr>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-anilikoi/n-3189-2003.html>
- <https://www.astynomia.gr/>
- <https://www.astynomia.gr/file/2023/04/epetirida2022.pdf>
- <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/mastiga-to-mpoulingk-sta-sxoleia-sokaroun-ta-statistika-paravatikotitas-anilikon/>
- <https://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexd50c.html?pgtp=1&aid=1256801653>

- <http://crime-in-crisis.com/%CE%B7-%CF%80%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%89%CF%82-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CE%BF%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B5/>
- <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/symmories-en-drasei-exarsi-tis-vias-metaxy-anilikon-se-ellada-kai-eyropi-thlivera-stoicheia/>
- <https://www.e-nomothesia.gr/oikogeneia/nomos-4356-2015.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/kat-kodik-es-nomothesias/nomos-4637-2019-phek-180a-18-11-2019.html>
- <https://www.e-nomothesia.gr/autodioikese-demoi/nomos-4623-2019-phek-134a-9-8-2019.html>
- <https://nomikakaiepikeira.wordpress.com/2019/06/12/poinikos-kodikas-2019/>
- <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/758669/nomos-4855-2021>
- <https://www.eforologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=6345E39E80EF59C8.26F8D2FE7148&version=2021/11/12>
- <https://socialpolicy.gr/2020/07/socialmedia-%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%B5%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B5%CF%86%CE%AE%CE%B2%CF%89%CE%BD.html>

- <https://www.ekdd.gr/>
- https://saferinternet4kids.gr/sid/sid-2023/contest_true_lies_sid_2023/

ΚΕΙΜΕΝΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

- International Centre for the Prevention of Crime (2005), “Urban Crime Prevention and Youth at Risk”, Compendium of Promising Strategies and Programmes from around the World, Prepared for the 11th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 2005, International Centre for the Prevention of Crime, Montréal, Québec, Canada, σελ. 24

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΟΜΩΝ

- ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 3869 ΦΕΚ Α’130/3.8.2010
- ΝΟΜΟΣ 4322/2015 - ΦΕΚ Α 42/27-4-2015
- ΝΟΜΟΣ 4356/2015 - ΦΕΚ 181/Α/24-12-2015
- ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2101/1992- ΦΕΚ 192/Α/2-12-1992
- ΝΟΜΟΣ ΥΠ’ ΑΡΙΘ. 2501/1997 -ΦΕΚ 102/Α/28-5-1997
- ΝΟΜΟΣ 1532/1985 - ΦΕΚ 45/Α/19-3-1985
- ΝΟΜΟΣ 2101/2.12.1992- ΦΕΚ Α 192
- ΝΟΜΟΣ 3189/2003 - ΦΕΚ Α/243/21-10-2003
- ΑΠ 366/98 Ποιν.Δίκ. 1998 σελ. 529
- ΝΟΜΟΣ 4623/2019 - ΦΕΚ 134/Α/9-8-2019

- ΝΟΜΟΣ 4637/2019 - ΦΕΚ 180/Α/18-11-2019
- ΝΟΜΟΣ 4855/2021 - ΦΕΚ 215/Α/12-11-2021

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΡΕΥΝΑ

Εμπειρική Διερεύνηση του φαινομένου

1. Συνέντευξη από αρμόδιο υπάλληλο της Ελληνικής Αστυνομίας

Σε αυτό το μέρος της παρούσας μελέτης πρόκειται να παρουσιαστεί συνέντευξη από αρμόδιο υπάλληλο του Τμήματος της Ελληνικής Αστυνομίας, ο οποίος προέβη σε ενημέρωσή μου, αναφορικά με το ζήτημα της παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή, παρέχοντάς μου πληροφορίες και δεδομένα, τα οποία εντοπίζονται καθημερινά σε μεγάλο βαθμό στη σύγχρονη κοινωνία και αφορούν τους ανήλικους παραβάτες. Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους υπαλλήλους της Ελληνικής αστυνομίας για την άμεση ανταπόκριση και την προθυμία τους να παράσχουν τη συνδρομή τους και την εν γένει βοήθειά τους για την πραγματοποίηση του ερευνητικού σκέλους της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Αναφέρονται κατωτέρω οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις, σχετικά με το θέμα της παρούσας έρευνας.

Ερώτηση 1

Ποιες μορφές έχει η σύγχρονη παραβατικότητα των ανηλίκων;

1. «*Η παραβατικότητα των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή εκδηλώνεται με ποικίλους τρόπους. Συνήθως εντοπίζονται φαινόμενα μικροκλοπών, χρήσης ναρκωτικών ουσιών, ενδοοικογενειακής βίας και ηλεκτρονικού εγκλήματος. Οι ανήλικοι πλέον έχουν μάθει να χειρίζονται το διαδίκτυο και την τεχνολογία άψογα και να χρησιμοποιούν αυτά τα μέσα, προκειμένου να εκβιάσουν τους συνομηλίκους τους ή να διαρεύσουν παράνομο υλικό (φωτογραφίες, μηνύματα). Συχνά εντοπίζονται επίσης, παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, όπως είναι οι περιπτώσεις έλλειψης διπλώματος και άδειας κυκλοφορίας*».

Ερώτηση 2

Τι είδους περιστατικά εντοπίζονται πιο συχνά;

2. «Πιο συχνά εντοπίζονται τα περιστατικά των μικροκλοπών, όπου ομάδες ανηλίκων αφαιρούν αντικείμενα από τους κατόχους τους και τα ιδιοποιούνται παρανόμως. Επιπλέον, πολύ συχνό φαινόμενο είναι η ενδοσχολική βία, όπου ο εκφοβισμός (bullying) έχει πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις στις μέρες μας».

Ερώτηση 3

Παρουσιάζεται αύξηση ή μείωση του φαινομένου;

3. «Το φαινόμενο έχει αυξηθεί κατακόρυφα, όπως δείχνουν και τα στατιστικά στοιχεία περισσότερο σε ό,τι αφορά το ζήτημα της ενδοσχολικής βίας. Στις περιπτώσεις των κλοπών, τα περιστατικά κυμαίνονται περίπου στα ίδια πλαίσια».

Ερώτηση 4

Ποιοί θεωρείτε, σύμφωνα με την εμπειρία σας, ότι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που ευθύνονται για την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς και την τέλεση παραβατικών πράξεων από τους ανήλικους;

4. «Πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο έχει πάρει πολύ μεγάλες διαστάσεις σήμερα και οι παράγοντες που ευθύνονται για αυτή την έξαρση ποικίλουν. Τονίζω ότι το ζήτημα είναι βαθύτατα κοινωνικό. Σίγουρα το σχολείο και η οικογένεια θα πρέπει να ενημερώνουν τα παιδιά και να τα βοηθούν, έτσι ώστε να μην οδηγούνται στην παραβατικότητα. Αλλά το πιο σημαντικό απ' όλα είναι να υπάρχει ενημέρωση των ανηλίκων για την φύση των αδικημάτων που τελούν. Πολλές φορές, οι ίδιοι δεν γνωρίζουν ότι τελούν αξιόποινη πράξη και κυρίως αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις του ηλεκτρονικού εγκλήματος. Οι ανήλικοι δεν αντιλαμβάνονται το βάρος των πράξεών τους, όπως π.χ. της πράξης δημοσιοποίησης στοιχείων άλλων ή της διαρροής υλικού αυτών σε τρίτους. Έτσι, θεωρώ ότι η ενημέρωση είναι το πιο σημαντικό στοιχείο στην αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Θεωρώ όμως ότι η έλλειψή της είναι παράλληλα και ο παράγοντας που οδηγεί τους ανήλικους στην παραβατικότητα».

Ερώτηση 5

Ποιος ο ρόλος της πανδημίας του Covid-19 στην παραβατικότητα των ανηλίκων;

5. «Η πανδημία έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην αύξηση του φαινομένου, διότι τα παιδιά δεν είχαν χώρο να λειτουργήσουν, περιορίστηκαν πάρα πολύ, ένιωθαν πιεσμένα και άρχισαν να αντιδρούν στο εξωτερικό περιβάλλον και να ξεσπούν στους συνομηλίκους τους. Παρουσιάζεται αύξηση του φαινομένου μετά την πανδημία του Covid-19 συγκριτικά με ό,τι υπήρχε πριν από αυτή, όπως συμβαίνει άλλωστε και σε εγκλήματα που τελούν οι ενήλικοι, όπως αυτό της ενδοοικογενειακής βίας, το οποίο επίσης αυξήθηκε κατακόρυφα».

Ερώτηση 6

Τι νομίζετε ότι θα μπορούσε να συντελέσει στη μείωση της παραβατικότητας των ανηλίκων; Ποιές είναι οι πιθανές προτάσεις- δράσεις και πολιτικές;

6. «Θεωρώ ότι θα μπορούσε να οδηγήσει στη μείωση του φαινομένου η πλήρης ενημέρωση, όπως ανέφερα και παραπάνω, η στήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος, η ενίσχυση του ρόλου του σχολείου και η συστηματική παρακολούθηση συμπεριφορών των ανηλίκων από τους μεγαλύτερους, ειδικότερα στην περίοδο της μετά Covid-19 εποχής. Γενικότερα, η Ελληνική Αστυνομία πραγματοποιεί δράσεις ενημέρωσης σε σχολεία και προγράμματα, όπου τα παιδιά μαθαίνουν να λειτουργούν με βάση το νόμο και να μην οδηγούνται σε παραβατικές συμπεριφορές».

Ερώτηση 7

Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου;

7. «Ο ρόλος της οικογένειας και του σχολείου είναι πάρα πολύ σημαντικός, καθώς μαθαίνει τα παιδιά να λειτουργούν σύννομα, να αποφεύγουν συμπεριφορές που αποκλίνουν από το νόμιμο και να αποφεύγουν την εμπλοκή στην παραβατικότητα».

Ερώτηση 8

Θεωρείτε ότι τα αδικήματα που διαπράττουν οι ανήλικοι σχετίζονται με την ηλικία τους;

8. «Σίγουρα σχετίζονται με την ηλικία τους. Ξεκινούν συνήθως από έφηβοι, στην ηλικία των 14 -15 ετών, όπου τελούνται και τα πιο σοβαρά αδικήματα μεγαλύτερης βαρύτητας (οπαδική βία, κλοπές, διαρρήξεις, χρήση ναρκωτικών ουσιών). Εντοπίζονται συχνά περιπτώσεις τοξικοεξάρτησης και χρήσης, από την ηλικία των 15 ετών. Οι περιπτώσεις, όπου οι ανήλικοι δράστες είναι κάτω των 15 ετών είναι λιγότερες και η βαρύτητα των αδικημάτων που τελούν είναι μικρότερη συνήθως. Επιπλέον, πολλές φορές υπάρχουν παραβάσεις του Κώδικα Οδικής κυκλοφορίας από τους ανήλικους δράστες, ηλικίας άνω των 15 ετών. Βέβαια, σε ευάλωτες ομάδες των Ρομά, αλλά και γενικότερα, παρατηρούμε συχνά το ηλικιακό στάδιο να ποικίλλει και να διαφοροποιείται με περιπτώσεις παραβάσεων ανηλίκων κάτω των 15 ετών».

Ερώτηση 9

Σε ποια ηλικία, συνήθως, οι ανήλικοι διαπράττουν περισσότερα αδικήματα;

9. «Οι ηλικίες που διαπράττουν τα περισσότερα αδικήματα είναι η ηλικία της εφηβείας, στα 14-15 αλλά και στο λύκειο (π.χ. 17), όπου παρατηρείται η αύξηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος».

Ερώτηση 10

Ποιό είναι συνήθως το προφίλ των ανηλίκων δραστών;

10. «Το προφίλ των ανηλίκων δραστών συνήθως φαίνεται από τις αντιδράσεις τους. Είναι πιο ανεξάρτητοι, πιο αντιδραστικοί και πολλές φορές πιο χαλαροί ως προς την αντίληψη του νόμου και της βαρύτητας των αδικημάτων που τελούν».

Ερώτηση 11

Έχουν υπάρξει περιπτώσεις τέλεσης βαρύτατων εγκλημάτων από ανήλικους δράστες;

11. «Ναι δυστυχώς, έχουν υπάρξει. Στο παρελθόν, ανήλικος ηλικίας 16-17 ετών σκότωσε τη μητέρα του και συνελήφθη. Επίσης, έχουν υπάρξει περιπτώσεις σκληρής οπαδικής βίας, όπου οι ανήλικοι “τυφλώνονται” και χτυπούν ανεξέλεγκτα τους οπαδούς της αντίπαλης ομάδας».

Ερώτηση 12

Τα αδικήματα που διαπράττουν σχετίζονται με την τοξικοεξάρτηση;

12. «Κάποιες φορές σχετίζονται με την τοξικοεξάρτηση. Άλλοτε, έχουν ήδη στο οικογενειακό τους περιβάλλον τοξικοεξαρτημένους και ξεκινούν και εκείνοι τη χρήση. Πάντως, οι ανήλικοι αρχίζουν συνήθως στο σχολικό περιβάλλον τους και στη συνέχεια, οδηγούνται στον εθισμό και ίσως στην παραβατικότητα».

Ερώτηση 13

Ποιές είναι οι αντιδράσεις των ανηλίκων παραβατών στις αστυνομικές δυνάμεις;

13. «Τις περισσότερες φορές είναι συνεργάσιμοι. Δεν αντιδρούν και δεν αντιστέκονται στον έλεγχο ή στη σύλληψη από τις αστυνομικές αρχές. Φυσικά υπάρχουν και οι εξαιρέσεις».

Ερώτηση 14

Ποιοί ανήλικοι παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς (risk factors);

«14. Οι ανήλικοι που προέρχονται από οικογενειακό περιβάλλον, το οποίο δεν είναι σταθερό, ή έχουν υποστεί βία/κακοποίηση, τείνουν να εκδηλώνουν μεγαλύτερες πιθανότητες παραβατικής συμπεριφοράς, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι είναι και απόλυτο».

Ερώτηση 15

Πόσες περιπτώσεις εντοπίζονται στην Ελλάδα; Ποια η σύγκριση της παραβατικότητας στις επαρχιακές πόλεις, συγκριτικά με αυτή στις μεγαλύτερες πόλεις;

15. «Έχουν υπάρξει πολλές περιπτώσεις, όπου οι ανήλικοι δρουν παραβατικά και πολλές φορές εγκληματούν. Περιπτώσεις οπαδικής βίας με θύμα ένα νεαρό αγόρι στη Βόρεια Ελλάδα συγκλόνισε το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας. Σίγουρα εντοπίζονται περισσότερα περιστατικά στις μεγαλύτερες πόλεις, όπως η Αθήνα, σε αντίθεση με τις πιο επαρχιακές και μικρές πόλεις, όπου η κοινωνία είναι πιο κλειστή και οι άνθρωποι είναι λιγότεροι».

Ερώτηση 16

Ποια είναι η αντιμετώπιση των ανηλίκων από εσάς και πώς προστατεύονται;

16. «Ο τρόπος, με τον οποίο προστατεύονται οι ανήλικοι διαφέρει από εκείνο των ενηλίκων, κυρίως ως προς την προσέγγιση. Σίγουρα υπάρχουν νόμοι και θεσμικά πλαίσια, που ορίζουν την προστασία τους και εμείς επιδιώκουμε, βέβαια σε όλες τις περιπτώσεις, να αισθάνονται ότι δεν παραβιάζουμε αυτές τις αρχές».

Ερώτηση 17

Ποιοι είναι, κατά τη γνώμη σας, οι τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου και ποιές οι μέχρι τώρα δράσεις της Ελληνικής Αστυνομίας προς την άμβλυνση αυτού;

17. «Η αντιμετώπιση του φαινομένου, θα προέρχεται από την οικογένεια, το σχολείο, την Πολιτεία και τις συνεχείς δράσεις προς την ενημέρωση, από όλους τους φορείς. Αυτό μπορεί να γίνει μέσα από προγράμματα, αλλά και δράσεις της ΕΛ.ΑΣ, που ήδη πραγματοποιούνται καθημερινά και κινούνται προς αυτά τα πλαίσια. Η ΕΛ.ΑΣ ενημερώνει διαρκώς για την αποφυγή παρόμοιων περιστατικών που διαταράσσουν την κοινωνική ειρήνη».

Ερώτηση 18

Ποιές είναι οι πιο ειδεχθείς πράξεις των ανηλίκων, όπως τις έχετε εντοπίσει;

18. «Οι πιο ειδεχθείς περιπτώσεις είναι αυτές της ανθρωποκτονίας, των σωματικών βλαβών και των βιασμών από τους ανηλίκους».

2. Αποτελέσματα της συνέντευξης και κριτική προσέγγιση του φαινομένου

Έπειτα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και την εμπειρική διερεύνηση που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, έχουμε καταλήξει σε συμπεράσματα, τα οποία αφορούν το φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας της παραβατικότητας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή.

Αρχικά, μέσα από το κομμάτι της βιβλιογραφίας είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι υπάρχουν παράγοντες για το φαινόμενο αυτό, οι οποίοι επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τους ανήλικους δράστες που τελούν αυτές τις αξιόποινες πράξεις, αλλά και πολλές φορές αυτοί καθορίζουν τόσο την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους, όσο και τη βαρύτητα της πράξης, την οποία τελούν.

Ειδικότερα, η απουσία οικογενειακή στήριξης και κατεύθυνσης, είτε από αυτούς είτε από το σχολικό περιβάλλον, η πίεση και το άγχος των ανηλίκων, τους ωθούν σε πράξεις παραβατικές, που τους κάνουν να νιώθουν πιο άνετοι, πιο χαλαροί και πιο ελεύθεροι, έξω από το πλαίσιο του νόμου.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζονται στο συγκεκριμένο θέμα είναι ότι παρουσιάζει συνεχή αύξηση,³⁹⁴ χωρίς να υπάρχει άμβλυνση αυτού. Αυτό σημαίνει ότι αν συνεχίσει με αυτή την αυξητική πορεία,³⁹⁵ τότε η παραβατικότητα θα φτάσει σε πολύ υψηλά επίπεδα, που θα είναι πλέον επικίνδυνα, τόσο για τους ίδιους, όσο και για την κοινωνία στο σύνολό της. Θα πρόκειται για μία κοινωνία, η οποία θα έχει αποτύχει να μεταφέρει στους ανηλίκους τις ιδέες της σύννομης συμπεριφοράς, και τις αρχές της νομιμότητας και της ασφάλειας. Οι ανήλικοι θα συνεχίσουν να εκτίθενται σε όλους τους κινδύνους που ενέχει η εμπλοκή σε παραβατικά περιβάλλοντα και θα στερηθούν μία ζωή ουσιαστικά ελεύθερη. Πρόκειται για κίνδυνο, ο οποίος μπορεί να αποτραπεί μόνο μέσω της ενίσχυσης του θεσμού της οικογένειας και του σχολείου

³⁹⁴ <https://www.astynomia.gr/file/2023/04/epetirida2022.pdf>

³⁹⁵ <https://www.astynomia.gr/>

από την Πολιτεία και την εν γένει στήριξη της τελευταίας με προγράμματα και συμβουλευτική για την προστασία τους.

Μέσα από το κομμάτι της έρευνας αντιλαμβανόμαστε ότι ακόμη και οι ανήλικοι παραβάτες δρουν πλέον σε επίπεδα ανησυχητικά. Τελούν πράξεις ειδικές και οδηγούνται σε εγκλήματα κατά της ζωής και της υγείας. Προχωρούν σε ανθρωποκτονίες (π.χ. όπως ανωτέρω: μητροκτονία), θανατηφόρες σωματικές βλάβες οπαδική βία που οδηγεί στον θάνατο, χρήση ναρκωτικών ουσιών και πράξεις κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή απόπειρες βιασμού.

Τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Αστυνομίας, αποδεικνύουν ακριβώς αυτή την αύξηση του φαινομένου, σε περιπτώσεις που έχει χειριστεί κατά καιρούς. Τα δεδομένα δείχνουν αυτή την κατακόρυφη αύξηση, σε εγκλήματα και αξιόποινες πράξεις, κάθε τύπου.³⁹⁶ Πιο αναλυτικά, το 2018 οι σωματικές βλάβες ήταν 52 και το 2022 ανέρχονταν στις 266, οι ληστείες στις 140 το 2018 και στις 168 το 2022, τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας το 2018 ήταν 19 και το 2022, έφτασαν τις 32. ³⁹⁷ Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ανεξαρτήτως φύσεως της πράξεως, οι ανήλικοι προβαίνουν σε αυτές και μάλιστα τις περατώνουν.

Κατανοούμε λοιπόν, ότι οφείλουμε με κάθε τρόπο να προστατεύσουμε τους ανήλικους, οι οποίοι τείνουν να εκδηλώνουν τέτοια συμπεριφορά, αλλά να προστατεύσουμε και το κοινωνικό περιβάλλον, που δέχεται πλήγματα πάσης φύσεως από τους ανήλικους δράστες. Είναι σημαντικό να υπάρχει προστασία του συνόλου και η Πολιτεία να ενισχύσει με κάθε τρόπο, έτσι ώστε όλα αυτά που εντοπίστηκαν στο ερευνητικό σκέλος της εργασίας να αποτελούν παρελθόν, οι στατιστικοί αριθμοί να μειώνονται και να παρακολουθείται άμβλυνση των περιστατικών. Μόνο έτσι, θα μπορέσουμε να θεωρήσουμε ότι πηγαίνουμε ένα βήμα παρακάτω, ότι προχωράμε με θετικό πρόσημο στην κοινωνία και ότι η σύγχρονη εποχή δεν αποτελεί κίνδυνο για την ασφάλεια όλων μας.

³⁹⁶ <https://www.astynomia.gr/>

³⁹⁷ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/ellada/mastiga-to-mpoulingk-sta-sxoleia-sokaroun-ta-statistika-paravatikotitas-anilikon/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

Νομοθεσία

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜΟΝ 4619/2019

Α) Άρθρα Ποινικού Κώδικα, που αφορούν τους ανηλίκους (άρ. 121-132)

Στο παρόν κείμενο του Παραρτήματος Ι, παρατίθενται αυτούσια, ενδεικτικά άρθρα από τη νομοθεσία, όπως ανακτώνται από τις ηλεκτρονικές πηγές:
<https://www.ministryofjustice.gr/wpcontent/uploads/2019/10/%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82.pdf> και
<https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/n-4619-2019>

«Άρθρο 121 -Ορισμός

“1. Στο κεφάλαιο αυτό με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ του δωδέκατου και του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων.

2. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.”

Άρθρο 122 -Αναμορφωτικά μέτρα

“1. Αναμορφωτικά μέτρα είναι: α) η επίπληξη του ανηλίκου, β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του, γ) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια, δ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων, ε) η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, στ) η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, ζ) η παρακολούθηση κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς

φορείς, η) η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης, θ) η παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, ι) η παροχή κοινωφελούς εργασίας, ια) η ανάθεση της επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων και ιβ) η τοποθέτηση σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

2. Σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ως πρόσθετα αναμορφωτικά μέτρα επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν στον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή στη διαπαιδαγώγησή του. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβάλει δύο ή περισσότερα από τα μέτρα που προβλέπονται στα στοιχεία α' έως και ια' της προηγούμενης παραγράφου.

3. Η επιλογή του αναμορφωτικού μέτρου που πρόκειται να επιβληθεί διέπεται από την αρχή της επικουρικότητας, για την εφαρμογή της οποίας τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στα στοιχεία α'- θ' της πρώτης παραγράφου προτάσσονται των υπολοίπων. Το περιεχόμενο και η διάρκεια κάθε μέτρου πρέπει να είναι ανάλογα προς τη βαρύτητα της πράξης που έχει τελεστεί, την προσωπικότητα του ανηλίκου και τις βιοτικές του συνθήκες. Με αποφάσεις του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και 100 Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ρυθμίζονται όλα τα θέματα που αφορούν στην επιβολή και εκτέλεση των μέτρων της πρώτης παραγράφου.

4. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται η μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου.”

Άρθρο 123- Θεραπευτικά μέτρα

“1. Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν αυτός πάσχει από ψυχική διαταραχή ή από οργανική νόσο ή βρίσκεται σε κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, οиноπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ουσιώδη καθυστέρηση στην πνευματική και ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει: α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή σε ανάδοχη οικογένεια, β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων, γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού

θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο ή δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν τα μέτρα που προβλέπονται στα στοιχεία α' ή β' σε συνδυασμό με το μέτρο που προβλέπεται στο στοιχείο γ'.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι κατά περίπτωση υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα.”

Άρθρο 124- Μεταβολή ή άρση μέτρων

“1. Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο. Αν τα μέτρα εκπλήρωσαν το σκοπό τους, τα αίρει.

2. Το ίδιο μπορεί να πράξει και για τα θεραπευτικά μέτρα ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2.

3. Το δικαστήριο αντικαθιστά τα αναμορφωτικά μέτρα με θεραπευτικά ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2.

4. Η συνδρομή των προϋποθέσεων αντικατάστασης ή άρσης των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων ελέγχεται από το δικαστήριο το αργότερο μετά την πάροδο ενός έτους από την επιβολή τους.”

Άρθρο 125- Διάρκεια μέτρων

“1. Τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως, όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Το δικαστήριο μπορεί, με ειδικά αιτιολογημένη απόφασή του, να παρατείνει τα μέτρα έως τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα επιτρέπεται να παραταθούν και μετά το δέκατο όγδοο έτος ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2, έως τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους.”

Άρθρο 126-Ποινική μεταχείριση των ανηλίκων

“1. Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από ανήλικο δώδεκα έως δεκαπέντε ετών δεν καταλογίζεται σε αυτόν. Το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

2. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη και έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται επίσης αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, εκτός αν κρίνεται αναγκαίο να επιβληθεί περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων κατά το επόμενο άρθρο.”

Άρθρο 127- Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων

“1. Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο σε ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας τους, εφόσον η πράξη τους, αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα και εμπεριέχει στοιχεία βίας ή στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας. Η απόφαση πρέπει να περιέχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, από την οποία να προκύπτει γιατί τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή η έκτιση της ποινής στην κατοικία σε συνδυασμό με τέτοια μέτρα δεν κρίνονται στη συγκεκριμένη περίπτωση επαρκή ενόψει των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλίκου.

2. Στην απόφαση ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 54.”

Άρθρο 128 -Αντικατάσταση του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων

“1. Ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων μπορεί να αντικατασταθεί εν όλω ή εν μέρει από την κατ' οίκον έκτιση της ποινής, με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 παρ. 2.

2. Το ίδιο ισχύει για την εν μέρει αντικατάσταση του περιορισμού από την παροχή κοινωφελούς εργασίας, με ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 105 Α. Το δικαστήριο ορίζει το κατάλληλο για τον ανήλικο είδος κοινωφελούς εργασίας.”

Άρθρο 129- Απόλυση υπό όρο

“1. Το δικαστήριο απολύει υπό όρο τον ανήλικο μετά τη λήξη του ενός δευτέρου του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων και ορίζει τον χρόνο της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να υπερβαίνει το υπόλοιπο της ποινής. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης, ως περιορισμός που εκτίθηκε θεωρείται και αυτός που υπολογίστηκε ευεργετικά σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.

2. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του ανηλίκου κατά την έκτιση του περιορισμού καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του, για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων.

3. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης, η διεύθυνση του καταστήματος στο οποίο κρατείται ο ανήλικος υποβάλλει αίτηση προς το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων στο Πλημμελειοδικείο του τόπου όπου εκτίεται ο περιορισμός μαζί με έκθεση της κοινωνικής υπηρεσίας του καταστήματος δύο μήνες πριν συμπληρωθεί η έκτιση του ενός δευτέρου του περιορισμού που επιβλήθηκε. Ο ανήλικος κλητεύεται υποχρεωτικά δέκα τουλάχιστον ημέρες πριν από τη συνεδρίαση του δικαστηρίου, κατά την οποία μπορεί να παραστεί αυτοπροσώπως ή να εκπροσωπηθεί από συνήγορο που διορίζει με απλό έγγραφο θεωρημένο, ως προς το γνήσιο της υπογραφής, από το διευθυντή του καταστήματος κράτησης, από δικηγόρο ή από τις αρμόδιες αρχές. Αν η αίτηση για απόλυση υπό όρο δε γίνει δεκτή, νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί μετά δύο μήνες από την απόρριψη, εκτός αν υπάρξουν νέα στοιχεία.

4. Η απόλυση υπό όρο μπορεί να χορηγηθεί και πριν από την έκτιση του ενός δευτέρου του περιορισμού που επιβλήθηκε, μόνο για σπουδαίους λόγους και εφόσον έχει εκτιθεί πραγματικά το ένα τρίτο αυτού.

5. Στον απολυόμενο μπορεί να επιβληθούν κατά τη διάρκεια του χρόνου δοκιμασίας υποχρεώσεις που αφορούν στον τρόπο ζωής του και ιδίως στον τόπο διαμονής, στη

διαπαιδαγώγηση ή την παρακολούθηση εγκεκριμένου από το νόμο θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης από ναρκωτικές ή άλλες ουσίες. Αν ο απολυόμενος παραβιάσει τους όρους που του έχουν επιβληθεί, η απόλυση μπορεί να ανακληθεί, όταν πιθανολογείται ότι ενόψει της βαρύτητας της παράβασης των υποχρεώσεών, του τρόπου και των εν γένει συνθηκών που αυτή συντελέστηκε, δεν παρέχει ο ανήλικος την προσδοκία ότι στο μέλλον θα τηρήσει τις υποχρεώσεις του. Σε περίπτωση ανάκλησης, ο χρόνος από την απόλυση έως τη νέα σύλληψη δεν υπολογίζεται στην εκτιθέισα ποινή.

6. Αν ο απολυόμενος κατά το χρόνο δοκιμασίας καταδικασθεί για πράξη που αν τελούσε ενήλικος θα χαρακτηριζόταν ως κακούργημα ή πλημμέλημα από δόλο, η απόλυση αίρεται και εφαρμόζεται το άρθρο 132.

7. Αν μετά την απόλυση παρέλθει ο χρόνος δοκιμασίας τον οποίο όρισε η απόφαση χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε.”

Άρθρο 129Α -Απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση

“1. Ανήλικοι οι οποίοι καταδικάστηκαν σε ποινή περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, μπορούν, μετά από αίτησή τους, να απολυθούν υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, όπως αυτός ορίζεται στο άρθρο 284 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εφόσον έχουν εκτίσει το ένα τρίτο της ποινής τους. Η αίτηση συνοδεύεται από έκθεση της Κοινωνικής Υπηρεσίας του καταστήματος κράτησης και έκθεση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, όπου γίνεται ειδική μνεία στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του καταδικασθέντος, με ιδιαίτερη αναφορά στις σχέσεις του με τα πρόσωπα με τα οποία ενδέχεται να συνοικήσει εάν του χορηγηθεί η απόλυση. Οι παρ. 2 και 3 εδ. β' και γ' του άρθρου 129 εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή.

2. Ως ποινή που εκτίθηκε θεωρείται αυτή που υπολογίστηκε ευεργετικά κατά τις ισχύουσες διατάξεις. Η απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση δεν μπορεί πάντως να χορηγηθεί, αν ο ανήλικος δεν έχει παραμείνει στο κατάστημα για χρονικό διάστημα ίσο με το ένα πέμπτο της ποινής του.

3. Η παρ. 6 του άρθρου 110 Α έχει και στην περίπτωση αυτή εφαρμογή.

4. Το ίδιο ισχύει και για την παρ. 5 του άρθρου 129. Αν η απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση ανακληθεί, ο ανήλικος διατηρεί το δικαίωμα να απολυθεί υπό όρο κατ' άρθρο 129.

5. Η απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση αίρεται αν ο ανήλικος, κατά το χρονικό διάστημα που διαρκεί η εν λόγω απόλυση, τελέσει με δόλο πράξη που αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν πλημμέλημα, για την οποία καταδικάστηκε οποτεδήποτε αμετακλήτως. Στην περίπτωση αυτή, ο χρόνος από την απόλυση έως τη νέα σύλληψη δεν υπολογίζεται στην εκτιθείσα ποινή. Ο ανήλικος διατηρεί το δικαίωμα να απολυθεί υπό όρο κατ' άρθρο 129.

6. Η απόλυση υπό τον όρο του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση αίρεται αν ο ανήλικος, όσο διαρκεί η εν λόγω απόλυση τελέσει πράξη που αν την τελούσε ενήλικος θα ήταν κακούργημα, για την οποία καταδικάστηκε οποτεδήποτε αμετακλήτως. Στην περίπτωση αυτή ο χρόνος από την απόλυση έως τη νέα σύλληψη δεν υπολογίζεται στην εκτιθείσα ποινή και ο ανήλικος αποκτά το δικαίωμα να απολυθεί υπό όρο κατ' άρθρο 129, αφού παραμείνει στο ειδικό κατάσταση κράτησης νέων ένα επιπλέον έτος σε σχέση με τα οριζόμενα στο άρθρο 129 παρ. 1 και 4. Το ίδιο ισχύει αν, κατά το χρόνο που κατέστη η καταδίκη αμετάκλητη, είχε ήδη χορηγηθεί η απόλυση υπό όρο κατ' άρθρο 129, χωρίς όμως να έχει παρέλθει το χρονικό διάστημα που αναφέρεται στο άρθρο 129 παρ. 7. Δεν εφαρμόζεται το προηγούμενο εδάφιο, αν κατά τον χρόνο που κατέστη η καταδίκη αμετάκλητη, είχε ήδη χορηγηθεί η απόλυση υπό όρο κατ' άρθρο 129 χωρίς να έχει ανακληθεί, με αποτέλεσμα να θεωρείται η ποινή για την οποία χορηγήθηκε η απόλυση ήδη εκτιθείσα κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 129 παρ. 7.

7. Η παρ. 7 του άρθρου 129 ισχύει και στην περίπτωση αυτή.”

Άρθρο 130 -Εκδίκαση μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους

“1. Η διάταξη του άρθρου 126 παρ. 1 εφαρμόζεται και για ανηλίκους που τέλεσαν αξιόποινη πράξη πριν τη συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους και εισάγονται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους. Στην περίπτωση αυτή τα

αναμορφωτικά μέτρα παύουν αυτοδικαίως όταν ο υπαίτιος συμπληρώσει το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του.

2. Η διάταξη του άρθρου 127 παρ. 1 εφαρμόζεται και για τους ανηλίκους που τέλεσαν αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους της ηλικίας τους και εισάγονται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους. Το εδ. β' της προηγούμενης παραγράφου ισχύει και στην περίπτωση αυτή.

3. Αν το δικαστήριο κρίνει ότι η επιβολή αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων δεν είναι επαρκής και ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, μολονότι αναγκαίος για τον ποινικό σωφρονισμό του καταδικασθέντος, δεν είναι πλέον σκόπιμος λόγω της ηλικίας του, μπορεί να διατάξει την έκτιση της ποινής σε 106 σωφρονιστικό κατάστημα. Στην περίπτωση αυτή ο καταδικασθείς κρατείται χωριστά από τους άλλους ενήλικους κατάδικους.

4. Την απόφαση αυτή μπορεί να λάβει το δικαστήριο του τόπου έκτισης της ποινής και μετά τον εγκλεισμό στο ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, ύστερα από αίτηση της διεύθυνσης του καταστήματος ή του αρμόδιου εισαγγελέα, μετά από ακρόαση των ανωτέρω και του καταδικασθέντος. Όταν ο καταδικασθείς συμπληρώνει το 21^ο έτος της ηλικίας του, και στη συνέχεια ανά έτος, το ίδιο δικαστήριο εξετάζει και αυτεπαγγέλτως αν συντρέχει περίπτωση έκτισης της ποινής σε σωφρονιστικό κατάστημα.”

Άρθρο 131- Έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους

“1. Αν ο καταδικασθείς σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων συμπλήρωσε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε, αν κρίνει ότι ο περιορισμός αυτός δεν είναι πλέον σκόπιμος λόγω της ηλικίας του καταδικασθέντος, μπορεί να διατάξει την έκτιση της ποινής σε σωφρονιστικό κατάστημα.

2. Οι παράγραφοι 3 εδ. β' και 4 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στην περίπτωση αυτή.”

Άρθρο 132- Συρροή

“1. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του ή αν συντρέξει άλλη περίπτωση συρροής κατά το άρθρο 97, το δικαστήριο επαυξάνει την ποινή που είχε καθορίσει με την προηγούμενη απόφασή του χωρίς να υπερβεί τα όρια του άρθρου 54.

2. Το ίδιο ισχύει αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων διαπράξει αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου και πριν από τη συμπλήρωση του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του και το δικαστήριο του 107 επιβάλει περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, κατ' εφαρμογή του άρθρου 133 παρ. 1 στοιχείο α' ή ποινή φυλάκισης.

3. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων διαπράξει κακούργημα μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου και πριν από τη συμπλήρωση του εικοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του, για το οποίο του επιβάλλεται ποινή κάθειρξης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 133 στοιχείο β', το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή κάθειρξης επαυξημένη. Η επαύξηση δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το ένα δεύτερο της ποινής που είχε καθορίσει η προηγούμενη απόφαση του δικαστηρίου. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 94 παρ. 1.”»

Β) Άρθρα από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, που αφορούν τους ανηλίκους (άρ. 6 και 113)

Στο παρόν κείμενο του Παραρτήματος Ι, παρατίθενται αυτούσια, ενδεικτικά άρθρα από τη νομοθεσία, όπως ανακτώνται από τις ηλεκτρονικές πηγές: <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2019/10/%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%82%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1%CF%82.pdf> και <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4620-2019>

«Άρθρο 6 -Δικαστήρια ανηλίκων

“1. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από έναν πρόεδρο πρωτοδικών σε κάθε πρωτοδικείο, ο οποίος ορίζεται ως δικαστής ανηλίκων και αναπληρώνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών.

2. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων συγκροτείται από το δικαστή ανηλίκων που αναφέρεται στην παρ. 1 και από δύο πρωτοδίκες που ορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών.

3. Το εφετείο ανηλίκων συγκροτείται από τον εφέτη ανηλίκων και δύο άλλους εφέτες που ορίζονται ως δικαστές ανηλίκων σύμφωνα με τις διατάξεις του κώδικα οργανισμού δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών.”

Άρθρο 113-Δικαστήριο ανηλίκων

“1. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους και επιβάλλουν τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, που ορίζονται από τον ποινικό κώδικα ή τις ποινές, κατά τις παρακάτω διακρίσεις: Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους εκτός από εκείνες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων. Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανήλικους, για τις οποίες, αν τελούνταν από ενήλικα, απειλείται ισόβια κάθειρξη, καθώς και τις πράξεις του άρθρου 336 ΠΚ, εφόσον τελούνται σε βάρος προσώπου νεότερου από δεκαπέντε (15) ετών.

2. Το άρθρο 119 εφαρμόζεται αναλόγως στις περιπτώσεις των εδαφίων Α΄ και Β΄ της προηγούμενης παραγράφου.”

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Νομολογία

Στο παρόν κείμενο του Παραρτήματος I, παρατίθενται αυτούσια, ενδεικτικές αποφάσεις από τη νομολογία, όπως ανακτώνται από την ηλεκτρονική πηγή του Αρείου Πάγου: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_result.asp?s=2&code=89

Ανήλικοι εγκληματίες

- 1) **58/2010** «Απορρίπτει αίτηση αναιρέσεως ως απαράδεκτη, γιατί στρέφεται κατά αποφάσεως Δικαστηρίου Ανηλίκων, που επέβαλε αναμορφωτικά μέτρα που δεν συνιστούν ποινή, κατά της οποίας δε χωρεί αναίρεση, γιατί θεωρείται αθωωτική απόφαση (βλ. ΑΠ 961/2009, 1609/2005, 1282/2003, 2299/2004). Επιβάλλονται έξοδα στους αναιρεσείοντες ανηλίκους, γιατί ο ΑΠ δεν είναι, ούτε και δικάζει τους ανηλίκους ως δικαστήριο ανηλίκων (βλ. ΑΠ 829/2000 ΠοινΔικ 2001.153) (...)»
- 2) **1156/2010** «Καταδικαστική απόφαση για σωματική βλάβη από αμέλεια και παράβαση άρθρου 43 §§ 2 α και β 4 του Ν. 2696/1999 κατά δράστη, ο οποίος, κατά το χρόνο τελέσεως των πράξεων, ήταν ανήλικος, εισήχθη, όμως, σε δίκη μετά την ενηλικίωσή του. Έφεση Εισαγγελέα Εφετών ως προς το ύψος των ποινών που επιβλήθηκαν πρωτοδίκως. Από τις διατάξεις των άρθρων 474 § 1, 498, 151 και 153 του ΚΠΔ, προκύπτει ότι η έκθεση ασκήσεως του ενδίκου μέσου της εφέσεως είναι άκυρη (...)»
- 3) **961/2009** «Ανήλικοι κατά τον ΠΚ. Άρθρα 121 παρ. παρ. 1, 2, 122 παρ. 2. Ποία τα αναμορφωτικά μέτρα.. 127 παρ. 1 ΠΚ.. Οι αποφάσεις του δικαστηρίου των ανηλίκων που επιβάλλουν αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα δεν υπόκεινται σε έφεση (ένδικο μέσα), διότι δεν είναι καταδικαστικές. Απαράδεκτη η αναίρεση κατ' αποφάσεως που τα επέβαλε(...)»

- 4) **2075/2009** «Καταδικαστική απόφαση για παρουσία ανηλίκων σε κατάστημα υγειονομικού ενδιαφέροντος (καφετέρια) και προσφορά σ' αυτούς οينوπνευματωδών ποτών (άρθρ. 1 παρ. 1 και 2 Π.Δ.. 36/1994) και απόρριψη των λόγων αναιρέσεως για ελλειπείς αιτιολογίες και εσφαλμένη ερμηνεία ουσιαστικής ποινικής διάταξης. Απαράδεκτος ο λόγος ότι έχει παρατεθεί στην προσβαλλόμενη απόφαση, ως εφαρμοστέα, εσφαλμένη διάταξη του ποινικού νόμου. Παράθεση, κατ' άρθρο 514 ΚΠΔ, του ορθού άρθρου του ποινικού νόμου που εφαρμόστηκε (...)»
- 5) **2234/2009** «Απόφαση Μονομελούς Πλημμελειοδικείου. Καταδίκη για παράβαση 94 ΚΟΚ σε φυλάκιση 1 μηνός + Χ.Π. 200 €. Ανέκκλητη (489 § 1β ΚΠΔ). Ποιοι είναι ανήλικοι κατά το 8ο Κεφάλαιο του ΠΚ, διατάξεις του οποίου αντικαταστάθηκαν και τροποποιήθηκαν από το άρθρο 1 Ν.3189/2003. Ανήλικοι δράστες υπαγόμενοι στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων ανηλίκων. Ποιοι θεωρούνται. Ανήλικος ο αναιρεσείων κατά τον χρόνο τελέσεως της πράξεως (Γέννηση 16-8-1988 - Τέλεση 7-10-2005). Διωκόμενη πράξη η της παράβασης άρθρου 94 §§ 1, 3,(...)»
- 6) **2327/2009** «Διακεκριμένες κλοπές κατ' εξακολούθηση (κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια). Ανήλικος όταν τέλεσε τις πράξεις. Επικαλείται με αίτηση έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας. Έλλειψη αιτιολογίας ως προς απόρριψη δύο ελαφρυντικών, που ήταν αόριστος ο ισχυρισμός. Απορρίπτει αίτηση».
- 7) **1680/2008** «Στοιχεία βιασμού. Έννοια συναυτουργίας. Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι. Ανήλικος που έχει συμπληρώσει το 13ο έτος της ηλικίας του όταν τέλεσε την πράξη και εισάγεται σε δίκη πριν τη συμπλήρωση του 18ου έτους. Το δικαστήριο αν κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων. Ορθή και αιτιολογημένη η προσβαλλόμενη απόφαση που δέχθηκε ότι ο αναιρεσείων ανήλικος τέλεσε την πράξη του βιασμού κατά

συναυτουργία και, αφού έκρινε ότι (...)».

- 8) **2065/2008** «Η προσβαλλόμενη απόφαση έχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία και το Δικαστήριο της ουσίας δεν στέρησε την εν λόγω απόφασή του από νόμιμη βάση. Απορρίπτεται ο από το άρθρ. 510 παρ. 1 στοιχ. Δ' και Ε' ΚΠΔ δεύτερος λόγος αναίρεσεως. Η Πρόεδρος του Δικαστηρίου δεν ήταν υποχρεωμένη να διορίσει αυτεπαγγέλτως συνήγορο μετά την αποχώρηση του κατηγορουμένου, και δη μετά την απολογία του, λαμβανομένου υπόψη ότι οι πράξεις της ληστείας, τετελεσμένες και σε απόπειρα, για τις οποίες κηρύχθηκε (...)»
- 9) **2009/2007** «Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι. Ανήλικος που έχει συμπληρώσει το 13ο έτος της ηλικίας του όταν τέλεσε την αξιόποινη πράξη και εισάγεται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του 18ου και 21ου έτους της ηλικίας του. Το Δικαστήριο αν κρίνει ότι ο ποινικός σφραγισμός του ανήλικου είναι αναγκαίος και ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν είναι σκόπιμος, μπορεί να επιβάλει την ποινή που προβλέπεται για την πράξη που τελέστηκε, ελαττωμένη κατ' άρθρο 83. Μετά τη συμπλήρωση του 21ου έτους η επιβολή(...)»
- 10) **10/2005** «Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση της έφεσης κατά της απόφασης του πρωτόδικου δικαστηρίου, είναι το Εφετείο στο οποίο αυτό υπάγεται, εφόσον η υπόθεση αρμόδια εισήχθη, κατά το νόμο που ίσχυε το χρόνο εισαγωγής της, στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ανεξάρτητα από το μεταγενέστερο τυχόν διαφορετικό νομοθετικά χαρακτηρισμό της πράξεως ή την απόκτηση από τον κατηγορούμενο ορισμένης ιδιότητας. Αναίρεση υπέρ του νόμου για αρνητική υπέρβαση εξουσίας, της απόφασης του Πενταμελούς Εφετείου, στο οποίο εισήχθη(...)»

